

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАН УКРАЇНИ»**

**АВСТРАЛІЯ І ОКЕАНІЯ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ
(2019-2024 рр.)**

Збірник наукових праць

*За загальною редакцією доктора політичних наук, професора
О. В. Зернецької*

Київ 2024

УДК 94: 323+327 (94+931) «2019/2024»
А-22

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»
(протокол № 7 від 30 жовтня 2024 р.)*

Рецензенти:

Верменич Ярослава Володимирівна, член-кор. НАН України, д.і.н., проф.;
Кізлова Антоніна Анатоліївна, д.і.н.

Редакційна колегія:

Зернецька О.В., д.політ.н., проф. (загальна редакція);
Вітер І.І., к.е.н., с.н.с., доц. (відповідальний редактор);
Бондарець М.В., к.е.н. (технічний редактор).

Австралія і Океанія в контексті глобальних викликів (2019-2024 рр.): збірник наукових праць / за заг. ред. д.політ.н., проф. О.В. Зернецької. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2024. 119 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої дослідженню проблем Австралії і Океанії, «**Австралія і Океанія в контексті глобальних викликів (2019-2024 рр.)**», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» 11 червня 2024 р.

Досліджено проблеми Австралії і Океанії у глобальних геополітичних трансформаціях і викликах початку ХХІ ст., їх відображення у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; проаналізовано імперативи соціально-економічного та культурного розвитку Австралії і Океанії у 2019-2024 рр.; висвітлено питання допомоги Україні від Австралії у боротьбі проти агресії рф.

Збірник становить інтерес для науковців і фахівців з проблем історії, політології, країнознавства, культурології, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

УДК 94: 323+327 (94+931) «2019/2024»

За достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори. Передрук можливий у разі посилання на автора і видання.

©Національна академія наук України.

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2024.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. АВСТРАЛІЯ І ОКЕАНІЯ У ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ І ВИКЛИКАХ ПОЧАТКУ ХХІ ст.	4
Ветринський І. М. Геополітичні процеси в Індо-Тихоокеанському регіоні ХХІ ст.: глобальний та регіональний контекст.....	4
Пошедін О. І. Океанія: економічне, безпекове і політичне значення регіону	21
Чекаленко Л. Д. Австралія – Королівство Таїланд: розбудова містків у майбутнє.....	28
РОЗДІЛ ІІ. ІМПЕРАТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ АВСТРАЛІЇ І ОКЕАНІЇ У 2019-2024 рр.	37
Зернецька О. В. Культура і мистецтво маорі: збереження традицій, їх розвиток і подальше проникнення у загальнонаціональну новозеландську культуру в умовах глобалізації.....	37
Вітер І. І. Порівняння соціальних систем Австралії та Нової Зеландії в умовах глобалізації (перша чверть ХХІ ст.).....	45
Говор О. В. Австралійські архіви і бібліотеки у ХХІ ст. та українознавство	65
Мирончук О. А. Міжнародна освіта Австралії і глобальні впливи пандемії COVID-19.....	71
Овчарова Л. П. Міжнародне співробітництво в науково-технологічній сфері: досвід Австралії.....	84
Дронів В. В. Туристичний сектор Австралії: вплив пандемії COVID-19 та подальші перспективи розвитку.....	94
РОЗДІЛ ІІІ. ДОПОМОГА УКРАЇНІ ВІД АВСТРАЛІЇ У БОРОТЬБИ ПРОТИ АГРЕСІЇ РФ	101
Бондарець М. В. Сучасні тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу Австралії у 2019-2024 рр.....	101
Кордун О. О. Деякі аспекти надання міжнародної військової допомоги Україні Австралією в умовах повномасштабного вторгнення росії.....	110
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	118

РОЗДІЛ І. АВСТРАЛІЯ І ОКЕАНІЯ У ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ І ВИКЛИКАХ ПОЧАТКУ ХХІ ст.

УДК 327

Ветринський І. М.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ІНДО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ ХХІ ст.: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Проаналізовано передумови виникнення та особливості впровадження концепту «Індо-Тихоокеанський регіон» в науковому й міжнародно-політичному дискурсі, а також його застосування на рівні стратегічних документів. Досліджено ключові чинники формування геостратегічної ситуації в Індо-Тихоокеанському регіоні. Розглянуто особливості впливу геополітичних процесів в ІТР на глобальну систему безпеки. Досліджено концептуальні засади та стратегічні імперативи провідних геополітичних акторів регіону: США, КНР, Індії, Японії, Південної Кореї, Австралії та Канади.

Ключові слова: геополітика, Індо-Тихоокеанський регіон, безпека, стратегія

Igor Vietrynskyi. Geopolitical processes in the Indo-Pacific region in the 21st century: global and regional context. The prerequisites for the emergence and the specific features of the implementation of the «Indo-Pacific region» concept in scientific and international-political discourse have been analyzed, as well as its application at the level of strategic documents. The key factors in shaping the geostrategic situation in the Indo-Pacific region have been studied. The impact of geopolitical processes in the Indo-Pacific region on the global security system has been examined. The conceptual foundations and strategic imperatives of the leading geopolitical actors in the region, including the USA, China, India, Japan, South Korea, Australia, and Canada, have been investigated.

Keywords: geopolitics, Indo-Pacific region, security, strategy

Міжнародно-політична ситуація в світі характеризується нестабільністю та постійним накопиченням конфліктного потенціалу. Ескалація російської агресії щодо України у лютому 2022 р., яка набула форми повномасштабного вторгнення, лише підкреслила гостроту існуючих протиріч між провідними геополітичними гравцями. Найбільший з часів Другої світової війни конфлікт на європейському континенті продемонстрував усьому світові, що жорстка сила («*hard power*») залишається серед основних інструментів досягнення політичних цілей. Також дії РФ в Україні продемонстрували, що авторитарні милітаристські режими є чи не головною загрозою для міжнародної безпеки, оскільки сприймають слабші держави лише як потенційні об'єкти своїх геополітичних амбіцій.

В умовах сучасної глобалізованої міжнародної системи будь-які потрясіння на кшталт воєнних конфліктів мають істотний вплив на всіх її акторів. Відповідно, дослідження існуючих регіональних та глобальних точок напруги, що потенційно можуть стати новими осередками

міждержавних конфліктів, є більш ніж актуальним завданням наукової та експертної діяльності. Індो-Тихоокеанський регіон (ІТР) є одним з найбільш динамічних у світі з точки зору розвитку. Він охоплює більше 40 країн, де проживають понад чотири мільярди чоловік, а економічна активність в регіоні перевищує чотири десятки трильйонів доларів. Однією з провідних в сучасній світовій політиці є тенденція щодо зіткнення стратегічних інтересів авторитарних та демократичних держав. В цьому контексті Індо-Тихоокеанський регіон вимагає нашої особливої уваги, оскільки тут розташовані великі та потужні держави як з демократичною (США, Індія, Японія, Австралія та ін.), так і з авторитарною (КНР, Малайзія, КНДР тощо) формою правління. Відповідно зіткнення геополітичних та гео економічних інтересів цих країн робить масштабні збройні конфлікти в регіоні більш ніж вірогідними. Водночас, враховуючи сукупний військовий потенціал країн регіону та їхню визначальну роль в світовій економіці, наслідки потенційного конфлікту матимуть глобальний вплив.

Метою статті є аналіз геополітичних імперативів провідних акторів Індо-Тихоокеанського регіону та їхній вплив на глобальну систему безпеки у ХХІ ст.

Насамперед зупинимось на самому понятті «Індо-Тихоокеанський регіон», оскільки воно є порівняно новим концептом і саме по собі демонструє вектор актуальних і майбутніх стратегічних трансформацій в цій частині світу. Протягом десятиліть, починаючи з 70-х рр. ХХ ст., політики та експерти послуговуються терміном «Азійсько-Тихоокеанський регіон» (АТР) для найменування великого політичного й соціально-економічного простору – макрорегіону, що включає в себе, зокрема, такі регіони як Східна Азія, Південно-Східна Азія та Океанія. Чіткого та єдиного переліку країн, що складають Азійсько-Тихоокеанський регіон немає. Як зазначає О. Лукаш, «у вузькому розумінні АТР часто розглядався виключно як східноазійський субрегіон. Другий варіант, що часто зустрічається, передбачав розширення кордонів АТР до Австралії, Нової Зеландії, тихоокеанського узбережжя США та Канади. У третьому, найбільш розширеному варіанті, до регіону включалися навіть країни Латинської Америки, території яких омиваються Тихим океаном» [1, с. 900]. В українській науковій літературі виокремлювався навіть четвертий, «гібридний», варіант, за якого до регіону включалися території «від Берингової протоки до Бірми» [1, с. 900]. Єдиного підходу до визначення АТР немає й на рівні міжнародних організацій, зокрема, Економічна та соціальна комісія ООН для Азії та Тихого океану (ESCAP) виділяє як Азійсько-Тихоокеанський регіон досить широкий перелік держав. Починаючи з Туреччини на Західних кордонах макрорегіону та зараховуючи до цього регіонального об'єднання 53 держави, включно з країнами Передньої Азії. Водночас Продовольча та сільськогосподарська комісія ООН розглядає Індію, Пакистан і Бангладеш в якості частини АТР, а Міжнародний валютний фонд зараховує до АТР лише Індію, але не включає до регіону Пакистан [1, с. 901].

Так само немає певного єдиного тлумачення терміну «Індо-Тихоокеанський регіон». Більшість дослідників та експертів підкреслюють насамперед його геополітичний вимір, який відображає атмосферу протистояння, що посилюється між провідними акторами регіону. Б. Вомак зазначає, що для США термін «Індо-Тихоокеанський регіон» є політичною конструкцією, що об'єднує держави, занепокоєні політикою КНР. На думку автора, Сполучені Штати розраховують, що концепт ІТР стане певним елементом стримування китайського впливу, що зростає та спирається на регіональний фундамент [2].

Економічні успіхи та подальший технологічний розвиток Китаю протягом останніх півстоліття зумовили суттєве зростання впливу цієї держави у світі. Водночас нові можливості обумовили зростання геополітичних амбіцій правлячої комуністичної еліти. Тривалий час КНР поширювала свій вплив здебільшого завдяки економічним інструментам. Пекін охоче виділяв багатомільярдні кредити та активно інвестував у країни Африки, Азії та Латинської Америки. До того ж, на відміну від західних країн та інституцій, Китай не висуває жодних вимог щодо рівня демократичності або ціннісних орієнтирів місцевих урядів та еліт. Як наслідок Пекін став донором, партнером та лідером для великої кількості авторитарних, а часом – відверто диктаторських, режимів.

Ще однією яскравою тенденцією останнього десятиліття стало зростання геополітичних амбіцій КНР, які проявляються у постійному збільшенні військових витрат, розбудові мережі закордонних військових баз, територіальних претензіях в регіоні, посиленні агресивної риторики щодо Тайваню тощо. Пекін відкрито кидає виклик колективному заходу й, насамперед, США, торпедуючи актуальний світовий порядок та усіляко демонструючи ревізіоністські наміри. Зважаючи на комплексний характер геополітичного протистояння з Пекіном, офіційний Вашингтон провадить низку кроків, спрямованих на стратегічне стримування китайських можливостей. Одним з таких заходів є поглиблення та розширення взаємодії з традиційними союзниками в ІТР – Японією, Австралією, Південною Кореєю тощо. Одночасно сам «Індо-Тихоокеанський регіон» як геополітичний концепт активно просувається Сполученими Штатами та їх союзниками, демонструючи в тому числі їхні прагнення залучити на свій бік Індію для створення противаги китайському впливу, що посилюється.

Власне термін «Індо-Тихоокеанський регіон» першими почали вживати індійські політологи, зокрема, у 2007 р. дослідник Г. Кхурана вжив його у своїй статті, присвяченій економічній безпеці у відносинах Індії та Японії. Він розглядав ІТР як простір, що об'єднує Індійський й західну частину Тихого океанів. Також автор позначив усі азійські (аж до Близького Сходу) та навіть північноафриканські території як прилеглі до регіону [1, с. 901]. На високому міжнародному рівні на єдності просторів Індійського та Тихого океанів першим наголосив прем'єр-міністр Японії С. Абе під час виступу в індійському Парламенті в серпні 2007 р. Він, зокрема, підкреслив, що Тихий та Індійський океани створюють динамічний зв'язок як простори свободи та

процвітання. С. Абе наголосив, що завдяки об'єднанню Японії та Індії ця «широка Азія» перетвориться на величезну мережу, що охоплюватиме весь Тихий океан, включно зі США та Австралією. Відкрита та прозора, вона дозволить вільно переміщуватись людям, товарам, капіталу та знанням [3].

Починаючи з 2011 р. термін «Індо-Тихоокеанський регіон» почав утверджуватись на рівні політичного дискурсу. Так, экс-прем'єр-міністр Індії М. Сінгх та його наступник Н. Моді використовували його в промовах, а також у відносинах зі США та іншими державами, зокрема членами АСЕАН. Водночас пальма першості щодо використання цього поняття на рівні засадничих стратегічних документів належить Австралії. В австралійській Білій книзі з оборони 2013 р. термін «Індо-Тихоокеанський регіон» (Indo-Pacific) згадується багато разів і навіть винесений в назву одного з розділів документу [4]. Як зазначає Р. Медкалф, ця концепція не обмежується австралійською точкою зору й також відображує погляди США, Індії, Японії та Індонезії на регіон. Вона також відображає інтерес Китаю в Індійському океані [5].

Починаючи з президенства Б. Обами, який у 2011 р. проголосив стратегічний розворот до Азії, Сполучені Штати долучаються до розвитку концепту Індо-Тихоокеанського регіону. Раніше у жовтні 2010 р. держсекретар США Гіларі Клінтон в своєму виступі на Гавайях підкреслила важливість Індо-Тихоокеанського регіону у світовій торгівлі й комерції [6]. Рік потому в статті «Тихоокеанське століття Америки» Г. Клінтон підкреслювала важливість союзу між США та Австралією в Індо-Тихоокеанському регіоні [7]. Саме в той період починає артикулюватися американська стратегія щодо використання відносин з Індією в якості противаги Китаю. У 2016 р. очільник японського уряду С. Абе оголосив про прийняття концепції «Вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (Free and Open Indo-Pacific), що стало важливим етапом утвердження поняття на урядовому рівні [8].

Важливість регіону для забезпечення американських стратегічних інтересів, а також прагнення Штатів стримувати КНР на тлі поширення її впливу та спроб домінування, яскраво демонструє той факт, що у травні 2018 р. Тихоокеанське командування Збройних сил США було перейменоване на Індо-Тихоокеанське командування. Офіційно цей крок було аргументовано зростанням взаємозв'язків між Індійським та Тихим океанами [9].

Згадки Індо-Тихоокеанського регіону в засадничих документах США з'являються у 2019 р. Так, 1 червня цього року Міністерство оборони США оприлюднило Доповідь щодо Індо-Тихоокеанської стратегії, в якій регіон названо пріоритетним театром воєнних дій для американського оборонного відомства [10]. В документі, зокрема, зазначається, що Сполучені Штати – це тихоокеанська нація, що пов'язана з сусідами по регіону нерозривними узами спільної історії, культури, торгівлі та цінностей. Своєю метою США проголошують постійне зобов'язання підтримувати вільний і відкритий Індо-Тихоокеанський регіон, у якому всі нації, великі й малі, будуть у безпеці

щодо свого суверенітету та зможуть прагнути до економічного зростання відповідно до прийнятих міжнародних правил, норм і принципів чесної конкуренції [10]. В документі зазначається, що міждержавна стратегічна конкуренція, що носить характер геополітичного суперництва між вільним і репресивним баченням світового порядку, є центральним питанням національної безпеки США. Зокрема, Китайська Народна Республіка під керівництвом Комуністичної партії Китаю прагне змінити порядок у регіоні шляхом нарощення військового потенціалу, операцій щодо здійснення впливу, а також економічного тиску на інші нації. Натомість Сполучені Штати налаштовані на довгострокові рішення з підтримки загального миру й процвітання в Індो-Тихоокеанському регіоні. Для США не прийнятні політика чи дії, які загрожують або підривають заснований на правилах міжнародний порядок, що приносить користь всім народам. Тож американці прагнуть захищати та зміцнювати ці спільні цінності [10].

Доповідь американського Міністерства оборони отримала своє логічне продовження в Індо-Тихоокеанській Стратегії США, яка побачила світ у лютому 2022 р. В цьому засадничому документі ще детальніше описані пріоритети та імперативи США в регіоні. Зокрема, наголошується, що таке посилення американської уваги почасти пояснюється тим, що Індо-Тихоокеанський регіон стикається з дедалі більшими викликами, насамперед з боку КНР, оскільки Пекін поєднує свою економічну, дипломатичну, військову та технологічну могутність з метою утвердження власної сфери впливу в ІТР. Подібні дії КНР демонструють її прагнення стати найвпливовішою потугою у світі. Примус і агресія з боку Китаю має місце в різних регіонах світу, але найгостріше вони проявляються саме в Індо-Тихоокеанському. Це проявляється в різних сферах: від економічного тиску на Австралію до конфлікту на лінії розмежування з Індією, постійного посилення тиску на Тайвань та загрозливих дій по відношенню до сусідів у Східному та Південно-Китайському морях. Союзники та партнери США в регіоні несуть значні втрати на тлі недружніх дій КНР. Зокрема, можна виділити порушення прав людини й міжнародного права, включаючи свободу судноплавства, а також нехтування іншими принципами, які сприяють стабільності й процвітання Індо-Тихоокеанського регіону [11].

В ІТР проживає 65 % населення світу, на нього припадає 63 % світового валового внутрішнього продукту (ВВП), а понад 60 % світової морської торгівлі проходить через цей регіон. Економічні інтереси та майбутнє зростання багатьох країн у регіоні та за його межами тісно пов'язані зі свободою судноплавства та вільною торгівлею через Індо-Тихоокеанський регіон [12]. Протягом десятиліть геостратегічна ситуація в ІТР визначалася балансом сил та динамікою відносин між провідними гравцями, зокрема США, КНР, Японією, Кореєю та ін. В центрі уваги традиційно знаходились такі точки напруги, як територіальні суперечки, торговельні шляхи, питання безпеки та військових альянсів тощо. Звернення до концепції Індо-Тихоокеанського регіону розширює стратегічне поле,

залучаючи нових акторів, насамперед Індію, яка розглядається в якості одного з ключових гравців у процесі формування регіонального балансу сил.

В період після Другої світової війни провідною потугою Індо-Тихоокеанського регіону як у військовому, так і у політичному сенсі були Сполучені Штати. Спираючись на систему військових баз та союзів, в тому числі з Японією, Південною Кореєю, Австралією та іншими країнами регіону, США відстоюють принцип вільного судноплавства та сприяють дотриманню інших норм міжнародного права. Нова роль КНР як світової держави суттєво вплинула на розклад сил в Індо-Тихоокеанському регіоні. Прагнучі утвердити свої позиції, Пекін збільшує економічний вплив шляхом реалізації масштабних інфраструктурних проектів в рамках ініціативи «Один пояс – один шлях», а також провокує загострення територіальних суперечок в Південно-Китайському морі. На тлі постійного підвищення військових видатків та активної модернізації збройних сил Китай постійно наголошує на неминучості приєднання Тайваню, а також підкреслює свою готовність до застосування для цього військової сили [13]. Зважаючи на особливі відносини Сполучених Штатів з Тайванем, спроба його силового приєднання загрожує зіткненням двох глобальних потуг КНР та США. Звичайно, подібний конфлікт завдав би величезної шкоди протиборчим сторонам, а також мав би негативний вплив на ситуацію у всьому Індо-Тихоокеанському регіоні з наслідками для усього світу. Згідно з заявами ЦРУ, керівництво КНР готується взяти під контроль Тайвань силовим методом до 2027 р. [14]. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну на початку 2022 р. довело, що раціональне врахування можливих втрат не завжди є стримуючим чинником для авторитарних режимів, тож розраховувати на нього не можна. Відповідно фундаментом американської стратегії в ІТР стало стримування Китаю з опорою на всебічну співпрацю із союзниками та партнерами.

В офіційній Індо-Тихоокеанській Стратегії США наголошується, що вона ґрунтується на усвідомленні того, що цей регіон є найбільш динамічним в світі, тож його майбутнє має глобальний вплив та значення. Відповідно ключовою умовою для реалізації своїх життєво важливих інтересів та інтересів найближчих партнерів Вашингтон вважає збереження й підтримку вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону, що передбачає можливість урядів країн регіону робити власний вибір і обов'язковість законного керування спільними юрисдикціями [15]. Для досягнення своїх цілей Штати сприятимуть підвищенню внутрішньої стійкості окремих держав регіону та посиленню відносин між ними. Тож, зокрема, американська стратегія полягає у просуванні вільного й відкритого регіону, для чого планується реалізувати кілька напрямів: інвестиції в демократичні інститути, вільну пресу та активне громадянське суспільство; підвищення фіскальної прозорості в Індо-Тихоокеанському регіоні для викриття корупції та стимулювання реформ; впевненість, що моря та небо регіону регулюються та використовуються відповідно до міжнародного права; просування загальних підходів до критичних і нових технологій, Інтернету та кіберпростору [15].

Сполучені Штати ставлять за мету зміцнення власних позицій в регіоні та сприяння його розвитку. Центральним інструментом досягнення своїх цілей США вважають сталу та творчу співпрацю з союзниками, партнерами та установами в рамках регіону та поза його межами. Вашингтон планує й надалі опікуватись підтримкою регіонального миру, безпеки та процвітання, зберігаючи для цього необхідну військову присутність. Водночас ці можливості мають бути розширені й модернізовані з метою збільшення можливостей щодо захисту американських інтересів, а також стримування агресії по відношенню до США та їхніх союзників і партнерів. Для підтримки безпеки, стримування агресії та протидії примусу в Індо-Тихоокеанському регіоні американці планують реалізувати наступні стратегічні кроки: розвиток комплексного стримування; поглиблення співпраці й підвищення оперативної сумісності з союзниками та партнерами; підтримка миру й стабільності в Тайванській протоці; використання інновацій для роботи в умовах загроз, що швидко змінюються, включаючи космос, кіберпростір, а також галузі критично важливих й нових технологій; зміцнення розширеного стримування й координації з південнокорейськими та японськими союзниками, а також прагнення до повної денуклеаризації Корейського півострову; продовження поставок в рамках AUKUS (*аббревіатура від англ. Australia, United Kingdom, United States*); розширення присутності берегової охорони США й співпраці щодо протидії транснаціональним загрозам; робота з Конгресом над фінансуванням Тихоокеанської ініціативи щодо стримування та Ініціативи з морської безпеки [15].

Як вже зазначалося вище, концепція Індо-Тихоокеанського регіону стала відповіддю на посилення геополітичних амбіцій КНР, що у поєднанні з її авторитарною системою та стрімким зростанням впливу на міжнародній арені стає справжнім викликом для існуючого світового порядку. Фундаментальним чинником для посилення ролі КНР в Індо-Тихоокеанському регіоні став її активний економічний розвиток протягом останніх півстоліття. У 2021 р. ВВП Китаю досяг 17,7 трлн дол. США, а за паритетом купівельної спроможності Китай став найбільшою економікою світу ще в 2014 р. Економічні можливості були спрямовані Пекіном в тому числі на військову модернізацію, метою якої було створити силу, що дозволить діяти не лише в локальних конфліктах, а й здатну проектувати та вести війну за межами своїх кордонів. Військові витрати Китаю у 2024 р. складуть щонайменше 231 млрд дол. США, що робить їх другими за розміром у світі після США. Крім того, в медіа-просторі постійно лунають підозри щодо приховання Пекіном значної частини військового бюджету. Такі значні витрати на оборону відповідають довгостроковій стратегії Китаю щодо підтримки його прагнень стати світовим лідером. Сьогодні Китай є домінуючою військовою державою Індо-Тихоокеанського регіону, а чисельна та технологічна асиметрія щодо країн-сусідів постійно зростає. Китай будує свою військову інфраструктуру в Південно-Китайському морі та Тибеті, що свідчить про подальші войовничі наміри.

Подібна ситуація ускладнюється тим, що КНР має територіальні суперечки з багатьма країнами регіону. Вона оскаржила контроль Японії над островами Сенкаку та заявила про суверенітет над Південно-Китайським морем. Пекін підкріплює агресивну риторику практичними діями, як то спорудження штучних островів, будівництво аеродромів й військових баз (зокрема на Парасельських островах та архіпелазі Спратлі), що покращують стратегічні позиції Пекіна та розширюють китайську виключну економічну зону. Філіппіни, Бруней, Малайзія, Тайвань і В'єтнам оскаржують територіальні претензії КНР у Південно-Китайському морі. Ще однією стратегічною військово-політичною метою Пекіна є приєднання острову Тайвань, яке він повсякчас погрожує завершити силовим шляхом. Водночас китайсько-індійські відносини впродовж останніх років суттєво загострилися й досягли певного переломного моменту після інциденту в Галвані – військового зіткнення на кордоні з численними жертвами [12].

Не дивлячись на агресивну риторику та численні кроки по накопиченню воєнного потенціалу, головними засобами поширення китайського впливу в світі залишаються економічні проекти. Однією з центральних програм уряду Сі Цзіньпіна є ініціатива «Один пояс, один шлях», яка спрямована на розширення китайського ринку шляхом розбудови в інших країнах інфраструктури, регіонального зв'язку та створення економічної взаємозалежності з отримувачами китайських товарів та послуг. Згідно із заявленими Пекіном цілями ініціатива «Один пояс, один шлях» покликана сприяти поглибленню регіональної економічної інтеграції, а також стимулювати розширення прикордонної торгівлі та фінансових потоків між країнами Євразії та за її межами. Проте на практиці реалізація проектів в рамках ініціативи занурила країни-реципієнти в боргову пастку. Неспроможність держави повернути борг за використання китайської праці, матеріалів та коштів змушує учасників проекту до політичних поступок, які часом завдають шкоди національним інтересам. Яскравим прикладом є Шрі-Ланка, де нераціональна політика запозичень в КНР призвела до того, що уряд змушений був віддати китайцям в оренду на 99 років порт Хамбантота [16].

Особливе місце в регіональних та глобальних геополітичних процесах займає Індія з її величезним демографічним потенціалом, але непростою економічною ситуацією та дещо суперечливою зовнішньополітичною традицією. З одного боку, враховуючи 1,4 млрд громадян, Індія є найбільшою демократичною державою світу. З іншого, її навряд чи можна зарахувати до «колективного Заходу», оскільки ще з часів Холодної війни Індія прагне провадити максимально незалежну зовнішню політику, засновану на неприєднанні до жодного з блоків. Сьогодні, коли на геополітичній мапі світу відбувається оформлення нових протиборчих таборів – авторитарного й демократичного, – Індії буде чим далі тим важче зберігати традиційний для себе нейтралітет. Нью-Делі має непрості відносини зі США, оскільки вони протягом багатьох десятиліть є союзником Пакистану, з яким Індія має дуже напружені стосунки через численні

територіальні суперечки та низку збройних конфліктів у минулому. Разом з тим, Китай також є давнім та запеклим суперником Індії, тож за логікою протистояння КНР природним чином мало б об'єднувати індійців з американцями.

На сучасному етапі серед ключових пріоритетів прем'єр-міністра Індії Н. Моді є перетворення країни на одного з лідерів сучасного світу – державу з глобальним впливом. Основними завданнями на цьому шляху є захист територіальної цілісності, посилення безпеки населення, збереження індійських цінностей та ідентичності, трансформація держави з метою підвищення її конкурентоспроможності в сучасному світі. Зовнішня політика Індії має три основні виміри: «безпосереднє сусідство» (Південна Азія), «розширене сусідство» (більшість Індо-Тихоокеанського регіону) та решта світу. В рамках першого виміру, яке стосується безпосередніх сусідів, Індія прагне гегемонії та намагається здобути право вето на втручання третіх держав у справи регіону. Головна мета в контексті другого виміру – врівноважувати вплив інших акторів та не допускати обмеження своїх інтересів. Пріоритетом третього виміру є отримання Індією статусу глобального гравця в питаннях міжнародної безпеки.

Поряд з питаннями безпеки, традиційно центральне місце в індійській зовнішній політиці займає економічний розвиток. Держава розташована на перехресті важливих морських торговельних маршрутів, які проходять через Індійський океан. Зовнішні торговельні зв'язки відіграють для держави все більшу роль та складають значу частку в структурі ВВП Індії. В цьому контексті посилюється тенденція до зростання значення східних торговельних маршрутів [17, с. 14].

Традиційно головним геополітичним конкурентом Індії є Китай, а його жорстка політика в регіоні та світі залишається одним з ключових викликів для індійської держави. Також, зважаючи на територіальні суперечки, що тривають багато десятиліть, безпосереднім противником Індії був і залишається Пакистан, який останнім часом активізував свої відносини з Пекіном. Тож розвиток та поглиблення китайсько-пакистанського партнерства можна розглядати і як чинник в контексті суперництва двох регіональних потуг, і – в більш широкому сенсі – як елемент оформлення глобального протистояння демократій та автократій.

Загострення протистояння між КНР та США та посилення конфліктного потенціалу в міжнародній системі не відповідають інтересам Індії, яка отримала чималий економічний зиск від прискорення процесів глобалізації після закінчення Холодної війни. Актуальні геостратегічні виклики вимагають від держави чіткого позиціонування відносно конкретних міжнародних проблем, насамперед в галузі безпеки. Яскравим прикладом є російсько-українська війна, яка є значним викликом для міжнародної безпеки в контексті глобального протистояння демократій та автократій, тож формування позиції щодо конфлікту є важливим маркером для позиціонування держави в сучасному геостратегічному ландшафті. Це певним чином суперечить давній індійській традиції нейтралітету й неприєднання,

сформованій в часи іншого глобального протистояння – Холодної війни. Приєднання до тієї чи іншої системи альянсів розглядалося урядом Індії як недоречне, зокрема через побоювання тиску та неврахування індійських регіональних інтересів з боку потенційних партнерів. Проте загострення відносин з Китаєм та посилення американо-китайського протистояння впливають на традиційну позицію Індії щодо участі в міжнародних альянсах. Активізація діалогу у форматі QUAD (чотиристоронній діалог з безпеки, до якого, крім неї, входять Австралія, США та Японія) публічно демонструє готовність Індії посилювати партнерство зі США, хоча формат та рамки цього партнерства потребують уточнення. Важливим чинником також є те, що з часів Холодної війни основу індійського збройного потенціалу склали радянські, а згодом – російські системи, проте російсько-українська війна продемонструвала, що якість та ефективність російської зброї є набагато нижчою порівняно із західними аналогами. Тож, якщо Індія хоче зберегти свої можливості для збройного стримування КНР та Пакистану, вона буде змушена шукати підтримки у США та їх союзників.

Політика КНР щодо зміцнення геополітичних позицій в Індо-Тихоокеанському регіоні викликає природне занепокоєння з боку Нью-Делі. Зокрема, стратегія КНР щодо будівництва низки глибоководних портів, ремонтних та військових баз у дружніх для Пекіна країнах на Північному узбережжі Індійського океану виглядає фактично як спроба оточити Індію. Ця стратегія КНР дістала назву «Нитка перлів», вона орієнтована на регіон безпосереднього сусідства з Індією, який вона сприймає як критично важливий для власної безпеки. Тож дії Китаю сприймаються в Нью-Делі як зазіхання на зону традиційних індійських інтересів, оскільки десятиліттями Індія будувала дружні стосунки з усіма своїми сусідами, за виключенням Пакистану, і більшість держав цього регіону історично входили до сфери впливу індійської держави. Так само з тривогою відносяться в Індії до проекту Сі Цзіньпіна «Один пояс, один шлях». Незважаючи на те, що китайська сторона декларує виключно мирний характер цієї ініціативи, індійська сторона вбачає в такому амбітному глобальному проекті загрозу індійським стратегічним інтересам [17, с. 19]. Таким чином, в інтересах Нью-Делі є якомога швидше напрацювати стратегічне бачення для формування позиції в контексті глобального протистояння автократій та демократій, яке набирає обертів з кожним роком.

Динаміка трансформацій та тенденції до загострення геостратегічної ситуації в ІТР спонукає держави регіону до розробки та корекції відповідних зовнішньополітичних й безпекових стратегій з метою забезпечення своїх національних інтересів. Зокрема, у 2022 р. побачила світ канадська Індо-Тихоокеанська стратегія, в якій зазначається, що по мірі поглиблення суперництва великих держав у регіоні зростає напруження у відносинах між країнами, яке часом має історичні передумови. Головними загрозами для регіонального миру та процвітання згадуються: нестабільність на Корейському півострові, що є наслідком провокацій Північної Кореї; зростання насильства у М'янмі внаслідок нещодавнього військового

перевороту; зіткнення на індійсько-китайському та індійсько-пакістанському кордонах; ескалація напруженості в Південно-Китайському й Східно-Китайському морях, а також у Тайванській протоці. Ще серед основних загроз зазначається крайнє зубожіння та нерівність в країнах регіону. Підкреслюється також той факт, що кілька держав Індо-Тихоокеанського регіону володіють ядерною зброєю, а саме КНР, Індія, Пакистан та Північна Корея, що суттєво підвищує рівень загрози у випадку ескалації конфліктів в регіоні. Примітно, що чомусь в цьому переліку канадці не згадують США [18].

Центральним чинником економічної динаміки регіону в канадській Стратегії називається зростання Китаю як глобального актора, що змінює стратегічний ландшафт для кожної держави в регіоні, в тому числі для Канади. Китай отримав вигоду від заснованого на правилах міжнародного порядку, що зумовив його зростання та процвітання, але зараз Пекін активно прагне змінити ці правила для отримання ще більшої переваги. Наполегливе переслідування Китаєм своїх економічних та безпекових інтересів, просування односторонніх претензій, втручання в справи інших держав та посилення політики тиску щодо інших країн й економік мають значні наслідки для Канади, ІТР та світу в цілому. Відповідно, Канада діятиме в Індо-Тихоокеанському регіоні в координації з партнерами, які також визнають зростання його значення в сучасній світовій економіці та політиці. Багато найближчих союзників Канади, включаючи Сполучені Штати, Європейський Союз, Німеччину, Францію та Великобританію, збільшили або розглядають можливість збільшення своєї присутності в регіоні. Вони керуються власними інтересами і стратегіями та спираються на значні інвестиції у дипломатію, військову присутність, сприяння торгівлі та допомогу в розвитку [18].

За цих умов Канада також планує інвестувати ресурси та нарощувати знання та потенціал для активізації власної ролі в регіоні з метою задання темпу для майбутнього процвітання національної економіки, безпеки та стабільності. В рамках реалізації своїх національних інтересів канадці захищатимуть важливі для них цінності. Канада також інвестуватиме в розбудову потенціалу для взаємодії з країнами в усьому регіоні, приділяючи особливу увагу Австралії, країнам Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Китаю, Індії, Японії, острівним країнам Тихого океану, Республіці Корея та Новій Зеландії. Також в Канадській Індо-Тихоокеанській стратегії окреслюється п'ять взаємопов'язаних стратегічних завдань, а саме: сприяти миру, стійкості та безпеці; розширити торгівлю, інвестиції та стійкість ланцюга поставок; інвестувати в людей і об'єднувати їх; побудувати стійке та зелене майбутнє. Для здійснення цих цілей Канада, зокрема, інвестуватиме у посилення військової присутності, а також у розвідку та кібербезпеку, щоб сприяти безпеці в регіоні та гарантувати безпеку канадців [18].

У 2022 р. в Японії було оновлено низку засадничих документів, а саме Стратегію національної безпеки, Стратегію національної оборони та План розвитку обороноздатності. В документах закріплено фактичну відмову

держави від суто оборонної концепції забезпечення безпеки Японії. Трьома головними загрозами для країни сонця, що сходить, названо посилення військової присутності Китаю в регіоні, зростання напруженості навколо Тайваню, ядерну і ракетну програми Північної Кореї, а також російську агресію проти України, яка може стати прикладом для наслідування для авторитарних режимів регіону. Основною зміною стратегічних підходів Японії у галузі безпеки стало офіційне проголошення готовності Японії до нанесення превентивних ударів по ворожих базах та командних пунктах. Небезпека ракетної атаки на Японію сприймається як цілком реалістична загроза, тож здатність до контрудару вважається ключовим елементом стримування. В той же час головним чинником забезпечення безпеки країни визнається альянс зі США [19].

Ще з 2013 р. за ініціативи тодішнього голови уряду С. Абе почався процес трансформації японської оборонної політики. В тому ж році було прийнято першу в історії країни Стратегію національної безпеки, яку було переглянуто в 2022 р. «Доктрина Абе» у зовнішній політиці передбачала, що Японія повинна не лише реагувати на зміни порядку денного міжнародних відносин, а має його формувати. Сіндзо Абе прагнув до зміцнення системи національної безпеки Японії, для чого були необхідні конституційні реформи, зокрема, скасування обмежень на застосування сили. Також С. Абе бажав рівноправ'я у стосунках зі США [20].

Для Японії сучасна КНР є одночасно економічним конкурентом, що зайняв її місце другої економіки світу, а також джерело військової загрози, оскільки Пекін зазіхає на японські острови Сенкаку. Як наслідок відносини країн не вирізняються теплотою, а 63% громадян Японії вважають Піднебесну вагомою загрозою для політики та безпеки їхньої держави, наголошуючи, насамперед, на неповазі китайського уряду до громадянських прав і свобод [20]. Маючи давню історію співпраці та союзницьких відносин зі США, офіційний Токіо підтримує антикитайські настрої американців. 16 березня 2021 р. в спільній заяві США та Японії було підкреслено, що поведінка Китаю є несумісною з існуючим міжнародним порядком та є політичною, економічною, військовою та технологічною проблемою для американсько-японського альянсу та міжнародної спільноти в цілому [21]. Водночас, не дивлячись на суттєві розбіжності щодо політичних питань, економічні відносини між Пекіном і Токіо динамічно розвиваються.

Дещо обережнішу, порівняно з Японією, позицію щодо ситуації в регіоні займає Республіка Корея. Вона так само має давні союзницькі відносини зі США, але перебуває під постійною безпосередньою воєнною загрозою з боку КНДР, економіка якої тотально залежить від Китаю. Відповідно Республіка Корея обирає більш нейтральні формулювання, уникаючи прямого засудження КНР. Так, в якості одної з основних загроз для національної безпеки Південна Корея вказує на «китайсько-американське суперництво», нібито розділяючи відповідальність між обома сторонами. Також серед подібних загроз вказані: КНДР та її ракетно-ядерна програма, криза ланцюжків постачань й нові загрози безпеці, зокрема в сфері

кібербезпеки, охорони здоров'я, змін клімату. Всі ці виклики зазначені у представленій в червні 2023 р. Стратегії національної безпеки Республіки Корея (*National Security Strategy: Global Pivotal State for Freedom, Peace, and Prosperity*). Згідно з цим засадничим документом, основними цілями держави є захист національного суверенітету й території, встановлення миру на Корейському півострові й підготовка до майбутнього об'єднання Півночі та Півдня, підвищення безпеки громадян, а також формування засад для процвітання Східної Азії й підвищення ролі Республіки Корея у світі.

Хоча Південна Корея не прагне використовувати жорстку риторику на адресу Пекіна, вона активно працює зі США в практичній площині задля підвищення спільного потенціалу стримування. В рамках реалізації союзницьких зобов'язань США та Корея домовилися про розміщення американських підводних човнів, в тому числі ядерних ракетноносців, що вперше за 40 років зможуть базуватися в Південній Кореї. Також Сеул буде залучений до планування та консультацій стосовно будь-якого потенційного застосування ядерної зброї на півострові, але наразі Сполучені Штати не мають планів щодо розміщення своїх ядерних боєголовок на території Кореї. Натомість американське Міністерство оборони оголосило про намір розгортання в Південній Кореї підводного човна класу «Огайо», що має на борту до 20 ракет дальністю до 7000 км. [22]. Співпраця двох країн не обмежується лише військовою сферою. Так, стало відомо про домовленості щодо відкриття корейськими компаніями Samsung і Hyundai заводів на території США. Також Сеул приєднався до альянсу головних виробників мікросхем: США, Тайваню, Японії та Республіки Корея, метою якого є формування безпечних ланцюгів поставок надважливих мікросхем без участі Китаю [23].

Важливу роль в розкладі сил в Індо-Тихоокеанському регіоні відіграє Австралія, яка є частиною англо-саксонського світу й має давні культурно-історичні зв'язки зі США та Великою Британією. Багато десятиліть Австралію та США поєднують міцні союзницькі відносини, тож не дивно, що держава активно підтримує західні демократії в рамках їхнього протистояння автократіям на чолі з КНР. Зокрема, Австралія разом з іншими англо-саксонськими державами входить до розвідувального альянсу П'ять очей (*five eyes*), в якому також беруть участь Канада, Нова Зеландія, США та Велика Британія. У 2021 р. Австралія, Сполучені Штати й Велика Британія утворили військовий блок AUKUS, що покликаний підвищити спільні оборонні можливості сторін та їхню здатність до реагування на актуальні безпекові виклики в регіоні. Зокрема, згідно домовленостей, Австралія має отримати технології для виробництва атомних підводних човнів. Також Австралія бере участь у QUAD, про який згадувалося вище. Стратегічний діалог спрямований на посилення безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, його метою заявлений розвиток партнерства в сфері безпеки на основі спільних цінностей й інтересів: верховенства закону, свободи навігації, поваги до територіальної цілісності й суверенітету, мирного врегулювання територіальних суперечок та свободи торгівлі [24]. Враховуючи заявлені цілі,

очевидно, що основною метою об'єднання є стримування геополітичних амбіцій Китаю в регіоні.

Стратегічні пріоритети Австралії відносно саме Індостихоокеанського регіону вперше сформульовані у Білій книзі з оборони у 2013 р. Там, зокрема наголошується, що американо-китайські відносини набувають критичної ваги у формуванні стратегічного середовища Австралії на наступні десятиліття й це пов'язано з увагою Сполучених Штатів до регіону через зміну балансу сил внаслідок піднесення Китаю. Також в документі підкреслюється, що починає формуватися нова Індостихоокеанська стратегічна дуга, яка з'єднує Індійський і Тихий океани через Південно-Східну Азію. Індія, в свою чергу, стає важливим стратегічним, дипломатичним та економічним гравцем, який «дивиться на схід» і стає більш залученим в регіональні процеси. Зростання обсягів торгівлі, інвестицій та енергетичних потоків в цьому ширшому регіоні підсилює економічну та безпекову взаємозалежність між державами. Тож ці фактори призводять до зростання міжнародної уваги щодо Індійського океану, через який проходять деякі з найжвавіших і стратегічно важливих торгових шляхів світу [4].

Ключові погляди та позиції австралійського уряду стосовно Індостихоокеанського регіону було оновлено та уточнено в Безпековому стратегічному огляді, який вийшов у 2023 р. Там, зокрема, наголошується, що Індостихоокеанський регіон стикається з конкуренцією, що зростає та діє на багатьох рівнях – економічному, військовому, стратегічному та дипломатичному. Всі ці рівні переплетені та доповнюються активною конкуренцією цінностей та наративів. Широкомасштабне нарощування звичайних і неконвенційних збройних сил без стратегічних домовленостей сприяє зростанню напруги та загрожує загостренням безпекової ситуації в регіоні на десятиліття вперед. Ризики військової ескалації не зменшують інших викликів, на кшталт наслідків змін клімату, економічного тиску, зазіхань на суб'єктність окремих країн тощо. Зважаючи на те, що економіка Австралії збільшує ступінь інтеграції зі світом в цілому та ІТР зокрема, одним з її фундаментальних інтересів є захист цих зв'язків та глобального порядку, заснованого на правилах, від якого залежить міжнародна торгівля.

Австралія знаходиться на перетині шляхів та інтересів в Індостихоокеанському регіоні, що породжує безпрецедентні стратегічні виклики. Сучасна регіональна безпекова ситуація в Австралії зараз визначається: стратегічною конкуренцією між великими державами; застосуванням тактичних засобів примусу; прискоренням та розширенням військового потенціалу без необхідної прозорості цього процесу; швидким збільшенням нових і часом революційних військових технологій та можливостей; розповсюдженням ядерної зброї; підвищенням ризику помилкового розрахунку або неправильної оцінки воєнних загроз з боку провідних гравців. Відповідно в Огляді наведені рекомендації щодо негайних дій Уряду задля зміни пріоритетів й можливостей оборони. Вони включають наступні кроки: інвестування в атомні підводні човни зі звичайним озброєнням через

партнерство AUKUS; розвиток здатності Австралійських сил оборони точно вражати цілі на великій відстані та виробництво боєприпасів на території країни; покращення здатності Австралійських сил оборони діяти з північних баз Австралії; підвищення спроможності швидко перевести проривні нові технології в потенціал Австралійських сил оборони у тісному партнерстві з австралійською промисловістю; інвестування у зростання та утримання висококваліфікованої робочої сили оборони; поглиблення дипломатичного та оборонного партнерства з ключовими партнерами в Індо-Тихоокеанському регіоні [25].

Геополітичні процеси завжди стосуються контролю над територією, а основним інструментом в цьому контексті виступають військові засоби. Індо-Тихоокеанський регіон є стратегічно важливим простором для усього світу, зважаючи на кількість акторів, рівень їхнього соціально-економічного розвитку та демографічний потенціал. Контроль над територіями в цій частині світу має глобальне значення, й далеко не всі держави регіону влаштовує існуючий статус-кво. На разі в ІТР немає відкритих конфліктів чи активних військових дій, але кількість існуючих протиріч між країнами регіону (територіальних, релігійних, ідейно-політичних, світоглядних тощо) робить його потенційною ареною масштабних зіткнень у майбутньому. Однією з основних регіональних «ліній розламу», що має величезний конфліктний потенціал, є протистояння автократій та демократій. Економічні досягнення останніх десятиліть спонукали керівників комуністичного Китаю взяти курс на жорстке протистояння зі Сполученими Штатами та їхніми союзникам в різних сферах: економічній, військово-стратегічній, дипломатичній, ціннісній та ін. Головною метою Пекіну є ерозія та перегляд існуючого світового порядку, що склався після Другої світової війни й основними творцями якого є демократичні країни колективного Заходу.

За підтримки своїх сателітів в Індо-Тихоокеанському регіоні (КНДР, Шрі-Ланки, рф та ін.) КНР реалізує низку практичних ініціатив щодо розширення своїх логістичних та військово-стратегічних можливостей. Серед останніх можна виділити наступні: створення штучних островів у Південно-Китайському морі та розміщення на них китайської військової інфраструктури з метою розширення своєї виключної економічної зони; створення обмежень для вільної навігації в регіоні шляхом силових дій нелетального характеру стосовно цивільних суден; накопичення воєнних сил та засобів для потенційної силової операції щодо приєднання Тайваню, а також посилення агресивної риторики в бік місцевої влади та їхніх союзників; активна підтримка агресивних тоталітарних режимів як в регіоні, так і поза ним (КНДР, рф, Іран тощо), які використовуються в якості проксі сил у протистоянні зі США та Заходом в цілому.

Основною відповіддю на ревізіоністську геополітичну стратегію КНР з боку західних демократій є активізація нарощення ними оборонного потенціалу, а також посилення співпраці в рамках систем колективної безпеки з метою координації дій щодо стримування китайських геостратегічних амбіцій. Значною перевагою демократій над автократіями є

здатність до створення ефективних військово-політичних союзів. Єдність на основі спільних цінностей допомагає максимально результативно взаємодіяти державам з різним економічним та військовим потенціалом. Відповідно система таких союзів, як НАТО, ANZUS, AUKUS та ін., стає основним інструментом стримування агресивних автократичних режимів в цілому та китайського зокрема. Наразі більшість ключових геополітичних гравців Індо-Тихоокеанського регіону – США, Японія, Австралія, Республіка Корея, Канада тощо – є демократіями та входять до військово-політичних союзів, активно розвиваючи спільний оборонний потенціал.

Важливим чинником в контексті нового глобального протистояння автократій та демократій залишається ступінь залученості та особливості ролі Індії. Враховуючи кількість населення, Індія є найбільшою демократією не лише в Індо-Тихоокеанському регіоні, а й в світі, водночас Китай є її давнім геополітичним конкурентом. Проте особливості культурного розвитку та індійська дипломатична традиція зумовлюють дуже обережне та неохоче ставлення уряду до участі у військово-політичних альянсах. Однак, навіть така велика й потужна країна, як Індія, буде не в змозі протистояти коаліції авторитарних країн на чолі з КНР, яка на разі активно формується. Усвідомлення цих реалій спонукає Індію до пошуку форматів взаємодії з іншими демократичними державами; прикладом такої співпраці є участь країни у чотиристоронньому діалозі з безпеки UQAD. Крім того, зважаючи на природу та кількість викликів для національної безпеки, Індії необхідна сучасна та ефективна армія, процес розбудови якої ускладнений через багаторічну співпрацю з СРСР та РФ в галузі озброєнь. Війна РФ проти України продемонструвала відсталість та низьку ефективність російської зброї у порівнянні з західними зразками, крім того російський ВПК перебуває в кризі через масштабні санкції та перевантаження у зв'язку з бойовими діями в Україні. Відповідно, для компенсації своєї потреби в озброєннях Індія має шукати нових партнерів, і оскільки варіант Китаю їй не підходить, то є всі підстави очікувати продовження зближення країни зі США та країнами Заходу.

Використані джерела і література:

1. Лукаш О. Індія в умовах формування нового світового порядку: вплив і значення концепції ІТР. *Historia localis. Historia globalis. Студії на пошану Андрія Кудряченка*: відпов. ред. Василь Ткаченко; упоряд. Степан Віднянський, Петро Вознюк, Денис Іванов, Віктор Лушак, Андрій Мартинов, Володимир Розумюк, Вікторія Солошенко, Василь Ткаченко. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», Інститут історії України Національної академії наук України, 2024. С. 899-915.
2. Womack B. The Indo-Pacific versus Pacific Asia. *China US focus*. URL: <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/the-indo-pacific-versus-pacific-asia>
3. Confluence of the Two Seas. Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>
4. Defence White Paper 2013. Australian Government. Department of Defence. URL: https://www.defence.gov.au/sites/default/files/2021-08/WP_2013_web.pdf

5. Medcalf R. In defence of the Indo-Pacific: Australia's new strategic map. *Australian Journal of International Affairs Defence*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10357718.2014.911814?needAccess=true>
6. Clinton H. America's Engagement in the Asia-Pacific. U.S. Department of State. 2024. August. URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/10/150141.htm>
7. Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*. URL: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>
8. Towards Free and Open Indo-Pacific. The Government of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000407643.pdf>
9. U.S. Indo-Pacific Command Holds Change of Command Ceremony. U.S. Pacific Command. URL: <https://www.pacom.mil/Media/News/News-Article-View/Article/1535776/us-indo-pacific-command-holds-change-of-command-ceremony/>
10. Indo-Pacific Strategy Report. The Department of Defense. URL: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>
11. Indo-Pacific Strategy of the United States. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>
12. China's Rise and the Implications for the Indo-Pacific. Observer Research Foundation. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-rise-and-the-implications-for-the-indo-pacific>
13. Тайванське питання й причина возз'єднання Китаю в нову епоху. Китайська Народна Республіка. Управління в справах Тайваню. *news.cn*. URL: http://www.news.cn/politics/2022-08/10/c_1128903097.htm
14. Широкун К. Китай готується взяти під контроль Тайвань силовим методом до 2027 року, – ЦРУ. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kitay-gotovitsya-vzyat-kontrol-tayvan-silovym-1663351274.html>
15. Indo-Pacific Strategy of the United States. USAID. URL: <https://www.usaid.gov/asia-regional/indo-pacific-strategy-united-states>
16. Sri Lanka signs deal on Hambantota port with China. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-40761732>
17. Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українсько-індійських відносин : аналіт. доп. / наук. ред. М. Паламарчук. Київ : НІСД, 2022. 88 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/ad-india-07-07-2022-gotove.pdf>
18. Canada's Indo-Pacific Strategy/ Government of Canada/ (2024, August). URL: <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/indo-pacific-indo-pacifique/index.aspx?lang=eng#a1>
19. Корсунський С. «Прощавай, пацифізм!»: війна Росії проти України змушує Японію озброюватися. *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/international/proshchava-patsifizme-vijna-rosiji-proti-ukrajini-zmushuje-japoniju-ozbrojuvatisja.html>
20. Ковач А. Між Сходом і Заходом – в пошуку нової ідентичності Японії / *ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/mizh-shodom-i-zahodom-v-poshuku-novoyi-identichnosti-yaponiyi>
21. U.S. – Japan Joint Press Statement. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/u-s-japan-joint-press-statement/>
22. Гриценко А. Стратегія національної безпеки Республіки Корея. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/stratehiya-natsionalnoyi-bezpeky-respubliky-koreya>
23. Ганоцький А. Внутрішня та зовнішня політика Південної Кореї за президенства Юн Сок Йоля. *ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/vnutrishnya-ta-zovnishnya-politika-pivdennoyi-koreyi-za-prezidenstva-yun-sok-jolya>

24. The Quad. Australian Government. Department of Foreign Affairs and Trade. URL: <https://www.dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/quad>

25. National Defence. Defence Strategic Review. Australian Government. URL: https://www.wa.gov.au/system/files/2023-11/defence_strategic_review.pdf

УДК 94 : 330.34 + 327.57 (961/964)

Пошедін О. І.

ОКЕАНІЯ: ЕКОНОМІЧНЕ, БЕЗПЕКОВЕ І ПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕГІОНУ

У статті визначаються економічні, безпекові і політичні чинники, які обумовлюють важливість Океанії у сучасному світі. Дослідження концентрується на важливості держав Океанії за винятком Австралії і Нової Зеландії, оскільки зазначеним країнам приділена значна кількість наукових публікацій. З'ясовано, що глобальна економічна важливість Океанії полягає у тому, що регіон є одним з найбільших рибпромислових районів світу. На Океанію припадає близько шістдесяти відсотків світового щорічного вилову тунця. Безпекове значення регіону зростає на фоні посилення конкуренції між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Розширення китайської військової присутності на острівних державах Океанії може становити небезпеку як для США, з огляду логістичного забезпечення американських військ, так і для Австралії, яка є найважливішим союзником США в регіоні. Політичне значення Океанії обумовлюється дипломатичним потенціалом, який визначається голосами держав в міжнародних організаціях.

Ключові слова: Океанія, Китайська Народна Республіка, Сполучені Штати Америки, рибальство, міжнародні організації.

Oleh Poshedin. Oceania: economic, security and political significance of the region.
The article identifies economic, security, and political factors that determine the significance of Oceania in the modern world. The study focuses on the importance of the states of Oceania, except Australia and New Zealand, since a significant number of scientific publications are allocated to these countries. It has been found that the global economic importance of Oceania lies in the fact that the region is one of the world's largest fishing areas. Oceania accounts for approximately sixty percent of the world's annual tuna catch. The security implication of the region is growing against the backdrop of increased competition between the United States of America and the People's Republic of China. The expansion of the Chinese military presence in the island states of Oceania can pose a danger both to the United States, in terms of the logistical support of American troops, and to Australia, which is the most important ally of the United States in the region. The political significance of Oceania is determined by the diplomatic potential, which in turn is determined by their votes in international organizations.

Keywords: Oceania, People's Republic of China, United States of America, fisheries, international organizations.

Океанія – це величезний географічний регіон у південно-західній частині Тихого океану, що складається з тисяч островів, розділених на чотири культурно відмінні субрегіони: Австралія та Нова Зеландія, Меланезія, Мікронезія та Полінезія. Океанія як невід'ємна частина більш широкого Індо-Тихоокеанського регіону все більше розглядається як

важливий геостратегічний регіон [1]. Підтвердженням цьому є ухвалення США, Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою окремих стратегій щодо політики в Індо-Тихоокеанському регіоні [2; 3; 4]. У цьому контексті усвідомлення чинників, які визначають важливість Океанії у сучасному світі, може допомогти уникнути помилок у ході вироблення і реалізації зовнішньої політики України.

Стаття концентрується на важливості держав Океанії за винятком Австралії і Нової Зеландії, оскільки зазначеним країнам приділена значна кількість наукових публікацій. Серед останніх публікацій варто виділити серію статей Майї Скрипник, де розглядалися питання боротьби місцевого населення Океанії за незалежність [5], проблеми організованої наркоторгівлі [6], роль держав Океанії в міграційній політиці Австралії [7]. Антон Кучеренко досліджував внутрішню політику Республіки Фіджі та Королівства Тонга і з'ясовував, як вона впливає на зовнішню політику цих держав [8; 9]. Зазначеним автором окремо досліджувалася стратегічна роль Соломонових Островів та можливі наслідки оборонної угоди між цією острівною державою і Китаєм [10]. На окрему увагу заслуговує публікація А. Кучеренко, де викладено пропозиції стосовно розвитку співпраці України з державами Океанії [11]. Особливості міграційної політики держав Океанії вивчав Роман Стаканов [12]. Водночас досліджень, які б комплексно розкривали економічне, безпекове і політичне значення Океанії, досі бракує в Україні.

Метою статті є визначення економічних, безпекових і політичних чинників, які обумовлюють важливість Океанії у сучасному світі.

Острівні держави Океанії в основному є бідними, з малим валовим внутрішнім продуктом. Проте за невеликими розмірами цих держав скривається досить великий економічний, безпековий та політичний потенціали, які й розглядаються у цій статті.

Економічна важливість Океанії

Океанія має різноманітну економіку, при цьому такі держави як Австралія та Нова Зеландія, є індустріально розвинутими, а менші острівні країни залежать переважно від сільського господарства, рибальства та туризму. Сільське господарство здебільшого спрямовано на вирощування тропічних фруктів. Прянощі, такі як ваніль, какао та імбир, також є основними культурами [13].

Справжнє ж глобальне економічне значення має рибальство, яке є основним джерелом їжі в регіоні. Варто зауважити, що сьогодні світове рибальство переживає кризу. Використання людиною морських ресурсів у всьому світі призвело до надмірної експлуатації світових рибних запасів. Риба, яка є невід'ємною частиною раціону для понад 3,2 млрд людей і складає 17 % світового тваринного білка, виловлюються на біологічно нестійких рівнях. Це загальне погіршення здоров'я рибного господарства матиме негативні наслідки не лише для жителів Океанії, а й для населення світу [14]. Виняткові ж економічні зони Океанії простягаються на 200 морських миль від сухопутного кордону кожної держави, що робить регіон

унікальним, оскільки держави з невеликою площею суші контролюють значні океанські території. Виняткові економічні зони островів Тихого океану складають приблизно 10 % океанської поверхні на земній кулі [15].

Океанія є районом найбільшого вилову тунця на планеті, на який припадає приблизно 60 % *світового вилову тунця* щорічно. Великі виняткові економічні зони регіону забезпечують економічну основу Океанії. Вилов тунця щорічно приносить глобальній економіці приблизно 7 млрд дол. США та забезпечує 10 % регіонального внутрішнього валового продукту. Для багатьох держав Океанії продаж квот на вилов тунця в своїх виняткових економічних зонах є ключовим джерелом доходу для своєї економіки. Такі країни, як Китай, Японія, Тайвань, Сполучені Штати та країни-члени ЄС активно працюють у цьому регіоні та домінують у промисловому вилові тунця [15]. У 2014 р. острівні держави південної частини Тихого океану заробили понад 340 млн дол. США на зборах за ліцензування риболовлі від низки держав, зокрема Японії, США, Китаю, Австралії, Нової Зеландії та Канади [14].

Варто наголосити, що населення Китаю споживає *вдвічі більше морепродуктів*, ніж споживається у середньому по всьому світу. У Китаї збільшується попит на тунця та розширюється флот з його вилову на великих відстанях, який здатний ловити рибу у величезних водах Океанії. Присутність китайського рибальства в регіоні зростає, причому зараз на Китай припадає найбільша частка іноземних суден в Океанії. Це не тільки сприяло конкуренції з іншими державами за обмежені ресурси тунця, але й витісняє тихоокеанські острівні держави з ринку, оскільки вони не мають можливості конкурувати з КНР [14].

Водночас промисловому вилову риби в Океанії безпосередньо загрожує зміна клімату. Наслідки зміни клімату відчуються в усьому світі, але особливо гостро вони проявляються в Океанії. Острівні країни й території Тихого океану стикаються з підвищенням температури океану, береговою ерозією та вторгненням солоної води у важливі ресурси прісної води. У відповідь на викиди парникових газів світові океани «виконують» основну частину роботи з пом'якшення наслідків цієї ситуації, поглинаючи *93 % тепла, що виділяється вуглекислим газом*. У результаті океани стають більш кислими, рівень кисню знижується, течії зміщуються, а температура поверхні моря зростає. *Дослідження 2017 р.* показало, що у разі продовження викидів за сценарієм попередніх років, Океанія може втрати від 50-80 своїх морських видів до 2100 р. Рибальство Океанії стикається з тією ж загрозою існуванню, що й рибальство в усьому світі [14].

Безпекове значення острівних держав Океанії

Безпекове значення острівних держав Океанії зростає з посиленням геополітичної конкуренції між США та Китаєм. Австралія є головним союзником США в регіоні і традиційно розглядає Океанію як важливу частину своєї оборонної політики. Австралія не може бути в безпеці, якщо безпосередні сусіди, включаючи Папуа-Нову Гвінею, Тімор-Лешті (Східний Тімор) та острівні країни Тихого океану стануть джерелом загрози для

Австралії. Це включає військову загрозу з боку іноземної держави, або транснаціональну злочинність, спрямовану проти інтересів Австралії, наголошується у Білій книзі Австралії з питань оборони 2016 р. [16, с. 69].

Співпраця в галузі безпеки на морі залишається наріжним каменем оборони Австралії у південній частині Тихого океану. У рамках Тихоокеанської морської програми безпеки Австралія постачає 22 патрульні катери класу 12 острівним країнам Тихого океану та Східному Тимору в період з 2018 по 2024 рр. На сьогоднішній день Австралія поставила 15 суден 11 країнам-учасникам програми [17].

Китай намагається зміцнити свій вплив в Океанії, у квітні 2022 р. він підписав угоду про безпеку з Соломоновими Островами. Угода викликала занепокоєння Австралії та США щодо створення Китаєм військової бази на Соломонових Островах (China signs security). Китай також прагнув укласти угоду про співпрацю з острівними державами Тихого океану, яка б охоплювала широке кола напрямів співробітництва, зокрема безпекові питання та питання рибальства [19].

У свою чергу США, дванадцять острівних держав Океанії, а також Острови Кука та Французька Полінезія підписали Декларацію про Американсько-Тихоокеанське партнерство. Підписання відбулося під час першого в історії саміту між США і тихоокеанськими острівними державами, який проходив у Вашингтоні протягом 28-29 вересня 2022 р. [20]. Президент Байден оголосив про виділення 810 млн дол. США острівним державам Тихого океану в рамках посилення зобов'язань перед партнерами [21].

Наприкінці травня 2023 р. Сполучені Штати та Папуа-Нова Гвінея підписали угоду, яка встановлює основу для розширеного партнерства і співпраці у сфері безпеки. Метою угоди є подальше зміцнення відносин обох держав у сфері оборони та вирішення спільних викликів безпеці. Угода, зокрема, містить такі розділи.

Статус персоналу США. Цей розділ визначає виключне право США здійснювати кримінальну, цивільну та адміністративну юрисдикцію над персоналом США. Персонал США, їхнє майно є недоторканими. Керівництво збройних сил США має повноваження застосовувати дисциплінарні заходи на території Папуа-Нової Гвінеї щодо персоналу США відповідно до законів і правил США.

Доступ і використання узгоджених об'єктів і територій. Зазначений розділ регулює використання узгоджених об'єктів і районів збройними силами США, підрядниками США та іншими особами. Такі узгоджені об'єкти та території можуть, зокрема, використовуватися для: навчання, маневрів, транзиту, дозаправки літаків, посадки та евакуації літальних апаратів, технічного обслуговування транспортних засобів, суден і літальних апаратів, розміщення персоналу. Папуа-Нова Гвінея надає Сполученим Штатам усі узгоджені об'єкти та території без орендної плати або аналогічних витрат.

Безпека. Окремий розділ присвячено забезпеченню захисту та безпеки збройних сил США та підрядників США, а також захисту і безпеці власності США та офіційної інформації.

Рух літаків, транспортних засобів і суден. Відповідно до Угоди, літаки, транспортні засоби та судна можуть заходити, виходити та вільно пересуватися територією та територіальними водами Папуа-Нової Гвінеї з дотриманням відповідних правил повітряної, сухопутної та морської безпеки. Такі літаки, транспортні засоби і судна не підлягають сплаті зборів за посадку, стоянку, портових зборів, зборів за навігацію чи проліт, а також зборів за проїзд чи інші збори за користування [22].

Після підписання Угоди, наприкінці липня 2023 р., Папуа-Нову Гвінею відвідав міністр оборони США Л. Остін. У ході візиту американського посадовця було зазначено, що Угода про співпрацю в галузі оборони поглибить зв'язки між Сполученими Штатами і Папуа-Новою Гвінеєю, зміцнить співпрацю та оперативну сумісність між силами оборони, а також, за потребою, сприятиме ліквідації наслідків стихійних лих [23].

Логічним продовженням боротьби за сфери впливу в Океанії стало підписання між Австралією та Папуа-Новою Гвінеєю нової безпекової угоди у грудні 2023 р. Повна назва документу – «Угода між урядом Австралії та урядом Папуа-Нової Гвінеї про рамки для більш тісних відносин у сфері безпеки». Прем'єр-міністр Австралії Ентоні Альбанезе охарактеризував Угоду як значну та історичну. Угода зміцнює роль Австралії в поліцейській, судовій і оборонній сферах Папуа-Нової Гвінеї. Австралійський уряд пообіцяв виділити 200 млн австрал. дол. (130 млн дол. США) на підтримку безпекових ініціатив, зокрема, на навчальний центр для поліцейських новобранців [24].

Як зазначено у документі, Угода забезпечує основу для: поглиблення та розширення двостороннього співробітництва за низкою традиційних і нетрадиційних пріоритетів безпеки; підвищення спроможностей; нарощування потенціалу; створення та вдосконалення інфраструктури безпеки; усунення прогалин і зменшення обмежень для ефективних дій. Крім того, Угода сприятиме регіональній безпеці та стабільності в Тихоокеанському регіоні. Угодою, зокрема, передбачається співпраця у таких сферах: оборона; поліція; сектор права та юстиції; національна безпека; прикордонна, морська та авіаційна безпека; критична інфраструктура; кібербезпека; гуманітарна допомога та ліквідація наслідків катастроф; зміна клімату та навколишнє середовище; насильство над жінками та дітьми; безпека здоров'я; співробітництво в регіональних і санкціонованих ООН поліцейських і миротворчих операціях [25].

Політичне значення держав Океанії

Політичне значення острівних держав Океанії обумовлюється дипломатичним потенціалом, який визначається їх голосами в міжнародних організаціях. Завдяки тісним зв'язкам і спільним інтересам ці країни, ймовірно, голосуватимуть аналогічним чином на міжнародних форумах, таких як Організація Об'єднаних Націй та Світова організація торгівлі.

Більшість з дванадцяти незалежних держав Океанії, починаючи з 2014 р., в ООН підтримують Україну [26; 27; 28].

У свою чергу Китай намагається використовувати дипломатичний потенціал держав Океанії для підтримки політики одного Китаю. Сполучені Штати Америки зі свого боку, вибудовуючи партнерські стосунки з державами Океанії, можуть перетворити цей регіональний дипломатичний потенціал на підтримку позиції США щодо захисту глобального порядку, заснованого на правилах. Вдалим прикладом такої політики США є вже згадувана Декларація про Американсько-Тихоокеанське партнерство, де всіма підписантами документу засуджувалася війна Росії проти України [20].

Висновки. Океанія заслуговує на підвищену увагу світової спільноти з трьох причин. У майбутньому світ може зіштовхнутися з кризою постачань риби. У міру подальшого виснаження рибних запасів конкуренція за доступ до рибних та інших морепродуктів ставатиме дедалі гострішою. Морські ж рибні ресурси Океанії є величезними. Другою причиною є те, що острови Океанії розташовані на геополітично значимих морських маршрутах між Сполученими Штатами, Австралією, Новою Зеландією, Східною Азією та Гуамом – найбільшою стратегічною базою США в Тихому океані. У разі розширення китайської військової присутності на острівних державах Океанії це може стати небезпекою як для США, з огляду логістичного забезпечення американських військ, так і для Австралії, яка є найважливішим союзником США в регіоні.

Для України найбільше значення має дипломатичний потенціал держав Океанії, який визначається їх голосами в міжнародних організаціях. Збереження політичної підтримки України острівними державами Океанії, особливо в умовах російської агресії, має стати одним із завдань української дипломатії.

Використані джерела і література:

1. Oceania. Asia Society Policy Institute. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/oceania>.
2. Indo-Pacific Strategy of the United States. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/11/fact-sheet-indo-pacific-strategy-of-the-united-states/>
3. Joint communication to the European Parliament and the Council. The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-communication-indo-pacific_en
4. China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation. White Paper. The State Council Information Office of the People's Republic of China. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceasean/eng/zgwj/t1430079.htm>
5. Скрипник М. Незалежності – так! Як корінне населення Океанії виборює власну самостійність. URL: https://adastra.org.ua/blog/nezalezhnosti-tak-yak-korinne-naselennya-okeaniyi-viboryuye-vlasnu-samostijnist_1
6. Скрипник М. Рай для наркоторговців: як Океанія страждає від «білого золота». URL: <https://adastra.org.ua/blog/raj-dlya-narkotorgovciv-yak-okeaniya-strazhdaye-vid-bilogo-zolota>

7. Скрипник М. Гуманітарна катастрофа в Тихому океані: як Австралія перетворила Науру (і не тільки) на «острів проклятих». URL: <https://adastra.org.ua/blog/gumanitarna-katastrofa-v-tihomu-okeani-yak-avstraliya-peretvorila-nauru-i-ne-tilki-na-ostriv-proklyatih>
8. Кучеренко А. Республіка Фіджі: океанійський політичний ребус. URL: <https://adastra.org.ua/blog/respublika-fidzhi-okeanijskij-politichnij-rebus>
9. Кучеренко А. Королівство Тонга: чим сьогодні живе океанійська монархія? URL: <https://adastra.org.ua/blog/korolivstvo-tonga-chim-sogodni-zhive-okeanijska-monarhiya>
10. Кучеренко А. Соломони між Австралією та КНР: хто виграє боротьбу за стратегічні острови? URL: <https://adastra.org.ua/blog/solomoni-mizh-avstraliyeyu-ta-kr-hto-vigraye-borotbu-za-strategichni-ostrovi>.
11. Кучеренко А. Інтереси України в розвитку співпраці з державами Океанії. URL: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-oceania-cooperation/>
12. Стаканов Р. Міграційна Політика в регіоні Океанії. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5658>
13. Economy of Oceania. URL: <https://www.sheppardsoftware.com/Oceaniaweb/factfile/Unique-facts-Oceania20.htm>
14. Horton Brittany. In Oceania, Fisheries are Life. And They are Disappearing. (Part 2). URL: <https://sites.utexas.edu/climatesecurity/2019/12/21/in-oceania-fisheries-are-life-and-they-are-disappearing-part-2/>
15. Horton Brittany. In Oceania, Fisheries are Life. And They are Disappearing. (Part 1). URL: <https://sites.utexas.edu/climatesecurity/2019/12/20/in-oceania-fisheries-are-life-and-they-are-disappearing-part-1/>
16. Defence White Paper 2016. URL: <https://www.defence.gov.au/sites/default/files/2021-08/2016-Defence-White-Paper.pdf>
17. Pacific Maritime Security Program. URL: <https://www.defence.gov.au/programs-initiatives/pacific-engagement/maritime-capability>
18. China signs security agreement with Solomon Islands. URL: <https://www.dw.com/en/china-signs-security-agreement-with-solomon-islands/a-61510592>
19. China seeks Pacific islands policing, security cooperation-document. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/exclusive-china-seeks-pacific-islands-policing-security-cooperation-document-2022-05-25/>
20. The White House. Declaration on U.S.-Pacific Partnership. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/09/29/declaration-on-u-s-pacific-partnership/>
21. U.S. steps up climate investments in Pacific islands. URL: <https://it.usembassy.gov/u-s-steps-up-climate-investments-in-pacific-islands/>
22. Agreement Between the United States of America and Papua New Guinea. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/10/63374-Papua-New-Guinea-Defense-08.16.2023.pdf>
23. Garamone J. Austin, Papua New Guinea Leaders Discuss Plans for Defense Cooperation. URL: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3472584/austin-papua-new-guinea-leaders-discuss-plans-for-defense-cooperation/>
24. Watson A. Australia signs major security deal with Papua New Guinea. URL: <https://edition.cnn.com/2023/12/07/australia/australia-papua-new-guinea-security-deal-intl-hnk/index.html/>
25. Australia-Papua New Guinea Bilateral Security Agreement. URL: <https://www.dfat.gov.au/countries/papua-new-guinea/australia-papua-new-guinea-bilateral-security-agreement>
26. UN. Aggression against Ukraine: resolution A/RES/ES-11/1 / adopted by the General Assembly. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=ru>

27. UN. Territorial integrity of Ukraine: resolution A/RES/68/262 / adopted by the General Assembly. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/767565?ln=ru>

28. UN. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine: resolution / adopted by the General Assembly: resolution A/ES-11/L.6 adopted by the General Assembly. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3994052?ln=ru>

УДК 94 : 327+339.94 (593+94)

Чекаленко Л. Д.

АВСТРАЛІЯ – КОРОЛІВСТВО ТАЙЛАНД: РОЗБУДОВА МІСТКІВ У МАЙБУТНЄ

Стаття присвячена аналізу відносин між Королівством Таїланд та Австралією. Автор акцентує увагу на безпековому аспекті: як ці держави об'єднують зусилля, щоб протистояти сучасним викликам. Сьогодніше життя людини, суспільства і держави нагадує розкачування на гойдалках: чим сильніша амплітуда коливання, тим безпорадніша ситуація складається навколо. Всюди бачимо нестабільність, незахищеність і небезпеку. Світові колапси все глибше занурюються у залежність від провідних гравців економіки й політики, а середні держави намагаються увернутися від можливих ударів і неприємних зіткнень...І кожен захищає себе як може: тими ресурсами, що має, або об'єднанням спільних зусиль з іншими суб'єктами міжнародних відносин середньої ланки.

Азійський ареал сьогодні переобтяжений відкритими і прихованими викликами безпеці, що загрожують всім державам, які тут розташовані. Військові протистояння у різних точках земної кулі посилюють напругу і тут, здавалось б, у спокійній оазі людського буття. Однак, таке враження є помилковим, оскільки провідні гравці регіону намагаються одразу сидіти на двох стільцях, підтримуючи агресорів, таких як росія, і заважаючи з нею, не приєднавшись до санкцій, і посилаючи своїх «добровольців» у віддалені поля протистояння. Водночас заявляють про підтримку миру і безпеки у регіоні. Так, на жаль, діють і Китай, і Індія, хоча перебувають у миролюбних міжнародних організаціях.

Таїланд, що є ключовою державою в АСЕАН, робить все можливе, щоби не потрапити у лежачу російського і китайського тиску: проводить тверду лінію в АСЕАН щодо невтручання у внутрішні справи інших держав поза Асоціацією; допомагає Україні, надсилаючи гуманітарну допомогу; чітко відмовив російському агресорові у направленні власних громадян на будь-яку чужоземну війну поза регіоном і в регіоні.

Подібну політику проводить і Австралія. І не тільки тому, що є учасницею Британської Співдружності, яка покликана її захищати, а й тому, що миролюбність є кардинальним кредо цієї розвинутої країни, закріпленим в основному законі.

Про те, як складаються відносини між Королівством Таїланд і Австралією, як держави намагаються протистояти сучасним викликам, йдеться в поданій статті.

Ключові слова: *Королівство Таїланд і Австралія, виклики безпеці, стратегічне партнерство, політична та економічна співпраця.*

Liudmyla Chekalenko. Australia – Kingdom of Thailand: building bridges for the future. The article is dedicated to the analysis of the relations between the Kingdom of Thailand and Australia. The author emphasizes the security aspect: how these states join forces to face modern challenges.

The current life of a person, society, and the state resembles a rocking swing: the stronger the amplitude of the swing, the more helpless the situation is around. We witness instability, insecurity, and danger everywhere. The global amplitude of fluctuation is sinking deeper and deeper into dependence on the leading players of the world economy and politics. But the middle powers are trying to avoid possible shocks and unpleasant collisions. And everyone protects themselves as best they can: with the resources they have, or by joining forces with other sub-states objects of international relations of the middle link.

Today, the Asian region is full of open and hidden security challenges which affect all states located there. Military clashes in different parts of the globe increase the tension even here, which would seem like a calm oasis of human existence. However, this impression is false, as the leading players in the region try to occupy two chairs at once, supporting and flirting with aggressors like Russia, not joining the sanctions, and sending their «volunteers» to distant battlefields, while at the same time, declaring support for peace and security in the region. This is how, unfortunately, both China and India act, although they are part of the peace protection structure of the ASEAN. Thailand, a key member-state of the Association, does everything possible to avoid falling under Russian and Chinese pressure: it takes a firm stance in the ASEAN on non-interference in the internal affairs of other states, and outside the Association, helps Ukraine by sending humanitarian aid and by refusing the Russian aggressor's demands to involve Thai citizens in a war either outside or inside the region. Australia has a similar policy, not only because it is a member of the British Commonwealth, but also because pacifism is its main credo enshrined as its fundamental legal principle.

Keywords: *The Kingdom of Thailand, Australia, security challenges, strategic partnership, political and economic cooperation.*

Тематика статті торкається таких питань, як розвиток відносин держав Південно-Східної Азії, впроваджених реформувань та застосованих моделей економічного зростання. І, врешті, того, що Україна могла б прийняти в якості необхідних складових, вивчаючи співробітництво Австралії і Таїланду. Дослідження зазначеного наративу є важливим з огляду одержання необхідної інформації і знань про Австралію і Таїланд, а також для аналізування і опанування інформацією з метою поглиблення співробітництва з цими державами регіону Південно-Східної Азії.

Тема статті дотична розробці тематики за напрямами наукових досліджень Інституту всесвітньої історії НАН України: у сфері теорії всесвітньо-історичного процесу та історії міжнародних відносин, історії країн світу і співробітництва з ними. За цими покликаннями аналізуються особливості співробітництва Таїланду з Австралією.

Дослідженню теоретичного і практичного досвіду двостороннього співробітництва держав Південно-Східної Азії присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема, і науковців Інституту всесвітньої історії НАН України. Водночас, питання взаємодії Королівства Таїланд з Австралією не потрапили до уваги вітчизняних учених. Таке можна пояснити певною закритістю Королівства Таїланд, практичною відсутністю англомовних тайських джерел в мережі Інтернет, географічною віддаленістю і складною для опанування тайською мовою.

Серед робіт загального плану про двостороннє співробітництво в світі і регіоні привертають увагу засадничі розробки професорів В. В. Копійки, О. В. Зернецької, Л. Д. Чекаленко, О. А. Коппель та інших [1-5]. До згаданих

додамо праці зарубіжних, переважно американських учених: Bruno Leite, Ole Waever, Ronnie D. Lipschutz та ін. [6; 7].

Водночас зазначимо, що в Україні питання історії і розвитку Таїланду, як і співпраця Австралії з Королівством, докладно не вивчалися.

Королівство Таїланд у перекладі з тайської означає Країна вільних (ประเทศไทยเป็นประเทศเสรีชน) або Сіам (สยาม) – так називалась держава до 1949 р. Столиця Бангкок або Крунг Теп (กรุงเทพฯ) – місто пахощів, або пахуча гавань: колись сюди доставляли пахучу деревину. Країна має дуже вигідне географічне розташування – у самому центрі материкової Південно-Східної Азії. Таїланд – красива країна. Це земля кількох морів, гір, пагорбів, пальмових і каучукових лісів, рівнин і довгої берегової лінії вздовж Сіамської затоки (1875 км) та Андаманського моря (740 км), не враховуючи 400 км узбережжя Андаманських островів. Таїланд межує на заході з М'янмою, на сході – з Лаосом і Камбоджею, на півдні – з Малайзією.

Таїланд є ключовою державою в Асоціації держав Південно-Східної Азії – АСЕАН (*Association of South East Asian Nations* – політична, економічна і культурна регіональна організація, що об'єднує 10 країн регіону). Водночас, зручний доступ Таїланду до Китаю та Індії, а також до інших країн Східної Азії, таких як Японія та Республіка Корея, робить цей величезний споживчий ринок ще більшим [8].

Дружні відносини Таїланду та розширення мережі угод про вільну торгівлю з іншими країнами відкрили торговельний доступ до ринків як усередині регіону, так і за його межами. Це, у поєднанні зі стратегічним розташуванням Королівства, перетворило країну на регіональний центр міжнародних подорожей і торгівлі, а також на центр розвитку різних галузей промисловості, з яких найбільш успішними є автомобільна і агропромисловість. Завдяки сприятливому інвестиційному клімату, підприємницькому духу та відкритому суспільству Таїланд був обраний багатьма підприємствами, медіа-компаніями, а також міжнародними та неурядовими організаціями для відкриття своїх представництв і офісів у цій країні.

Міжнародні зв'язки Таїланд розвиває за принципом рівновіддаленості та співробітництва. Визнає важливість міжконфесійного діалогу та намагається побудувати мости між різними культурами та релігіями, щоб черпати силу з різноманітності. Держава, як заявлено, також віддана сприянню безпеці людини та правам людини. Таїланд є учасником більшості міжнародних документів з прав людини та прагне відігравати активну та конструктивну роль у цьому питанні. Таїланд був обраний членом Комісії ООН з прав людини з 2001 по 2003 рр. і членом Ради з прав людини (HRC) на 2010-2012 рр. Він також був обраний на однорічний термін як Президент Ради у 2010 р. і подавав заявку на переобрання до Ради на наступний термін.

Маючи багатогранну практику відкритості та залучення, Таїланд і надалі продовжуватиме відігравати активну роль у просуванні міжнародного

партнерства та багатосторонньої співпраці з метою побудови світу миру, прогресу та процвітання для всіх.

Таїланд відіграв ключову роль у створенні міжнародної Спільноти АСЕАН, й надалі зміцнює регіональне та субрегіональне співробітництво з широкого спектру питань. Королівство також намагається відігравати активну роль у розв'язанні глобальних проблем на різних форумах, включаючи Регіональний форум АСЕАН (ARF), Східно-Азіатський саміт (EAS), Азіатсько-Тихоокеанську економічну спільноту (АТЕС) та Азіатський форум – Європейська зустріч (ASEM). Крім того, Таїланд є активним прихильником приєднання інших держав до АСЕАН, а також підтримує регіональну та субрегіональну інтеграцію.

Завдяки таким структурам, як Ініціатива Бенгальської затоки для Мультисекторального Технічного та Економічного Співробітництва (*the Bay of Bengal Initiative for Multi-sectoral Technical and Economic Cooperation, BIMSTEC*), Стратегія Економічного Співробітництва Аїяваді – Чао Прайя – Меконг (*the Ayeyawady – Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategy, ACMECS*), співпраця у Субрегіоні Великого Меконгу (*the Greater Mekong Sub-region GMS cooperation*) та Ініціатива для АСЕАН Integration (*Initiative for ASEAN Integration, IAI*) тощо, Таїланд сприяє технічному співробітництву та розбудові економічного потенціалу сусідів, ділячись з ними та іншими країнами, що розвиваються, своїм досвідом і найкращими практиками у сферах своєї компетенції. До таких сфер належать сільське господарство, охорона здоров'я, туризм і освіта, а також проекти, натхненні різними королівськими ініціативами та концепціями, такими як філософія економіки достатності, заміна сільськогосподарських культур і сприяння сталим альтернативним джерелам існування.

Таїланд твердо відданий багатосторонності в Організації Об'єднаних Націй (ООН) як опорі своєї зовнішньої політики та найефективнішому підходу до вирішення глобальних проблем. Як один із перших членів ООН з 1946 р., Таїланд активно працює з усіма агентствами ООН у Таїланді, Південно-Східній Азії та інших частинах світу. Бангкок є центром багатьох регіональних офісів мережевих організацій ООН, таких як Економічна і соціальна комісія для Азії та Тихого океану (ESCAP), Продовольча та сільськогосподарська організація (FAO), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) і Південно-Східна Організація міністрів освіти Азії та її секретаріат (SEAMEO) [9].

Відповідно до своїх міжнародних зобов'язань Таїланд відіграє активну роль в миротворчих операціях у багатьох частинах світу, як от у Східному Тиморі, Бурунді та Дарфурі. Крім того, він направив оперативну групу з боротьби з піратством, щоб приєднатися до Об'єднаних морських сил (СМФ) в Аденській Затоці протягом вересня-грудня 2010 р. та липня-листопада 2011 р.

Таїланд залишається відданим підтримці та розвитку міжнародної безпеки та оголосив про свою кандидатуру на місце непостійного члена Ради Безпеки ООН на термін 2017-2018 рр. Таїланд як прибережна держава

Малаккської протоки надає важливого значення питанням піратства та морської безпеки, також тісно співпрацює з багатьма країнами для запобігання міжнародному тероризму, визнає важливість боротьби з першопричинами тероризму, зокрема бідністю, соціальною несправедливістю, релігійною нетерпимістю та існуванням регіональних і міжнародних конфліктів [8; 9].

Крім того, Королівство працювало над сприянням міжнародному партнерству для досягнення Цілей розвитку тисячоліття ООН, а також для вирішення різноманітних проблем розвитку: від продовольчої безпеки до зміни клімату та від погіршення навколишнього середовища, інфекційних захворювань до проблем зі здоров'ям. Таїланд також бере активну участь у сфері запобігання катастрофам і боротьби з ними та має давні традиції надання гуманітарної допомоги. Він надав допомогу людям, які постраждали від останніх стихійних лих у таких країнах, як М'янма, Гаїті, Індонезія, Пакистан, Нова Зеландія, Японія та Україна.

Таїланд визнає важливість міжконфесійного діалогу та намагається побудувати мости між різними культурами та релігіями, щоб черпати силу з різноманітності. Країна також твердо віддана сприянню безпеці людини та правам людини [10]. Таїланд є учасником більшості міжнародних документів з прав людини та прагне відігравати активну та конструктивну роль у просуванні прав людини. Таїланд був обраний членом тодішньої Комісії ООН з прав людини з 2001 по 2003 рр. і був обраний членом Ради з прав людини (HRC) на 2010-2012 рр. Він також був обраний на однорічний термін як Президент Ради в 2010 р. і шукає переобрання до Ради на наступні терміни.

Маючи глибоку історію відкритості та залучення, Таїланд продовжуватиме відігравати активну роль у просуванні міжнародного партнерства та багатосторонньої співпраці з метою побудови миру в світі, прогресу та процвітання для всіх.

Активно розвиваються відносини між Австралією і Королівством Таїланд [11]. Не зважаючи на те, що країни плідно співпрацюють у різноманітних сферах, вони прагнуть поглибити взаємодію з огляду на загострення міжнародної напруги.

З огляду на загострення безпекової ситуації в світі і, зокрема, в регіоні, обидві країни дійшли висновку про необхідність розширення співпраці у сфері безпеки. 15 лютого 2024 р. прем'єр-міністри країн – Прем'єр-міністр Королівства Таїланд Прают Чан-о-ча та Прем'єр-міністр Австралії Скотт Моррісон – узгодили *рішення про посилення існуючих двосторонніх відносин до рівня стратегічного партнерства*. Нагадаємо, що Таїланд і Австралія мають глибокий досвід двостороннього партнерства, заснованого на міцній доброзичливості та дусі дружби з моменту встановлення дипломатичних відносин у 1952 р. «Ми погоджуємося довести існуючі відносини до рівня стратегічного партнерства, щоб розпочати нову главу нашої розширеної взаємодії і повністю реалізувати потенціал нашої співпраці», – заявили очільники урядів двох країн [12].

Стратегічне партнерство Таїланду і Австралії ґрунтуватиметься на зобов'язанні зміцнювати двосторонні відносини для подальшого процвітання обох країн, а також миру і стабільності в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Партнерство спиратиметься на Угоду про двостороннє співробітництво (2005 р.) та інші документи і механізми, які охоплюють такі сфери співпраці, як політична безпека, торгівля та інвестиції, соціальний розвиток, відносини між людьми та інші сфери спільного інтересу.

Стратегічне партнерство, на переконання сторін, закладе основу для того, щоб обидві країни могли спільно розвивати нові напрями співпраці та позиціонувати свої країни у світі, а також спільно реагувати на швидкі темпи перемін у регіональній динаміці та спільних викликах.

Оголошуючи Стратегічне партнерство, сторони підтвердили спільні інтереси у відкритому, всеохоплюючому, процвітаючому та стійкому Індо-Тихоокеанському регіоні та тверду відданість регіональній архітектурі, зосередженій на АСЕАН, зокрема Східно-Азіатському саміту як головному форуму регіону під керівництвом лідерів для обговорення стратегічних питань. Країни підтримали принципи, сформульовані в Перспективі АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону, включаючи центральне місце АСЕАН, відкритість, прозорість, інклюзивність, систему, засновану на правилах, належне управління, взаємну повагу, взаємну довіру, взаємну вигоду та повагу до суверенітету та міжнародного права.

Керівники також підкреслили важливість субрегіону Меконг для регіонального миру і безпеки та зобов'язалися зміцнювати субрегіональні рамки, включаючи Стратегію економічного співробітництва Аїяваді-Чао Прайя-Меконг (АСМЕКС).

«Ми будемо поглиблювати наші зв'язки на основі дотримання Статуту Організації Об'єднаних Націй, принципу вільного та відкритого ринку та протидії протекціонізму, а також взаємно шанованих правил і норм, які формували наші відносини протягом багатьох десятиліть», – зазначається в Спільній декларації про стратегічне партнерство Королівства Таїланд і Австралії (*Joint Declaration on a Strategic Partnership between the Kingdom of Thailand and Australia*), укладеній керівниками урядів Австралії і Королівства Таїланд. Документ підписали: Scott Morrison – Prime Minister of Australia – і General (Ret.) Prayut Chan-o-cha – Prime Minister of the Kingdom of Thailand [12].

Важливим кроком до поліпшення торговельних операцій між країнами стало рішення про скасування подвійного оподаткування (ст. 24. Методи усунення подвійного оподаткування) [13].

Відповідно до положень чинного законодавства Австралії, які стосуються кредиту австралійського податку, сплаченого в країні за межами Австралії (що не впливає на загальний принцип цього положення), тайський податок, сплачений згідно із законодавством Таїланду та згідно з цією Угодою, прямо чи шляхом вирахування, щодо доходу, отриманого особою, яка є резидентом Австралії, з джерел у Таїланді, дозволено використовувати як кредит проти австралійського податку, що сплачується.

Якщо компанія, яка є резидентом Таїланду і не є резидентом Австралії, для цілей австралійського податку виплачує дивіденди компанії, яка є резидентом Австралії та яка прямо чи опосередковано контролює не менше ніж 10 відсотків голосів першої згаданої компанії, кредит, згаданий у параграфі (1), включає тайський податок, сплачений цією першою згаданою компанією щодо тієї частини її прибутку, з якої виплачуються дивіденди.

Сплачений податок у Таїланді включає суму, еквівалентну сумі будь-якого упущеного податку, який згідно із законодавством Таїланду та відповідно до цієї Угоди підлягав би сплаті як податок на прибуток, але для звільнення або зменшення податку на цей дохід в результаті діяльності: (а) розділи 31, 33, 34, 35(2), (3), (4) або 36(4) Закону про сприяння інвестиціям В. Е. 2520, оскільки ці положення були чинними на дату підписання цієї Угоди та не були змінені з дати підписання цієї Угоди [13].

Беручи до уваги високий рівень номінального ВВП Таїланду, зростання доходів місцевого населення та стабільну соціально-економічну ситуацію в країні, Таїланд залишається ключовим партнером також і України серед країн регіону Південно-Східної Азії на довгострокову перспективу. Україна зі своїм економічним, науково-технічним, аграрним та промисловим потенціалом, а також географічним розташуванням може бути важливим партнером Таїланду для виходу на ринки країн Східної Європи та Європейського Союзу.

Українська сторона приділяє увагу диверсифікації зовнішньої торгівлі та залученню іноземних інвестицій в нові сфери співпраці, а також участі в перспективних інфраструктурних проєктах, запланованих до реалізації Урядом Таїланду. Протягом останніх років активно розвивається співпраця Торгово-промислових палат України та Таїланду. 20 липня 2021 р. відбулося спільне засідання керівництва ТПП палати України та Тайської торгової палати – Ради торгівлі Таїланду, де серед питань обговорювалось проведення бізнес-форуму за участі ділових кіл обох держав [14].

З метою створення подальших сприятливих умов для двосторонньої торгівлі 16 грудня 2021 р. в м. Бангкок підписано *Меморандум про взаєморозуміння між Радою експортерів та інвесторів при МЗС України та Радою торгівлі Таїланду* [14].

У співпраці з Офісом з просування експорту та компанією COIN 17 лютого 2022 р. було організовано вебінар Go Asia для розширення присутності української харчової продукції на ринках Таїланду, Сінгапуру та В'єтнаму.

Особливі перспективи має науково-технічне співробітництво. У 2008 р. українська ракета-носієв «Дніпро» розробки ДКБ «Південне» вивела на орбіту перший тайський супутник зі спостереження за Землею – THEOS. У 2021 р. започатковано сталу взаємовигідну співпрацю між Державним космічним агентством України та Агентством геоінформатики та розвитку космічних технологій Таїланду (GISTDA).

Розвиваються гуманітарні зв'язки за значної підтримки української діаспори в Таїланді.

9 грудня 2020 р. Сторони домовилися про проведення у 2021 р. третього раунду політичних консультацій між зовнішньополітичними відомствами України та Таїланду, а також інавгураційного засідання Спільної комісії з питань торгівлі між Урядом України та Урядом Королівства Таїланд. Поглиблення політичного діалогу та розвиток торговельно-економічних зв'язків є пріоритетними питаннями порядку денного відносин України з Таїландом [15].

Знаковим є те, що Королівство Таїланд, як і Австралія, допомагає Україні у протистоянні російському агресору. Королівство Таїланд надало 4-ту партію гуманітарної допомоги для українського народу. Про це повідомило Міністерство закордонних справ Таїланду. Таїланд доставив цю партію через Товариство Червоного Хреста Таїланду [16]. У Міністерстві закордонних справ країни відбулася церемонія доставки 4-ї партії гуманітарної допомоги з Таїланду для українського народу вартістю 2 млн бат. Про це повідомив Пан Сарун Чароенсуван, Постійний секретар у закордонних справах Королівства. 4-та партія гуманітарної допомоги передана Товариству Червоного Хреста України для закупівлі необхідних речей для українського народу, який постраждав від війни, що триває.

Таїланд послідовно надавав гуманітарну допомогу Україні через різні канали, включаючи ЮНІСЕФ, Товариство Червоного Хреста Таїланду та Товариство Червоного Хреста Республіки Польща, на загальну суму 22,5 млн бат (приблизно 640 000 дол. США).

Таким чином, незважаючи на постійний дипломатичний тиск російського загарбника, який розбудував в Королівстві доволі міцну економічну платформу ще за радянських часів, Королівство Таїланд, політика держави залишається відданою положенням міжнародного права із захисту суверенітету і територіальної цілісності країн, наданню гуманітарної допомоги українському народові.

Використані джерела і література:

1. Копійка В. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: монографія. ВЦ «Київський університет», 2006. 264 с.
2. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: Підручник К. : «LAT&K», 2015. 477 с.
3. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004. 320 с.
4. Історичний та соціокультурний розвиток Австралії у ХХ столітті: монографія / керівник авторського колективу та наук. ред.: д.політ.н., проф. Зернецька О.В., випускаючий редактор: к.політ.н. Ветринський І.М., технічний редактор: к.е.н. Бондарець М.В. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2023. 617 с.
5. Хижняк І. А. Від «навіки разом» до «omnes et singulos» (разом і окремо). Україна в системному протистоянні глобальних полюсів сили. Київ : Саміт-Книга, 2018. 416 с.
6. Bruno Lete. NATO's Enhanced Opportunities Partners. 2016. June 29. URL: <http://www.gmfus.org/blog/2016/06/29/natos-enhanced-opportunities-partners;>

7. Ole Waever. Securitization and Desecuritization. *On Security* / ed. Ronnie D. Lipschutz. Columbia University Press, 1995. p. 46-87.
8. Thailand in brief. General Information. URL: <https://thaiembdc.org/about-thailand/thailand-in-brief/>
9. Таїланд в ООН. URL: [Unsdg.un.org](https://unsdg.un.org)
10. Чекаленко Л. Д. Інститут всесвітньої історії НАН України. Four ancient town areas in Songkhla proposed as World heritage sites. Thursday, March 07, 2024. URL: <https://intercourier.news/2024/03/19/chotyry-rajony-starodavnogo-mista-v-songkhla-songkhla-pivdenna-chastyna-korolivstva-tayiland-zaproponovani-yak-obyekty-vsesvitnoyi-spadshhyny-yunesko/>
11. Thailand and Australia Discuss Future Cooperation. กรมประชาสัมพันธ์ . URL: <http://thailand.prd.go.th> > iid.
12. Joint Declaration on a Strategic Partnership between the Kingdom of Thailand and Australia. Australia – Thailand Tax Treaty (1989, including MLI impact) – Orbitax Tax Hub. URL: https://www.orbitax.com/taxhub/taxtreaties/AU/Australia/TH/Thailand/9cac4f8b307e4c20fca1eda6fdfca213/-Methods-of-Elimination-of-Dou_ARTICLE-24
13. Australia – Thailand Tax Treaty (1989, including MLI impact) – Orbitax Tax Hub. URL: https://www.orbitax.com/taxhub/taxtreaties/AU/Australia/TH/Thailand/9cac4f8b307e4c20fca1eda6fdfca213/-Methods-of-Elimination-of-Dou_ARTICLE-24
14. Gjldsaqyt jgflneredfyu. URL: <https://www.debrauw.com/articles/oecd-commentaries-how-they-affect-interpretation-of-double-tax-treaties-after-adoption>
15. Чекаленко Л. Д. Україна – Королівство Таїланд: взаєморозуміння і співпраця. 25.08.2023. admin1. URL: <https://intercourier.news/2023/08/25/ukrayina-korolivstvo-tayiland-vzayemorozuminnya-i-spivpraczya>
16. Чекаленко Л. Д. Королівство Таїланд надало 4-ту партію гуманітарної допомоги для українського народу. 19.03.2024. Admin1. URL: <https://intercourier.news/2024/03/19/korolivstvo-tayiland-nadalo-4-tu-partiyu-gumanitarnoyi-dopomogy-dlya-ukrayinskogo-narodu/>

РОЗДІЛ II. ІМПЕРАТИВИ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ АВСТРАЛІЇ І ОКЕАНІЇ У 2019-2024 рр.

УДК: 94 : 008 +7 (931)

Зернецька О. В.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО МАОРІ: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ, ЇХ РОЗВИТОК І ПОДАЛЬШЕ ПРОНИКНЕННЯ У ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНУ НОВОЗЕЛАНДСЬКУ КУЛЬТУРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті досліджуються самобутні культура і мистецтво маорі, починаючи з часів переселення цього народу на острови Нової Зеландії і до перших двох десятиліть XXI ст. Мистецтво маорі характеризується як антропоцентричне за своєю природою. Це якість, яка зберігається і в період глобалізації. Автор доходить висновку, що в цей період відбувається подальше проникнення культури маорі у загальнонаціональну новозеландську культуру, що надає їй особливої неповторності.

Ключові слова: самобутні культура і мистецтво маорі, традиції, міфи, легенди, Нова Зеландія, Україна.

Olga Zernetska. The culture and art of maori: preserving of traditions, their development and further penetration to nationwide New Zealand culture in terms of globalization. The culture and art of maori beginning from arrival of this people to the New Zealand Islands and surveying their development till the first two decades of the XXI st. are detected in this article. The art of maori is characterized as anthropocentric by its nature that is having been attained till the period of globalization. The author comes to the conclusion that the further injection of maori culture is incorporated into all-national New Zealand culture having been taking place and that makes it original.

Keywords: the culture and art of maori, traditions, myths, legends, New Zealand, Ukraine.

Культура і мистецтво маорі – народності Нової Зеландії – вражають своєю оригінальністю й естетичною довершеністю. В ХХ-му ст., ставши відомими за межами Полінезії, вони привертають до себе увагу шанувальників у всьому світі. Ними зацікавлюються вчені-культурологи і антропологи. Культуру і мистецтво маорі вивчають як у Новій Зеландії (А. Рід, Е. Семонд, М. Данн, Т. Барроу, Т. Тернер), так і в інших країнах. Такий інтерес до далекого народу пояснюється, мабуть, тим, що проблема маорі та їх мистецтва являє собою загадку, не менш цікаву, ніж таємниця близького до Нової Зеландії острова Пасхи чи віддалених у просторі культур майя та інків. Питання виникають одразу ж. Хто такі маорі? Звідки і як вони потрапили до Нової Зеландії?

Вчені вважають, що перші люди на тих островах з'явилися десь на межі минулого і теперішнього тисячоліть. Хто вони були, досі не з'ясовано. Тільки в легендах самих маорі, предки яких заселили Нову Зеландію в X-му – XIV-му ст., збереглися спогади про першовідкривачів цих островів – «людей землі». Та про гігантських безкрилих птахів, заввишки як слон, – моа, на яких ті прадавні люди полювали. Нині вчені-археологи знаходять підтвердження цим легендам: знаряддя для полювання на моа та кістяки вимерлих птахів, що вражають своїми велетенськими розмірами.

Предки теперішніх маорі – хоробрі мореплавці, вправні суднобудівники й рибалки, мужні воїни – відважно вирушали в подорожі по безмежних просторах Тихого океану на пошуки нових земель та кращих місць для рибальства. За легендами, предки маорі жили в країні Гаваїки. Країна Гаваїки – це і легендарна прабатьківщина полінезійців, і міфічна земля, де мешкають Духи предків, і цілком реальні полінезійські острови, такі, як архіпелаг Гаваї чи острови Саваї (діалектна форма слова «Гаваїки»). Гаваїки з легенд маорі – це Центральна Полінезія, архіпелаг Таїті.

Якось, розповідається в легенді, відважний морський рибалка Купе вступив у двобій з ватажком кальмарів і почав переслідувати його. Купе заплив дуже далеко і раптом побачив незнайому землю, вкриту височезними деревами. На них гніздилося безліч дивовижних птахів. Високі гори на цій землі огортав білий туман. Ао-Теа-Роа – «Довга Біла Хмара» – назвав цей острів легендарний рибалка. Ця поетична назва Нової Зеландії збереглася у мові маорі й нині. До того ж наприкінці XX-го – на початку XXI-го ст. мова маорі разом з англійською мовою та мовою жестів (для глухих новозеландців) стали трьома офіційними мовам Нової Зеландії.

Аж по кількох століттях після того, як Купе розповів своїм односельцям про чудову далеку землю, їхні нащадки вирішили переселитися туди. Пояснювалося це рішення, головним чином, тим, що на їхньому острові так само, як у всій Полінезії, було обмаль землі. В середині XIV-го ст. з Гаваїки до Ао-Теа-Роа вирушило багато великих довгих човнів. Відпливали цілими родинами, везучи з собою знаряддя праці та насіння культурних рослин. Так почалося велике переселення предків маорі – перехід через океан, – перехід, який став героїчною сторінкою в історії полінезійців.

Вдячна пам'ять народу ретельно зберегла назви всіх човнів, імена жерців, керманів та предків, від яких походять сучасні маорі. На довгий час – майже на півтисячоліття – маорі опинилися у повній ізоляції від світу і за цей період створили культуру, яка багато в чому відрізняється від загальнополінезійської. В Новій Зеландії клімат був набагато суворіший, а природні умови – не такі сприятливі, ніж на батьківщині цього народу. Доводилося пристосовуватися до холоду, повсякчасної боротьби з погодою. Це сприяло розвитку таких рис характеру маорі, як мужність, витривалість, прямота. Ось чому маорі називають «спартанцями Полінезії».

Зміна кліматичних умов привела до кардинальних зрушень у матеріальній культурі маорі. Для суворого клімату Нової Зеландії вже не придатним був легкий одяг з лубу, який носили в тропіках. Тому переселенці

освоїли виготовлення одягу з дикого новозеландського льону – з нього почали виробляти плащі та накидки, майстерно вплітаючи поміж стебельцями собачі шкурки та пташине пір'я. Плащі робили і для холодних днів і для більш теплих, а також для різних нагод. Їх прикрашали кольоровим кантом – візерунком, в якому гармонійно сполучалися білий, червоний та чорний кольори або жовтувато-білий, червоний та зелений кольори. Виготовлення тканин, одягу, плетіння кошків та посуду, готування їжі було традиційно жіночою справою [1].

Чоловіки займалися всіма іншими життєво необхідними ремеслами. Вони вдосконалювали знаряддя праці для обробки головної культури – солодкої картоплі – кумари, навчилися будувати теплі житлові будинки – фари, роблячи стіни з товстих солом'яних матів і заглиблюючи долівку нижче рівня землі. Крім житлових будівель, вони зводили чимало інших споруд, що тепер сприймаються як шедеври маорійської культури і мистецтва. Це й фаре-руанги – «будинки зборів», що являють собою просторі приміщення з величезних колод, і фаре-тапере – «будинки розваг», й патака – комори для зберігання врожаю та їстівних припасів (вони нагадують казкові хатинки на одній ніжці), й фаре-кура – «будинки знань» – своєрідні школи чи майстерні, де мудрі майстри – стохунга – навчають молодь, передаючи їй свої знання і досвід.

Вправність у якомусь ремеслі чи мистецтві – справа честі для кожного маорі. Серед них є чудові будівельники, корабели, різьбярі по дереву, каменю, а також фахівці з татуювання – одного з найдавніших мистецтв маорі. До майстрів цієї справи громада ставиться з особливою повагою. Адже малюнок на обличчі, руках, стегнах не тільки прикрашав чоловіка, підкреслюючи фізичну красу та мужність, а й був своєрідним «паспортом», з якого можна було дізнатися про походження людини, її родовід, соціальне становище. Треба відзначити що в епоху перших контактів з європейцями – XVII-XIX ст. – в племінній організації суспільства маорі вже відбувалося соціальне розшарування. Татуюванням прикрашалися й жінки, але не таким багатим, як у чоловіків: татуювалися тільки уста і підборіддя. Наш моніторинг сучасного культурного і політичного життя Нової Зеландії підтверджує, що жінки-маорі й досьогодні прикрашають себе татуюванням вуст і підборіддя. Причому йдеться не тільки про пересічних представниць цього народу, але й про жінок – членів парламенту Нової Зеландії на початку XXI ст., а також маорійок – представниць видавничої справи цієї країни.

Заняття мистецтвом, що охопило всі прошарки населення, навіть вождів (наприклад, вождь Те Куха в XIX ст. уславився на все узбережжя Затоки Достатку як досконалий різьбяр по дереву), мало не тільки прикладне значення. Воно допомагало, як вірили маорійці, спілкуватися з численними богами та пращурами, котрих остров'яни вважали своїми захисниками.

Основний образ маорійського мистецтва – людина. «Мистецтво маорі – передусім іконографічне мистецтво», – відзначає відомий новозеландський етнолог і письменник Теренс Барроу. – «Нова Зеландія йде в річищі загальнополінезійської традиції, в якій переважає фігура людини, наприклад,

на Гаваях на островах Суспільства й Кука та на Маркізьких островах. Але за абсолютною силою впливу та різноманітністю концепцій маорійський митець перевершував усіх інших полінезійських майстрів у трактуванні тікі» [2].

Слово «тікі», яке вживається стосовно будь-якого предмета, що йому майстер надав людської подоби, походить від імені персоніфікованої первісної людини Тікі – маорійського Адама. В маорійському різьбленні образ людини найчастіше репрезентує предка. Винятки становлять дуже рідкісні зображення богів або портретні фігури.

Існують найрізноманітніші різновиди тікі. По-перше, – скульптурні барельєфи та горельєфи. По-друге, – тривимірні скульптури, вирізьблені на стовпах у селищних полях, садах, перед входом до оселі. По-третє, – звичайні скульптурні зображення людей. Згідно з маорійськими уявленнями, предки після смерті оберігають своїх живих нащадків і піклуються про них. Тому цілі низки портретів предків вирізьблено на фасадах та фронтонах, на головках та бантингу будинків, отвірках та наличниках вікон. Людська дерев'яна фігурка увінчувала будівлю. І кожна з них – не абстрактний образ, а зображення конкретного предка, ім'я якого знають усі жителі селища. За маорійськими віруваннями, в цих вирізьблених образах предків почивають їхні душі: а в реальному житті ці образи являють собою художньо втілену історію племені [3].

Обличчя статуй вирізьблені дуже тонко, на них навіть видно татуювання, яке було на обличчі предка. Цікаво, що маорі не так цінують портретну схожість, як точність передачі візерунка татуювання. Взагалі, мабуть, не було такого предмета побуту, який би не прикрашався витонченим орнаментом, стаючи, завдяки цьому, витвором мистецтва. Багатим різьбленням вкривалися саркофаги вождів, скриньки для збереження головних уборів з пір'я птахів, зброя маорі – таїаха (вкорочений спис), на одному кінці якої вирізьблювалося обличчя з висунутим язиком.

Висунутий язик – дуже поширений мотив у зображенні тікі. Вважається, що він надає силу воїнові й відстрашує ворога, а отже – і злих духів. Тому тікі із застрашливим виразом обличчя й висунутим язиком так часто зображуються на будинках, човнах і знаряддях праці.

Маорі також вправні майстри з плетіння тарілок, таць та інших побутових речей. Вони також мають свої звичаї і у готуванні їжі. Ними винайдений цікавий спосіб запікання картоплі та інших наїдків у своєрідних пічках, які розташовані нижче рівня землі (слід зауважити, що земля Нової Зеландії багата на гейзери). Колись продукти завертали у листя, тепер користуються алюмінієвою плівкою та невеликими залізними плетеними скриньками, які є в кожній оселі маорі. Приготування національних страв стало простішим, але від того страви не стали менш смачними. До речі, приготування їжі національними способами входить сьогодні до ритуалу прийому гостей і туристів.

«Тіканга» – це правила, якими керуються маорі, і пакеха – правила для гостей. Для того, щоби унаочнити, наскільки традиції маорі живі не тільки в

їх громадах, але в новозеландському суспільстві в цілому, наведемо декілька прикладів з сучасного життя.

– Не можна торкатись голови маорі, це можна зробити тільки тоді, коли вас запросять зробити це. Не можна передавати їжу через голови інших людей. Не можна класти капелюха на стіл, а також сідати на подушки.

– «Та Моко» – це традиційне татуювання, яке наноситься на обличчя. Нанесення моко – священні і ціняться маорі, як «таонга» (скарб). Тату, що наносяться над очима, говорять про духовну мудрість чоловіка, а ті, що під очима, – розповідають про його фізичні якості. Не буває двох однакових татуювань.

– Коли гості заходять до будинку зустрічей – «варенуї», вони повинні зняти взуття і капелюхи і залишити їх перед будинком. У взутті може бути тільки голова зборів. У цій традиції закарбоване наступне. Вхід до будинку зустрічей «варенуї» означає перехід із зовнішнього світу, де господарює Туматуенга – бог війни – до внутрішнього світу, де живе бог миру – Ронгома-Тане. А сам будинок зустрічей – це структурна репрезентація предків маорі. Тож, коли ви входите до «варенуї» з босими ногами та непокритою головою, це знак поваги. Сенс його в тому, що ви спілкуєтесь із маорійськими пращурами з відкритим розумом.

– «Каракіа» – традиційні заклинання та молитви, за допомогою яких відбувається захист гостьового дому перед приготуванням їжі. «Каракіа» також вважається формальним вітанням, коли відбувається церемонія.

– «А поухірі» – маорійська вітальна церемонія, яка включає привітання, танці, співи. Вона виконується не тільки для гостей маорі, але й перед початком будівництва нової школи, приходу нових родин з дітьми до школи чи прийому нових колег на роботу.

– В разі привітання маорі торкаються носами один одного. Це теж сакральне дійство. Проходить воно у такий спосіб: два маорі або маорі і чужинець підходять один до одного дещо нахилиються, щоб доторкнутися до лоба і носа один одного. Вважається, що в цей момент вони дихають одним повітрям і дають одне одному зрозуміти свої думки [4].

– Не можна переступати через кого-небудь, хто сидить на підлозі.

– Не можна сидіти на столі або спиратися на стіл [5].

Щоби дати уявлення про всю складність, глибину та поетичність вірувань маорійців, наведемо два маленьких уривки з космогонічних міфів маорі.

«Протягом багатьох віків, до того, як були створені небо, земля і небесні тіла, існувала темрява – невідчутна, незбагненна, невидима, непізнавання», – розповідається у першому міфі. А ось як починається другий міф: «З Розвитку з'явилося Зростання; із Зростання з'явилася Енергія; з Енергії з'явилася Думка; з Думки з'явилася Свідомість; із Свідомості з'явилося Бажання...» [2].

В культурі та мистецтві маорі є чимало тем, відмінних від загальнополінезійських. Мистецтву маорі властивий візерунок із спіралей та звивин. Його знаходимо й у татуюванні, й у різьбленні, і у настінних

розписах. В основі цих вигадливих орнаментів та арабесок лежить обличчя чи фігура людини. Техніка різьблення напрочуд висока: різьблені площини часто мають шість, а то й більше рівнів глибини.

Слід зважати на те, що до появи європейців маорі не знали металу. Їхня неперевершена техніка різьблення розвивалася на базі дометалевих знарядь. Як свідчать фахівці, маорі за свою історію виробили більше різноманітних форм кам'яного знаряддя, ніж будь-який інший народ світу.

На новій батьківщині природа подарувала маорі чарівний нефрит, названий ними «поунаму» (до речі, перша збірка оповідань письменника маорі Віті Ігімаера називається «Поунаму, поунаму» » [5, с. 101]), –камінь, якого не було в інших полінезійців. Надзвичайно твердий, він у вправних руках майстрів ставав різцем; молоток виготовлявся з китової кістки. Праця з таким знаряддям потребувала виняткової витривалості, уважності, сили, не кажучи вже про художній смак та бездоганне володіння класичними прийомами. Маорі, так само як стародавні китайці, наділяли нефрит магічною силою і виготовляли з нього дивовижні прикраси. Найвідоміша й найкоштовніша з них – «хеї-тікі» («хеї» означає «предок»). Це, так би мовити, образ пращура. Ця фігурка з непропорційно великою головою, схиленою над правим плечем (твердий нефрит чинив опір майстрові, і йому важко було вирізьбити рівно поставлену голову) приваблює своєю довершеністю. Хеї-тікі з рівно поставленою головою є великою рідкістю й неймовірною цінністю для маорі. Хеї-тікі жінки носять на тонкому ремінці або шнурці на шії.

Символізуючи пам'ять про предка, ці фігурки мають велику цінність для власниці. З ними пов'язано релігійне вірування: хеї-тікі уособлює, зокрема богиню родючості Тіна-Те-Іваїва. У давнину цю прикрасу носили чоловіки й жінки, згодом вона стала тільки жіночою. Звичайно, металеві інструменти, що їх привезли з собою європейці-переселенці, полегшили умови праці маорійських різьбярів, і нині для туристів хеї-тікі виготовляють цілком сучасним способом – штампуванням їх із темнозеленої пластмаси. Важко уявити, що масова культура у такому вигляді, як тиражування для туристичного попиту предметів сакрального буття марійців, дісталася до далеких берегів Ао-Теа-Роа разом із хвилями глобалізації. Але все ж-таки корінний народ Нової Зеландії намагається відстоювати кордони своєї культури як у мистецтві, так і у повсякденному житті. Наприклад, більшість пакеха – тобто білих новозеландців, як їх називають маорі, – знають багато традицій корінного народу і не порушують їх. Для туристів же або зарубіжних студентів, які вчаться у Новій Зеландії, вони незнайомі. Тому, коли останні прибувають на острови Нової Зеландії, їм роздають буклети, де стисло перелічується, чого не можна робити в присутності маорі, щоби ненавмисно не образити їх.

Маорі – сміливі воїни. Вони довели це не тільки перемогами над білими завойовниками-пакеха у війнах в XIX ст. за землю, що з давніх-давен належала маорі. Мужніми та витривалими бійцями вони проявили себе під час Другої світової війни, яка стала для новозеландців часом визначення

своєї національної ідентичності. Нова Зеландія надіслала на Другу світову війну двадцять шість батальйонів. Саме 26-й батальйон був сформований виключно з воїнів-маорі і покрив себе славою.

Але війни не скінчуються і сьогодні. Глобалізація зробила нашу планету маленькою. Новини про напад на Україну з боку рф були поширені у далекій Ao-Tea-Poa в той самий день, що і в Європі. І от маорі, які перш за все цінують справедливість, беруть участь у війні України проти російського агресора. Ми не знаємо, скільки їх, адже такі дані – доки йде війна – воєнна таємниця. Проте ми знаємо, що вони воюють пліч-о-пліч з українськими воїнами, через те, що з полів битви надходять сумні новини про загиблих воїнів-маорі. На момент написання цієї статті вже троє маорі віддали життя за свободу України [6].

«У серпні 2022 р. загинув доброволець Домінік Абелен, тіло якого не можуть знайти досі», – повідомляє один з українських телеканалів. – «У січні цього року внаслідок артилерійського обстрілу загинув гуманітарний працівник з Нової Зеландії Ендрю Бегшоу, коли намагався врятувати літню жінку» [7].

«38-річний солдат-доброволець з Нової Зеландії Кейн Те Тай загинув під час бою на сході України», – повідомляє британська газета The Guardian з посиланням на Міністерство закордонних справ Нової Зеландії. За інформацією видання, у травні 2022 р. колишній військовий Те Тай разом з американським другом, який теж раніше служив, допомагали волонтерам у Харкові, проводили майстер-класи з першої медичної допомоги, доставляли гуманітарну допомогу на деокуповані території.

У березні 2023 р. під час визволення села поблизу Бахмута разом з побратимами новозеландець натрапив на підвал, де окупанти утримували українських полонених. Те Тай серед полонених упізнав українського бійця Олександра Соколова, якого росіяни тримали без їжі та води понад два місяця. Він схуднув на 40 кілограмів і був на порозі небуття, але Те Тай раптом почув: «Нова Зеландія!» і попросив українських бійців запитати у пораненого Соколова українською мовою, як його справи [8] і врятував його.

Майже 10 років Те Тай був військовим Нової Зеландії, потім став співзасновником благодійної організації з програми ментального здоров'я ветеранів. Служив в Афганістані. В Україні доєднався до Міжнародного легіону. Тренував групу інших добровольців поблизу Вугледара.

Для багатьох у Новій Зеландії Те Тай був обличчям неофіційної участі країни у війні проти агресора в Україні. Він писав про свої битви та повсякденне життя в Instagram і Facebook. У нього залишилася 12-річна донька [8].

Останній із загиблих від руки росіян воїн-маорі – третій на їхньому рахунку. Сміливий маорі став героєм і в Україні, і у себе на батьківщині. На церемонії його поховання в Новій Зеландії був виконаний бойовий танок Га́ка (маор. haka) – маорійський ритуал, що поєднує в собі танок, спів і

своєрідну міміку. Гака є неодмінним атрибутом громадських (весілля, похорон, зустрічі шанованих гостей) і державних заходів у Новій Зеландії.

Гака з прадавніх часів виконувалися чоловіками-маорі перед битвами з ворогом. Більш того, на пошану хороброго героя цей танок виконали і студенти Оклендського університету. Зрозуміло, що в лавах студентів є і пакеха, і закордонні студенти, але вшановуючи Кейн Те Тайя, вони об'єдналися і разом віддали шану герою-маорі, який помер за незалежність України.

Ці події говорять багато про що. І про те, що традиції і культура маорі глибоко занурилися у загальнонаціональну новозеландську культуру. І про те, що Нова Зеландія як суверенна держава і як член Співдружності націй слідом за Великою Британією, Австралією та іншими державами, що входять до Співдружності, підтримує Україну у важкі часи випробувань, коли російська навала зазіхає на її свободу і незалежність і вбиває мирне населення. І про те, що культурні традиції маорі знаходять свій розвиток у XXI ст. Адже культура і мистецтво маорі мають потужне тисячолітнє коріння, в центрі якого лежить повага до людини, до предків, до усього родоводу і богів, з якими маорі спілкуються через пісні, хорали, танці та інші фольклорні традиції, які видаються необхідними й пакеха – нащадкам білих переселенців, які знаходять у культурі маорі той об'єднуючий початок, який дає змогу культурі Зелених островів квітнути і у XXI ст.

Використані джерела і література:

1. Зернецька О. В. Мистецтво маорі. *Всесвіт*. 1983. № 11. С. 133-137.
2. Barrow T. *Maori Art: An Illustrated Guide*. Wellington: Raupo Publishers. Reprinted Edition, 2001. 101 p.
3. Barrow T. *Maori Art of New Zealand*. Tuttle Publ, 1978. 107 p.
4. Palmer A. E. Ten Things to Know about New Zealand Maory Culture before Studying Abroad. URL: <https://www.gooverseas.com/blog/new-zealand-maori-culture>
5. Зернецька О. В. Історія розвитку літератури маорі Нової Зеландії від давнини до початку XXI століття. The 12th International scientific and practical conference «*Actual issues of the development of science and ensuring the quality of education*». (Florence, March 28-31, 2023) Florence, Italy, International Science Group, 2023. P. 99-106.
6. Former New Zealand soldier Kane-Te-Tai confirmed killed in Ukraine-Russian War. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/mar/23/former-new-zealand-soldier-kane-te-tai-confirmed-killed-ukraine-russia-war>
7. На Сході України загинув доброволець з Нової Зеландії. URL: <https://tsn.ua/ato/na-shodi-ukrayini-zagynuv-dobrovolec-z-novoyi-zelandiyi-2290147.html>
8. Козлов Є. На війні в Україні загинув доброволець з Нової Зеландії. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/23/7394770/>

ПОРІВНЯННЯ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ АВСТРАЛІЇ ТА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (ПЕРША ЧВЕРТЬ XXI ст.)

У статті порівнюються соціальні системи Австралії та Нової Зеландії у XXI ст. Досліджено принципи функціонування соціальних систем цих країн, аналізуються відмінності у підходах до основ соціального забезпечення. Вивчаються підходи австралійської та новозеландської влади до реформування соціальної політики. Доведено, що соціальна політика Австралії та Нової Зеландії ґрунтується на перевірених часом схемах соціальної допомоги та виділенні населенню цільових допомог, які, однак, потребують перегляду за кризових явищ для збереження гідного рівня добробуту суспільства. Увагу зосереджено на соціальному забезпеченні, пенсійних системах, освіті та охороні здоров'я зазначених країн.

Ключові слова: Австралія, Нова Зеландія, добробут, соціальні системи, соціальне забезпечення, глобалізація, XXI ст., COVID-19.

Iryna Viter. Comparison of the social systems of Australia and New Zealand in globalization (first quarter of XXI century). The author compares in the article the social systems of Australia and New Zealand in the 21st century. The principles of functioning of the social systems of these countries are studied, the differences in approaches to the basics of social security are analyzed. The approaches of the Australian and New Zealand authorities to social policy reform are studied. It has been proven that the social policy of Australia and New Zealand is based on time-tested schemes of social assistance and the allocation of targeted benefits to the population, which, however, need to be reviewed in times of crisis to maintain a decent level of social welfare. Attention is focused on the social security, pension systems, education and health care of these countries.

Keywords: Australia, New Zealand, welfare, social systems, social security, globalization, XXI century, COVID-19.

Наразі держави з добре розвиненою економікою вкладають кошти для підвищення рівня добробуту своїх громадян та захищають їхні права. Це повною мірою справедливо щодо Австралії та Нової Зеландії, які досягли значних результатів у галузі охорони здоров'я, освіти, соціального захисту. Австралія та Нова Зеландія – розвинені країни та світові лідери в соціальному забезпеченні. Ці країни, розташовані в Тихоокеанському регіоні, мають схожі історичні, культурні та економічні умови, проте їхні соціальні системи мають певні відмінності. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. на соціальні системи Австралії та Нової Зеландії суттєво вплинула глобалізація, яка внесла свої корективи в побудову та функціонування цих систем. Досвід цих країн може бути корисним для інших країн, зокрема, України. Тому тема статті, присвячена порівняльній характеристиці сучасних соціальних систем зазначених країн, є актуальною.

Проблемам соціального розвитку Австралії і Нової Зеландії присвячені наукові праці таких іноземних авторів, як Бронвен Клер Юенс (*Bronwen Claire Ewens*, юридичні аспекти благополуччя в Австралії [1]), Олена Говор

(*Olena Govor*, культурні аспекти розвитку Австралії [2]), Адрієн Родд (*Adrien Rodd*, державна політика та добробут у Новій Зеландії [3]), Пол Карпінтер (*Paul Carpinter*, історія держави всезагального добробуту в Новій Зеландії [4]), Джейн Сілловей Сміт (*Jane Silloway Smith*, історія добробуту у Новій Зеландії [5]).

Серед вітчизняних вчених, які внесли значний вклад у зазначену проблематику, можемо назвати таких, як О. Зернецька (історія розвитку літератури і культури маорі Нової Зеландії), Т. Семигіна (соціальна політика Нової Зеландії у порівнянні з іншими розвиненими країнами), В. Головка (ліберальна модель соціальної політики), А. Колот (проблеми соціальної політики в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин), А. Черниш (безпекова політика Нової Зеландії) та інші.

В той же час, на нашу думку, бракує робіт, що містять компаративний аналіз соціальних систем цих країн та їх окремих елементів за сучасних умов. Отже, *мета статті* – порівняти соціальні систем Австралії та Нової Зеландії на сучасному етапі розвитку глобалізації, виявити їх сильні та слабкі місця.

Важливо, що у соціальних політиках обох країн широко використовується поняття добробуту. Зазначимо, що інтерес до добробуту як частини державної політики почав проявлятися з боку політиків та економістів англосаксонського світу у другій половині ХХ ст. Особливо це проявлялося у Великій Британії та США, де зростання такого інтересу було підкріплено розвитком нових способів вимірювання добробуту та зростаючою кількістю наукових досліджень, що зосереджувалися на зв'язку між економічними показниками та рівнем задоволеності життям.

Поява міжнародних індексів добробуту, таких як Індекс соціального прогресу або Індекс людського розвитку ООН, також стимулювала інтерес до теми добробуту на глобальному рівні, дозволяючи урядам порівнювати свої досягнення з іншими країнами та розробляти нові підходи для поліпшення життя своїх громадян. У контексті цих змін уряди почали впроваджувати різні стратегії для підвищення добробуту, включаючи розвиток програм соціальної підтримки, інвестування в освіту та охорону здоров'я, а також створення більш стійкої економічної системи, яка враховує екологічні обмеження та соціальні потреби.

В результаті концепція добробуту вплинула на формування державної політики, спрямованої на покращення якості життя громадян. У Великій Британії, наприклад, уряди запроваджували програми, які передбачали активні інвестиції в освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру з метою підвищення загального рівня добробуту населення. У США увага до добробуту привела до розробки нових підходів до соціальної політики, зокрема в сферах охорони здоров'я та соціального забезпечення. Політики все частіше усвідомлюють важливість забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу [6].

В Австралії та Новій Зеландії також проводяться активні заходи з метою підвищення добробуту громадян. Ці країни розробляють стратегії, які враховують специфіку їхніх суспільств та економік, і прагнуть забезпечити

сталий розвиток на основі принципів соціальної справедливості та рівності. Отже, розглянемо особливості соціальних систем Австралії та Нової Зеландії, зосередившись на соціальному забезпеченні, освіті, пенсійних системах та системах охорони здоров'я.

Загальна характеристика соціальних систем та соціального забезпечення.

Політика керівництва Австралії та Нової Зеландії в галузі економіко-соціального забезпечення громадян по праву належить до кращих у світі. Державні інститути цих країн надають необхідні послуги всім соціальним групам, зокрема створюючи гарантії *включеності у суспільство* для безробітних, бездомних, бездітних, багатодітних, осіб із обмеженими можливостями та інших.

В основному така підтримка полягає у виділенні людям, що належать до категорій ризику, грошових сум у вигляді державної допомоги, соціальних виплат, пенсій тощо. Можна цілком упевнено говорити про те, що корінне населення Австралії (аборигени) та Нової Зеландії (маорі) повністю забезпечене соціальними благами у сфері трудової зайнятості. Однак створення владою зазначених країн сприятливих пільгових умов для безробітних та регулярні виплати їм із національних фондів мають і зворотний бік. Наприклад, багато людей не шукають роботу, живучи лише на соціальну допомогу від державних органів. Така розвинена соціальна політика підтримується, насамперед, за рахунок високого оподаткування та великої частки «соціальних утриманців», які воліють отримувати допомогу замість того, щоб працевлаштуватися. Примітно, що керівництво цих країн йде на це, вважаючи своїм обов'язком забезпечити населення необхідними соціально-економічними благами. Для вирішення проблеми нестачі робочих рук місцевий бізнес спільно з владою розвиває програму із залучення іноземних (переважно китайських) фахівців на різні вільні вакансії. Крім того, через економічну кризу, що почалася 2020 р., першочерговим завданням урядів Австралії та Нової Зеландії стало вирішення проблеми збереження гідного рівня життя власних громадян.

Соціальна система *Австралії* включає широкий спектр програм підтримки, таких як допомога по безробіттю, пенсії, виплати на дітей та інші види соціального забезпечення. Глобалізація та економічні зміни вплинули на ринок праці, що вимагає адаптації системи соціального захисту до нових умов. У 2020 р. витрати на соціальний захист склали близько 8,1% ВВП [7].

Соціальне забезпечення в Австралії складається з системи виплат населенню, наданих федеральним урядом. Такими платежами управляє «Центрлінк» (*Centrelink*) – відомство, яке входить до складу Міністерства соціальних служб країни. Воно було утворено у 1997 р. і є одним із шести державних агентств. «Центрлінк» займається реалізацією 140 соціальних програм, а також виплатою всіляких компенсацій від імені низки державних органів на загальну суму 154 млрд дол. [8] (у 2021 р. сума збільшилась на 14%).

Основним завданням «Центрлінк» є створення єдиної централізованої платформи різних органів з надання соціальних послуг. До них відносяться Міністерство закордонних справ та торгівлі, Міністерство інфраструктури, транспорту, регіонального розвитку та комунікацій, Міністерство освіти, Міністерство сільського господарства та ін. Таким чином, самі відомства звільнені від такого роду діяльності. За оцінками деяких експертів, якщо виходити з розмірів організації та обсягів роботи, «Центрлінк» входить до сотні найбільших компаній Австралії. Бюджет агентства складає 3,4 млрд дол., а його послугами регулярно користуються понад 6,5 млн осіб.

Основними виплатами, які здійснює відомство, є:

- ABSTUDY – допомога для студентів з-поміж представників корінних народів та одноразові виплати першокурсникам;
- державна пенсія (*age pension*) – для осіб, які планують вийти на пенсію, або пенсіонерів віком 65 років та старше;
- дитяча допомога сім'ям, які живуть віддалено від місць навчання і діти яких не можуть регулярно відвідувати школу (*assistance for isolated children*);
- студентська допомога (*austudy payment*), призначена для студентів очної форми навчання у віці 25 років та більше;
- допомога з догляду (*carer allowance*) – для осіб, які здійснюють догляд за неповнолітніми 16-17 років та дорослими віком від 18 років з інвалідністю;
- допомога з догляду за дитиною (*carer allowance – child*) – для осіб, які доглядають дитину до 16 років з інвалідністю;
- оплата послуг доглядальниці (*carer payment*) – для людей, які забезпечують догляд за інвалідом повний робочий день;
- пенсія по інвалідності (*disability support pension*) – для осіб, які не мають можливості працювати протягом двох років через хворобу, травму чи інвалідність;
- подвійна сирітська пенсія (*double orphan pension*) – для людей, які виховують дітей, які втратили обох батьків;
- виплати у зв'язку з вагітністю та пологами (*maternity payment*) – одноразова допомога для компенсації витрат після народження дитини;
- допомога тим, хто шукає роботу (*jobseeker allowance*) – для людей, які втратили роботу й нині займаються її пошуками;
- батьківська виплата (*parenting payment*) – для батьків або опікунів як компенсація витрат на виховання дітей віком до шести років у разі повної сім'ї та до восьми років для одиноких батьків;
- доплата до освіти пенсіонерів (*pensioner education supplement*) належить пенсіонерам як компенсація витрат на освіту;
- спеціальна допомога (*special benefit*) – для людей, які перебувають у тяжкому фінансовому становищі, не мають можливості прогодувати себе та права на іншу виплату (ця послуга затребувана переважно іммігрантами);

– допомога для молоді (*youth allowance*) – для студентів денної форми навчання віком від 15 до 24 років, а також для частково зайнятих студентів до 21 року.

«Центрлінк» здійснює належні виплати після проведення перевірки доходів та активів, що належать заявникам. Така процедура може серйозно вплинути на розмір соціального платежу, що перераховується австралійцеві.

Виплати по безробіттю в Австралії називаються *допомогою тим, хто шукає роботу*. Захід спрямований на безробітних віком від 22 до 64 років. Щоб мати право на його отримання, людина має подати відповідну заяву та активно шукати роботу. «Центрлінк» проводить спеціальні програми професійної перепідготовки, забезпечує часткову зайнятість осіб передпенсійного віку без втрати права на отримання допомоги. Зазвичай вона виплачується протягом шести місяців, але цей період може бути продовжено до 12 місяців і більше. Відомство також спрямовує такого безробітного на волонтерську роботу, яка оплачується з розрахунку 20,8 дол. на годину (але не більше 15 годин на тиждень), при цьому допомога зберігається. Австралійські виплати з безробіття не мають часового обмеження. Теоретично можна залишатися безробітним протягом усього свого трудового життя.

У березні 2020 р. у зв'язку з початком економічної кризи уряд Скотта Моррісона фактично подвоїв допомогу з безробіття, встановивши додаткову надбавку до неї (*jobseeker programme*), яка склала 350 дол. кожні два тижні протягом найближчих шести місяців. Цей захід поширюється як на безробітних, так і на самозайнятих осіб і індивідуальних підприємців. На ту ж суму збільшилася допомога з догляду за дитиною. Крім того, 31 березня 2020 р. 6,5 млн австралійців з низькими доходами (менше 1200 дол. на місяць) отримали одноразову виплату у розмірі 478 дол. [9]. Дане рішення уряду було спрямоване на стимулювання внутрішнього попиту з боку всіх одержувачів соціальної допомоги, ветеранів, пенсіонерів та сімей, які претендують на податкові пільги. Поряд із цим особливо нужденним громадянам було надано можливість у одноразовому порядку зняти пенсійні накопичення зі своїх рахунків у приватних пенсійних фондах.

Соціальна система **Нової Зеландії** забезпечує допомогу по безробіттю, пенсії, виплати на дітей та інші види підтримки. Особливу увагу приділяють підтримці маорі та інших корінних народів, що дозволяє зменшити соціальну нерівність. У 2020 р. витрати на соціальний захист становили 7,4% ВВП [10].

Багато показників соціального благополуччя у Новій Зеландії високі. Це підтверджується її становищем серед провідних держав світу за низкою параметрів рейтингу Індексу кращого життя ОЕСР (*OECD Better Life Index* [11]). Що стосується суспільної сфери, то для Нової Зеландії характерні сильно розвинене почуття приналежності до суспільства та вагомий рівень участі людей у цивільному житті та роботі громадських інститутів: 96% населення країни вважають, що їм є на кого покластися у скрутну хвилину. Це перевищує середні значення щодо членів ОЕСР (89 %). Висока якість і

всеосяжність соціальних послуг, що надаються державою, також пояснюють цей феномен.

Соціальне забезпечення, яке виявляється у наданні державою пільг та послуг, вже давно є важливою частиною внутрішньополітичного життя новозеландців. При цьому основні соціальні послуги фінансуються переважно за рахунок загального оподаткування і надаються населенню в заявному порядку. Пенсійна система Нової Зеландії фінансується із внесків роботодавців, найманих службовців. Виплати здійснюються після досягнення громадянами пенсійного віку.

Допомоги із соціального забезпечення у Новій Зеландії класифікуються так:

- допомога з дитячої інвалідності (*child disability allowance*) – для осіб, які доглядають за дитиною до 18 років з інвалідністю повний робочий день;

- підтримка тим, хто шукає роботу (*jobseeker support*), яка раніше називалася допомогою з безробіття (*unemployment benefit*), – для безробітних у віці 18 років і старше;

- пенсійне забезпечення (*superannuation*) передбачено для пенсіонерів, які досягли 65 років;

- допомога для сиріт (*orphan's benefit*) – для дорослих новозеландців на виховання дітей-сиріт віком до 18 років;

- підтримка самотнього батька (*sole parent support*) – для самотніх батьків віком 19 років та старших, які доглядають дітей до 14 років;

- компенсація витрат на проживання (*supported living payment*) призначена для осіб, які не можуть працювати через інвалідність, а також для людей, які доглядають інвалідів;

- допомога на дитину, яка опинилась без підтримки (*unsupported child's benefit*), призначається людям, що виховують дітей, які залишилися без батьківського піклування через розпад сім'ї;

- ветеранська пенсія (*veteran's pension*) – для колишніх військовослужбовців Нової Зеландії, які отримали інвалідність у бойових чи надзвичайних умовах;

- допомога молодим батькам (*young parent payment*) – для молодих людей віком 16-18 років, які залишилися без піклування своїх батьків. Допомога виплачується у разі виховання батьками дітей віком до 14 років;

- молодіжна допомога (*youth payment*) – для молодих людей 16-17 років, які не хочуть жити з батьками та не отримують від них підтримки.

Ставка допомоги з безробіття з 1 квітня 2021 р. склала від 119 до 275 дол. на тиждень залежно від віку заявника, статі (жінки мають привілеї), його сімейного стану, профспілкового членства (члени профспілки отримують надбавку) та наявності дітей. При цьому безробітний отримує право на допомогу навіть за часткової зайнятості. Але якщо дохід заявника до оподаткування перевищить певну величину (від 73 до 95% суми допомоги), то його виплату буде припинено [12].

Свого часу керівництво Нової Зеландії критикували за те, що зниження рівня безробіття з 11,2% у 1992 р. до менш ніж 4% у 2000-х рр. було досягнуто в основному за допомогою часткового переведення безробітних на допомогу по хворобі (*sickness benefit*) та по інвалідності, які «вигідніші» для безробітних і «статистично зручніші» для Веллінгтона [13]. Уряд відкидав ці нападки, заявляючи, що якщо й були спотворення, то у наступні роки їх було виправлено.

«Державне житло» (*State Housing*) – це програма проживання для новозеландців з низькими доходами в побудованих державою в 1930-х рр. окремих будинках на одну сім'ю з двома або трьома спальнями. Такі приміщення надаються нужденним за помірну орендну плату. Після приватизації понад 30 тис. об'єктів державного житла у 1990-х рр. на ринку житлової нерухомості подібні будинки затребувані, оскільки вони побудовані якісно, на відміну від «дірявих» (*leaky*) будинків, зведених у 2000-х рр. [14]. Уряд лейбористів, обраний 2017 р., припинив розпродаж державних будинків у грудні того ж року. Причинами призупинення приватизації прем'єр-міністр країни Джасінда Ардерн назвала «непідйомні» орендні ставки в приватному сегменті житлового ринку, зростання чисельності населення та зниження частки власного домоволодіння [15].

В даний час у веденні державної керуючої компанії Kāinga Ora¹ знаходиться близько 69 тис. житлових будинків State Housing [16]. З 2014 р. до програми соціального проживання стали включатися приватні недорогі об'єкти, які передаються Kāinga Ora для управління. Організація виступає як орендодавець державного житлового фонду, так і як проектувальник і забудовник міських кварталів. За 2020 р. керуюча компанія побудувала 1 тис. нових будинків (7 % від загального обсягу житлового будівництва в країні). Зараз у приміщеннях State Housing проживає багато представників корінного населення Нової Зеландії (маорі), які орендують 36% таких об'єктів за договорами соціального найму [17].

На сьогоднішній день орендна плата за державне житло прив'язана до рівня доходу орендарів (*income related rents*) таким чином, що ті, хто має низький заробіток, сплачують менше за ринкову вартість оренди. Там, де дохід домогосподарства відносно високий, орендна плата встановлюється за ринковою ставкою.

На додаток до державного житла уряд Нової Зеландії також надає субсидію на проживання (до 10 тис. дол.). Ця сума може бути витрачена орендарем на оренду, харчування чи погашення банківських кредитів. У деяких випадках орендар може отримати знижку на оплату електроенергії та телефонного зв'язку.

Пенсійні системи Австралії та Нової Зеландії.

У соціальній політиці *Австралії* привабливим є феномен будівництва однієї з найбільших у світі пенсійних систем за показником співвідношення

---

¹ У 2019 р. лейбористський уряд Дж. Ардерн об'єднав керуючі компанії KiwiBuild, Housing New Zealand та HLC в одну організацію під назвою Kāinga Ora. У перекладі з мови маорі Kāinga Ora перекладається як «благополуччя завдяки дому та громаді».

активів пенсійних фондів до ВВП країни (після Нідерландів та Канади) у досить короткий термін (за 30 років)².

Пенсійна система *Австралії* має довгу історію, що починається з кінця XIX ст. Перший державний пенсійний фонд був створений у 1908 р. у відповідь на зростаючу потребу в соціальному забезпеченні літніх людей. Спочатку пенсії надавалися тільки громадянам, які довели свою нужденність. У 1945 р. було введено універсальні пенсії для всіх осіб старше 65 років, фінансовані з загальних податків.

У 1980-х рр. австралійська пенсійна система зазнала значних змін. У 1992 р. була введена система Superannuation Guarantee, яка зобов'язує роботодавців відраховувати певний відсоток зарплати працівника на його пенсійний рахунок. Спочатку цей відсоток становив 3%, а на сьогоднішній день він зріс до 10%. Таким чином, сьогодні в Австралії існує два основних джерела отримання пенсії [19]: пенсійне забезпечення, яке фінансується головним чином за рахунок внесків роботодавців із заробітної плати (SG), і державна пенсія за віком, яку виділяє уряд.

Більшість австралійських найманих працівників мають свої пенсійні накопичення у збалансованих фондах³, які їх інвестують у акції компаній на світових фондових ринках. На додаток до відрахувань роботодавця найманий службовець може сам робити внески, переказуючи гроші у свій фонд. Для більшості людей вислуга років збільшує державну пенсію за віком і забезпечує їм додатковий дохід.

У липні 2019 р. пенсійний «кваліфікаційний» вік (вік виходу на пенсію за старістю) був підвищений з 65 до 66 років. Він збільшувався на шість місяців кожні два роки і досяг 67 років у липні 2023 р.

Щоб претендувати на отримання пенсії за віком, найманому працівнику потрібно бути податковим резидентом Австралії щонайменше десять років. При цьому, починаючи з 20 березня 2021 р. [20], її мінімальні значення становлять 14300 дол. на рік для одиноких людей і 21500 дол. на рік – для подружніх пар. Пенсіонери, які отримують низьке забезпечення з приватних пенсійних фондів, можуть збільшити розмір пенсії за старістю максимум до 17100 дол. на рік для одиноких людей і до 25800 дол. на рік – для подружніх пар. У 2020-2021 рр. держава підвищила пенсії на 9%.

Останніми роками пенсійна система Австралії продовжує вдосконалюватися. З 2021 р. уряд впровадив ряд реформ, спрямованих на підвищення прозорості та ефективності системи Superannuation. Серед нововведень – створення рейтингових систем для пенсійних фондів та впровадження обов'язкової звітності щодо витрат. У 2023 р. була запроваджена система «Stapling», яка дозволяє працівникам зберігати один і той самий пенсійний рахунок при зміні роботи, що зменшує адміністративні витрати та забезпечує більшу стабільність пенсійних накопичень.

² У 2020 р. в Австралії цей показник склав 175 %, або 2,3 трлн дол., в Канаді – 193 %, а в Нідерландах – 214 % [18].

³ Збалансований фонд – один із видів пенсійного фонду, інвестиційний портфель якого відрізняється оптимальною диверсифікацією інвестицій у різні фінансові інструменти, такі як облигації та привілейовані акції.

Отже, пенсійна система Австралії знаходиться в трійці найкращих у світі. Однією з головних переваг пенсійної системи країни є її стабільність та надійність. Система Superannuation дозволяє громадянам накопичувати значні кошти на старість, забезпечуючи їм гідний рівень життя. Крім того, обов'язковість відрахувань гарантує, що всі працівники, незалежно від рівня доходів, мають можливість отримувати пенсію. За даними Австралійського бюро статистики, на кінець 2022 р. середній розмір пенсійних накопичень на одну особу становив близько 168500 австрал. дол.

Незважаючи на значні переваги, пенсійна система Австралії має і свої недоліки, які рельєфно проявили себе під час економічної кризи 2020 р. Існує проблема нерівності у розмірах пенсійних накопичень, яка виникає через різний рівень доходів працівників. За даними Австралійського інституту супернагляду, жінки мають на 30% менші пенсійні накопичення порівняно з чоловіками. Крім того, часті зміни у законодавстві можуть створювати невизначеність та додатковий стрес для громадян. Серед проблем пенсійної системи Австралії можна також зазначити такі, як низька відповідальність пенсійних фондів перед вкладниками, реінвестування коштів учасників у сумнівні проекти, шахрайства та фінансові порушення; існування дублюючих пенсійних рахунків на одного учасника програми SG, серйозне навантаження на пенсійну систему через стійко низький рівень народжуваності та збільшення очікуваної тривалості життя тощо.

Мабуть, на ці виклики австралійська держава намагатиметься знайти відповіді через проведення найближчим часом широкомасштабних податкової та пенсійної реформ, хоча у світлі економічної кризи, що почалася після 2020 р., результати пенсійної реформи можуть виявитися недосяжними в короткостроковому плані. В такому випадку основним завданням Канберри залишиться не допустити злиднів та значного падіння доходів літніх австралійців.

Нова Зеландія має свою унікальну пенсійну систему, відому як NZ Superannuation, яка була створена у 1938 р. Ця система забезпечує всім громадянам, що досягли 65 років, фіксовану пенсію, яка фінансується з державного бюджету. Це гарантує мінімальний рівень доходу для всіх літніх людей, що сприяє зменшенню бідності серед пенсіонерів. За даними Міністерства соціального розвитку Нової Зеландії, середній розмір пенсії для одинокої особи становить близько 21380 новозел. дол. на рік. NZ Superannuation не залежить від попередніх доходів або внесків працівників, що робить її однією з найбільш справедливих систем у світі.

Загальне пенсійне забезпечення по старості було запроваджено керівництвом Нової Зеландії одним із перших у світі (1898 р.) – після Німеччини (1889 р.) та Данії (1891 р.) – і з тих пір постійно удосконалюється.

Головна відмінність новозеландської пенсійної системи від австралійської полягає в тому, що аж до 2007 р. пенсії у Новій Зеландії були повністю державними та розподілялися державним Новозеландським

пенсійним фондом (*New Zealand Superannuation Fund, NZSF*)⁴. Причому влада встановила законом 1977 р., що пенсія має становити 80 % від середньої зарплати найманого робітника на момент досягнення ним 60 років і не залежати від інших «додаткових доходів» [22]. У цьому ще одна відмінність даної пенсійної системи від австралійської, в якій регулярне тестування доходів та активів платників податків може призвести до скорочення або навіть скасування державної пенсії за віком. Таким чином, досі пенсіонери в Новій Зеландії отримують більшу частину грошей із NZSF, який у разі дефіциту коштів фінансується із загальнодержавного бюджету. Пенсійні витрати держави становлять приблизно 25% бюджету і, за розрахунками аналітиків, до 2050 р. зростуть до 60%. Причому Нова Зеландія – одна з чотирьох країн, які виплачують фіксовану універсальну пенсію за віком (решта – Канада, Данія та росія) [23].

У липні 2007 р. була впроваджена програма добровільних пенсійних накопичень KiwiSaver на додаток до новозеландської державної пенсії за вислугу років. Наймані працівники можуть перераховувати на вибір 3, 4, 6, 8 або 10%⁵ від свого валового доходу, а роботодавці вносять фіксовані та оподатковувані прибутковим податком 3% на рахунок майбутнього пенсіонера.

Учасники програми KiwiSaver обирають одну з кількох «затверджених державою схем заощаджень». Усі накопичення однієї людини повинні знаходитись в одній програмі, але наступного року її можна буде змінити. При цьому в кожній схемі пропонується перелік із п'яти керованих приватними (переважно австралійськими) банками фондів для інвестування заощаджень відповідно до очікуваного інвестором ризику та прибутковості. Австралія та Нова Зеландія мають *взаємну угоду*, що дозволяє австралійцям, які переїжджають до Нової Зеландії, переводити свої пенсійні накопичення до KiwiSaver на узгоджену австралійською владою схему пенсійного забезпечення. Ця угода діє і у зворотному порядку – щодо новозеландців, які працюють в Австралії.

Пенсійна система Нової Зеландії має певні недоліки. Так, KiwiSaver змушена багато в чому орієнтуватися на фінансовий ринок Австралії як більш розвинений і співпрацювати з австралійськими банками при розміщенні коштів. У зв'язку з цим новозеландці висловлюють невдоволення високими комісіями, які стягують австралійські банки при управлінні пенсійними накопиченнями. Програму критикують також за її субсидування з боку держави, вигоду від якої отримують забезпечені новозеландці⁶. Проблемою є також забезпечення ефективності пенсійної системи в умовах старіння населення. Хоча система NZ Superannuation забезпечує стабільний дохід для всіх пенсіонерів, вона може бути недостатньою для забезпечення комфортного рівня життя, особливо в умовах зростання вартості життя. За даними дослідження університету Отаго, близько 40% пенсіонерів Нової

⁴ NZSF заснований у 2001 р. Станом на березень 2020 р. активи фонду складають 27,16 млрд дол. [21].

⁵ Наймані працівники можуть змінювати внесок, що перераховується, кожний квартал.

⁶ У Новій Зеландії не проводиться перевірка доходів та активів пенсіонерів під час виплати пенсій.

Зеландії мають додаткові доходи, окрім державної пенсії, для покриття своїх витрат.

Тому проводяться реформи для покращення системи NZ Superannuation. Одним з головних завдань уряду є забезпечення фінансової стабільності системи в умовах старіння населення. Зокрема, були запроваджені заходи щодо підвищення ефективності управління державними пенсійними фондами та стимулювання громадян до добровільних пенсійних заощаджень через програми KiwiSaver.

Освіта в Австралії і Новій Зеландії.

Освіта є важливою складовою соціального розвитку будь-якої країни. Середня та вища освіта в Австралії та Новій Зеландії є одними з найякісніших у світі, демонструючи високий рівень академічних досягнень і підготовки фахівців. Обидві країни активно інтегруються в глобальну освітню спільноту, що забезпечує їх системам освіти адаптивність до сучасних викликів. Глобалізація, яка посилюється завдяки технологічному прогресу, суттєво впливає на навчальні процеси та форми освіти. Окрім цього, пандемія COVID-19 спричинила трансформаційні зміни в освітніх системах цих країн, примушуючи їх впроваджувати інновації та розробляти нові моделі навчання. Розглянемо середню та вищу освіту в Австралії та Новій Зеландії за умов сучасних викликів, використовуючи актуальні статистичні дані та аналізуючи вплив на них глобалізації та пандемії.

Система освіти в *Австралії* є однією з найрозвиненіших у світі. Вона включає початкову, середню та вищу освіту, а також професійне навчання та освіту дорослих. Університети Австралії приваблюють значну кількість міжнародних студентів, що сприяє культурному обміну та економічному зростанню. За даними Australian Bureau of Statistics, у 2020 р. кількість міжнародних студентів склала понад 440 тис. чол [24].

Середня освіта в Австралії є обов'язковою для дітей віком від 6 до 17 років. Вона включає три рівні: початкову школу (1-6 класи), молодшу середню школу (7-10 класи) та старшу середню школу (11-12 класи). Випускники отримують Сертифікат про закінчення середньої школи (*Senior Secondary Certificate of Education, SSCE*), що є ключовим документом для вступу до вищих навчальних закладів.

Австралія стабільно показує високі результати в міжнародних оцінюваннях. У 2022 р. австралійські учні зайняли 13 місце серед країн OECD у тестах PISA (*Programme for International Student Assessment*) за рівнем математичної та природничої грамотності і 16 місце серед країн OECD – за рівнем читання [25]. Це демонструє стабільний високий рівень академічних досягнень.

Значні зміни у підходах до навчання та викладання в австралійських школах спричинила глобалізація. Зокрема, навчальні плани орієнтовані на розвиток глобальних компетенцій, таких як багатомовність, міжкультурна комунікація та критичне мислення. Кількість іноземних учнів у школах Австралії постійно зростає; у 2023 р. їх кількість перевищила 35 тис., що

вказує на зростаючу культурну різноманітність та вимагає адаптації навчальних методів в австралійських школах до нових умов [26].

Пандемія COVID-19 змусила австралійські школи перейти на дистанційне навчання, що виявилось серйозним викликом як для учнів, так і для викладачів. За даними дослідження, проведеного в 2021 р., понад 70% австралійських учнів зіткнулися з труднощами під час навчання онлайн [27]. У відповідь на це уряд Австралії інвестував значні ресурси в розвиток цифрових платформ та навчальних матеріалів для підтримки дистанційного навчання.

Вища освіта в Австралії представлена університетами, які надають бакалаврські, магістерські та докторські програми. Станом на 2023 р. в країні налічується 43 ВНЗ, з яких 37 є державними. Австралійські університети відомі своїми дослідженнями та високою якістю викладання, що підтверджується їх позиціями у міжнародних рейтингах. Саме тому вони щорічно приймають понад 1,5 млн студентів, з яких близько 450 тис. – іноземці [28]. Найбільш популярними серед останніх є спеціальності у сферах бізнесу, медицини, інформаційних технологій та інженерії.

Глобалізація суттєво вплинула на вищу освіту Австралії та сприяла зростанню кількості іноземних студентів, які становлять близько 30% всього студентського контингенту [29]. Це не тільки підвищує економічний потенціал країни, але й сприяє розвитку культурного обміну та міжнародних академічних зв'язків.

Значний вплив на вищу освіту в Австралії спричинила також пандемія COVID-19. Зокрема, обмеження на подорожі призвели до різкого зменшення кількості іноземних студентів у 2020-2021 рр., що призвело до втрати близько 1,8 млрд австрал. дол. для університетів [30]. Водночас пандемія прискорила впровадження дистанційного навчання та розвиток гібридних моделей освіти, що зберігаються й після пандемії.

Середня освіта в *Новій Зеландії* є обов'язковою для дітей віком від 6 до 16 років. Вона включає три рівні: початкову школу (1-8 класи), молодшу середню школу (9-11 класи) та старшу середню школу (12-13 класи). Випускники отримують Національний сертифікат про освітні досягнення (*National Certificate of Educational Achievement, NCEA*).

Новозеландські учні показують високі результати у міжнародних освітніх рейтингах. Щодо якості освіти, то за рівнем грамотності читання, знань з математики та природничих наук у рамках Програми ОЕСР з міжнародної оцінки учнів PISA учні в середньому набрали 509 балів, що більше ніж у середньому по ОЕСР (497 балів). У 2022 р. Нова Зеландія посіла 12 місце за рівнем знань із природничих наук і 14 місце з читання [25]. Дівчатка перевершують хлопчиків за рівнем знань у середньому на 5 балів, що нижче за середній показник ОЕСР (8 балів). Все це свідчить про стабільно високу якість середньої освіти.

Сьогодні 74% дорослого населення Нової Зеландії у віці від 25 до 64 років мають диплом про повну середню освіту, що близько до середнього показника ОЕСР (75%). Це більшою мірою відноситься до чоловіків, ніж до

жінок – серед чоловіків повну середню освіту мають 75%, а серед жінок – 73%. Це важливо, оскільки наявність хорошої освіти є однією з необхідних передумов отримання роботи.

Система середньої освіти в Новій Зеландії також зазнала впливу глобалізації та має відповідати на її виклики. Навчальні програми акцентують увагу на екологічній освіті, міжкультурній комунікації та технологіях. Крім того, зростає кількість іноземних учнів, що вчаться в новозеландських школах; у 2023 р. їхня кількість досягла 20 тис. чол. [31]. Уряд Нової Зеландії активно розвиває програми обміну учнями та викладачами з іншими країнами, що сприяє інтеграції в глобальну освітню спільноту.

Пандемія COVID-19 змусила школи Нової Зеландії перейти на онлайн-навчання. Це виявилось викликом для учнів у віддалених регіонах через обмежений доступ до Інтернету та цифрових ресурсів. Проте уряд швидко відреагував, забезпечивши учнів необхідними засобами для дистанційного навчання [32].

Освітня система Нової Зеландії є високоякісною і приваблює багато іноземних студентів. *Вища освіта* в Новій Зеландії представлена вісьмома державними університетами, які надають програми від бакалаврату до докторантури. Університети країни відомі своїми дослідженнями у сфері сільського господарства, екології, медицини та інформаційних технологій [31]. Вони пропонують різноманітні програми, зосереджені на дослідженнях та інноваціях. Згідно з даними New Zealand Ministry of Education, у 2020 р. в країні навчалось понад 115 тис. іноземних студентів [33]. Після пандемії цифри дещо змінилися: станом на 2023 р. у новозеландських університетах навчалось близько 180 тис. студентів, з яких приблизно 36 тис. (20%) були іноземцями [34]. Найбільший попит мають сьогодні програми з гуманітарних та природничих наук, інженерії та медицини.

Глобалізація стимулює міжнародне співробітництво та академічний обмін у Новій Зеландії. Університети країни активно залучають іноземних студентів та викладачів, створюючи багатокультурне академічне середовище. Це не лише сприяє підвищенню якості освіти, культурному збагаченню академічного середовища та інтеграції країни в міжнародну освітню систему, але й підвищує конкурентоспроможність країни на міжнародній арені [35].

Вища освіта в Новій Зеландії змінилась в результаті глобальної пандемії. Закриття кордонів у 2020-2021 рр. призвело до значного зменшення кількості іноземних студентів, а значить – й до скорочення доходів університетів. Водночас вони швидко перейшли на онлайн-навчання, що дозволило продовжити освітній процес навіть за умов пандемії [36].

Системи середньої та вищої освіти в Австралії та Новій Зеландії демонструють високий рівень розвитку та адаптації до умов глобалізації та пандемії COVID-19. Глобалізація сприяє посиленню культурної різноманітності та міжнародного співробітництва, тоді як глобальна пандемія стимулювала розвиток цифрових технологій та нових моделей навчання. Обидві країни продовжують активно розвивати свої освітні системи, щоб

забезпечити високий рівень підготовки фахівців та підтримувати свою конкурентоспроможність у глобальному освітньому просторі. Активне залучення іноземних студентів в обох країнах сприяє їх економічному розвитку та міжнародному співробітництву. Глобалізація також впливає на зміст навчальних програм, роблячи їх більш універсальними та орієнтованими на розвиток глобальних компетенцій.

Охорона здоров'я в Австралії та Новій Зеландії.

Системи охорони здоров'я в Австралії та Новій Зеландії зазнали значних змін з початку XXI ст., відповідаючи на виклики часу та прагнучи забезпечити високу якість медичної допомоги для всіх громадян. Введення сучасних технологій, розширення доступу до медичних послуг та акцент на психічне здоров'я стали важливими аспектами еволюції охорони здоров'я у цих країнах. Австралія та Нова Зеландія мають схожі підходи до організації охорони здоров'я, але кожна країна має свої унікальні особливості та стратегії, які спрямовані на задоволення потреб їх населення. Обидві країни прагнуть того, щоб їх системи охорони здоров'я були не тільки доступними та ефективними, а й стійкими до викликів, таких як старіння населення, зростання хронічних захворювань та вплив глобальних пандемій.

Система охорони здоров'я Австралії базується на моделі змішаного фінансування, що включає державне страхування та приватне медичне страхування. Австралійці мають доступ до високоякісних медичних послуг незалежно від їхнього доходу. У 2020 р. витрати на охорону здоров'я склали 10,3% ВВП [37]. Охорона здоров'я в Новій Зеландії також фінансується за змішаною моделлю, з акцентом на державні послуги. Основним джерелом фінансування є податки, що забезпечує безкоштовний доступ до основних медичних послуг для всіх громадян і постійних мешканців. Витрати на охорону здоров'я в 2020 р. становили 9,7% ВВП [38].

Система охорони здоров'я *Австралії*, відома як *Medicare*, забезпечує всеосяжний доступ до медичних послуг для громадян та постійних жителів країни. Зазначимо, що ця система є умовно безкоштовною. Вона не надає повністю безкоштовних медичних послуг, але здебільшого може значно скоротити їхню вартість. Справа в тому, що разом з прибутковим податком кожен постійний житель Австралії зобов'язаний щорічно сплачувати внесок за Medicare (т. зв. *Medicare Levy*) у розмірі 2,0% від свого заробітку. Це правило працює для всіх, незалежно від суми заробітку. Хоча, звичайно, з тих, хто заробляє більше певного ліміту, утримується ще один додатковий внесок.

Система Medicare була введена в 1984 р., але значні зміни та покращення, включаючи впровадження електронних медичних записів (*My Health Record*) та розширення телемедичних послуг, відбулися саме у XXI ст. Крім Medicare, важливу роль в австралійській системі охорони здоров'я відіграє приватне медичне страхування, надаючи додаткові послуги та знижуючи навантаження на громадські лікарні.

В останні десятиліття уряд Австралії приділяв особливу увагу покращенню доступності медичної допомоги у віддалених та сільських

районах, а також впровадженню сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності системи охорони здоров'я.

Система охорони здоров'я *Нової Зеландії* також ґрунтується на принципах загального доступу, який фінансується за рахунок податків. Основний акцент зроблено на координацію між різними рівнями медичної допомоги, починаючи від первинної медичної допомоги і закінчуючи спеціалізованими послугами. З початку ХХІ ст. Нова Зеландія зосередилася на покращенні координації між різними рівнями медичної допомоги та розвитку програм профілактики захворювань, а в останні десятиліття приділяє особливу увагу психічному здоров'ю та доступності якісної медичної допомоги для маорі та інших корінних народів.

Сьогодні очікувана тривалість життя при народженні в Новій Зеландії становить 81 рік, що на 1 рік більше, ніж у середньому по ОЕСР (80 років). У жінок очікувана тривалість життя становить 83 роки, у чоловіків – 79 років. Охорона здоров'я вважається державною, – такою, що отримує значну частку фінансування з державного бюджету. Фінансування йде на утримання лікарень та госпіталів, оплату невідкладного лікування всім мешканцям країни та людям, які перебувають у її межах. Існує також приватна медична допомога та «альтернативна» медицина, яка не отримує державних субсидій. Новозеландці з гордістю називають свою систему охорони здоров'я безкоштовною. Це не зовсім так, але все ж таки понад 75% медичних послуг оплачується державою [39], а це означає, що більшість населення має право безкоштовного лікування в державних лікувальних закладах і право отримання значних субсидій на відновлення здоров'я після нещасних випадків.

Крім того, держава залишає за собою право надавати субсидії незаможним громадянам на оплату послуг сімейного лікаря. А первинна допомога та спостереження серед населення надається саме сімейними лікарями, інститут яких набув широкого розвитку в країні. Держава надає підтримку сім'ям з дітьми від 6 до 17 років, щоб ті могли безбоязно звертатися до свого сімейного лікаря. Існують також знижки для придбання ліків за рецептами, а всі витрати, пов'язані з вагітністю, пологами і материнством, оплачуються державою на 100%.

Стоматологічна допомога для школярів безкоштовна. Вартість ліків невисока завдяки субсидіям із боку держави. На купівлю ліків за рецептами знижки встановлюються таким чином, щоб вартість ліків не перевищувала певної суми. Взагалі ж у новозеландську систему охорони здоров'я вкладається стільки коштів, що кожен, хто звертається за допомогою, отримує її на найсучаснішому та якісному рівні. Лікарні не гірші, ніж у Європі. У країні понад 9 тис. лікарів, з них близько 5 тис. – сімейні [39]. У лікувальних закладах працює чимало іноземних фахівців.

Важливе місце в системі охорони здоров'я займає медичне страхування. Суто новозеландська особливість – кожному, хто на законних підставах знаходиться на території країни, держава гарантує повну компенсацію моральної та фізичної шкоди, заподіяної нещасним випадком.

Також страховка виплачується потерпілому протягом 24 годин за умови відсутності його вини. Ця державна система особистого страхування відома як програма АСС, або Схема відшкодування шкоди життю та здоров'ю, заподіяної внаслідок нещасного випадку.

В обох країнах *доступність медичних послуг* залежить від географічного положення. У віддалених та сільських районах доступ до медичної допомоги може бути обмежений через нестачу медичних фахівців та інфраструктури. У ХХІ ст. уряди Австралії та Нової Зеландії впроваджували різні програми, спрямовані на покращення доступу до медичної допомоги в цих районах, включаючи фінансові стимули для медичних працівників та розвиток телемедицини. Так, Австралія запровадила програму *Royal Flying Doctor Service*, яка надає медичну допомогу у віддалених регіонах за допомогою авіації, Нова Зеландія – програми підтримки сільських медичних працівників, включаючи навчання та фінансову допомогу. Важливу роль відіграють мобільні клініки, які забезпечують доступ до медичних послуг для населення у віддалених районах.

Якість медичних послуг в Австралії та Новій Зеландії оцінюється за різними показниками, такими як задоволеність пацієнтів, доступність спеціалізованих послуг та результати лікування. У ХХІ ст. обидві країни запровадили програми акредитації медичних закладів та системи моніторингу якості, щоб забезпечити високі стандарти медичної допомоги.

Основними *викликами* для обох систем охорони здоров'я залишаються проблеми з фінансуванням, нестача медичних працівників та необхідність модернізації інфраструктури. Австралія та Нова Зеландія продовжують працювати над покращенням якості медичних послуг, включаючи інвестиції в освіту та професійний розвиток медичних фахівців.

Сьогодні стають все більш актуальними *проблеми психічного здоров'я*. В Австралії та Новій Зеландії, як і в інших розвинених країнах світу, зростає кількість людей, які страждають на депресію, тривожні розлади та інші психічні захворювання. Обидві держави активно збирають статистичні дані та проводять дослідження для розуміння масштабів проблеми та розробки ефективних стратегій. Важливим завданням у галузі психічного здоров'я залишається *доступність послуг*. В Австралії та Новій Зеландії впроваджуються програми, спрямовані на покращення доступу до психіатричної допомоги, включаючи розвиток служб підтримки та консультування. Важливе значення мають громадські організації, які надають підтримку та інформацію для людей, які страждають на психічні захворювання.

Важливою проблемою для будь-якої країни світу виступає ефективність її системи охорони здоров'я за критичних умов. *Пандемія COVID-19* стала серйозним випробуванням для систем охорони здоров'я у всьому світі. Значною мірою вплинула вона й на системи охорони здоров'я Австралії та Нової Зеландії. Незважаючи на свої відносно стійкі та розвинені системи, ці країни також зіткнулися з унікальними викликами – з

проблемами навантаження медичних закладів, нестачею персоналу та ресурсів. Пандемія також призвела до змін у доступності та якості медичних послуг. Багато планових операцій та консультацій було відкладено, що створило додаткові труднощі для пацієнтів.

В той же час Австралія та Нова Зеландія швидко адаптувалися до нових умов. Уряди обох держави впровадили екстрені заходи, включаючи будівництво тимчасових лікарень та збільшення виробництва медичних засобів. Таким чином, відповідь на виклики пандемії COVID-19 показала здатність систем охорони здоров'я Австралії та Нової Зеландії швидко адаптуватися та ефективно реагувати на кризові ситуації. Впровадження нових технологій, таких як телемедицина, і масштабні програми вакцинації стали ключовими елементами цієї успішної адаптації. Незважаючи на труднощі, обидві країни продемонстрували високу готовність захищати здоров'я своїх громадян та мінімізувати наслідки пандемії.

Таким чином, з початку XXI ст. системи охорони здоров'я Австралії та Нової Зеландії пройшли через значні зміни та покращення. Обидві країни зіткнулися з викликами, такими як доступність медичних послуг у віддалених районах та необхідність забезпечення високої якості медичної допомоги. Пандемія COVID-19 додала додаткові складності, але також стала каталізатором для впровадження нових технологій і стратегій. Системи охорони здоров'я Австралії та Нової Зеландії продовжують розвиватися, щоб відповідати на нові виклики і забезпечувати високий рівень медичної допомоги. У майбутньому обидві країни планують продовжувати модернізацію своїх систем охорони здоров'я. Інновації, цифровізація, розширення доступу до медичних послуг і підтримка психічного здоров'я залишаються ключовими напрямками для обох країн. В Австралії розглядаються можливості для подальшого розширення телемедицини та покращення доступу до медичних послуг у віддалених районах. Нова Зеландія продовжує роботу над покращенням медичної допомоги для корінних народів та розвитком програм психічного здоров'я. Успішне впровадження цих стратегій допоможе покращити якість медичної допомоги та забезпечити здоров'я населення у майбутньому.

Значний вплив на соціальний розвиток Австралії та Нової Зеландії спричинила *глобалізація*. Вона вплинула на соціальні системи обох країн через економічні та культурні зміни. Зростання міжнародної торгівлі, міграція та культурний обмін сприяли розвитку різних секторів, але також створили нові виклики. *Соціальний захист*: економічна глобалізація вплинула на ринок праці, що вимагає адаптації систем соціального захисту. Зокрема, це стосується забезпечення підтримки для нових категорій працівників, таких як тимчасові та сезонні працівники. *Освіта*: в обох країнах збільшення кількості міжнародних студентів сприяє економічному зростанню та культурному обміну. В той же час зростає тиск на університети щодо забезпечення високих стандартів освіти та доступності для місцевих студентів. *Охорона здоров'я*: глобалізація сприяла розвитку медичних технологій та обміну знаннями, але також підсилила конкуренцію за

медичний персонал. Обидві країни змушені адаптуватися до зростання попиту на медичні послуги через міграцію та старіння населення.

Проаналізувавши соціальні системи Австралії та Нової Зеландії, можна зробити певні **висновки**.

1. Концепція добробуту займає все більш важливе місце у державній політиці Австралії та Нової Зеландії. Хоча досягнуто значного прогресу у впровадженні заходів, спрямованих на підвищення якості життя громадян, перед урядами стоять значні виклики, серед яких пошук балансу між економічним зростанням і підвищенням добробуту, особливо в умовах обмежених ресурсів та зростаючих потреб населення, та необхідність адаптації політики до швидких змін у глобальному контексті, таких як технологічний прогрес, кліматичні зміни, демографічні зрушення, глобальні пандемії тощо. Це вимагає нових підходів до формування політики, які враховують не лише економічні, але й соціальні та екологічні фактори. Необхідна розробка стратегій, що враховують специфічні потреби різних груп населення, забезпечуючи при цьому соціальну справедливість та рівність. Успішна реалізація політик добробуту може значно підвищити рівень життя громадян і сприяти сталому розвитку суспільства в цілому.

2. Соціальна політика Австралії та Нової Зеландії полягає у будівництві та підтримці системи соціального забезпечення, що охоплює широкі верстви населення та заснована на перевірених часом схемах соціальної допомоги та цільових допомагах для захисту доходів у разі наростання кризових явищ. При всій схожості соціальні політики країн мають свої особливості. У соціальній політиці *Австралії* привабливим є феномен створення у досить короткий термін (за 30 років) однієї з найбільших у світі пенсійних систем за показником співвідношення активів пенсійних фондів до ВВП країни (Австралія знаходиться в трійці найкращих у світі після Нідерландів та Канади). У *новозеландській* системі соціального забезпечення очевидний наголос на розгорнуту програму будівництва державного житла, яке затребуване у корінного населення країни (маорі), що має значний вплив на владні кола.

3. Соціальні системи Австралії та Нової Зеландії продовжують еволюціонувати під впливом глобалізації. Обидві країни досягають успіхів у забезпеченні високоякісної освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. В той же час нові виклики на кшталт пандемії, інші кризові явища потребують перегляду та модернізації соціальних стратегій. Отже подальший розвиток соціальних систем Австралії та Нової Зеландії залежатиме від здатності урядів ефективно реагувати на глобальні зміни та забезпечувати добробут своїх громадян.

4. Актуальні підходи Канберри та Веллінгтона до проведення соціальної політики представляють значний інтерес для науковців, а також цілком успішно могли б застосовуватися українською владою вже сьогодні, а поготів – у поствоєнний період. Тому ця проблематика вимагає подальшої підвищеної уваги дослідників.

Використані джерела і література:

1. Bronwen Claire Ewens. Wellbeing through Legislation and Litigation: the Australian Example. *Revue Interventions économiques. Papers in Political Economy*. 2019. № 62. *Wellbeing: Political Discourse and Policy in the Anglosphere*. Louise Dalingwater, Iside Costantini et Nathalie Champroux (dir.). P. 36-55.
2. Говор О. В. Огляд книжок про сучасну Австралію для публічної дипломатії. *Соціокультурний розвиток Австралії початку доби глобалізації (1980-2000 pp.)*: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької. Київ : Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 14-23.
3. Adrien Rodd. Politiques publiques et bien-être en Nouvelle-Zélande. *Revue Interventions économiques. Papers in Political Economy*. 2019. № 62. *Wellbeing: Political Discourse and Policy in the Anglosphere*. Louise Dalingwater, Iside Costantini et Nathalie Champroux (dir.). P. 91-110.
4. Carpinter, Paul. History of the welfare state in New Zealand, rapport remis au ministère des Finances. 2012. URL: <http://www.treasury.govt.nz/government/longterm/externalpanel/pdfs/ltfep-s2-03.pdf>, 9 pages.
5. Silloway Smith, Jane. Looking Back to Look Forward: How Welfare in New Zealand has Evolved. Maxim Institute, 2010. URL: https://www.maxim.org.nz/looking_back_to_look_forward_how_welfare_in_new_zealand_has/, 11 pages.
6. Le bien-être : discours politique et politiques publiques dans le monde anglophone. 2019. *Wellbeing: Political Discourse and Policy in the Anglosphere*.
7. Australian Government Department of Social Services. Social Protection in Australia. URL: <https://www.dss.gov.au>.
8. Annual report 2020-21 // Services Australia. URL: <https://www.servicesaustralia.gov.au/sites/default/files/annual-report-2020-21.pdf>.
9. Power J. Coronavirus leaves Australian economy facing first recession in 30 years. *South China Morning Post*. 2020. March, 29. URL: <https://www.scmp.com/week-asia/economics/article/3077317/coronavirus-leaves-australian-economy-facing-first-recession-30>.
10. New Zealand Ministry of Social Development. Social Protection in New Zealand. URL: <https://www.msd.govt.nz>.
11. OECD Better Life Index // OECD. URL: <https://www.oecdbetterlifeindex.org>.
12. Jobseeker Support cut-out points (current) // Work and Income. URL: <https://www.workandincome.govt.nz/map/deskfile/main-benefits-cut-out-points/jobseeker-support-cut-out-points-current.html>.
13. Growth In Sickness And Invalid Benefits. *Scoop Independent News*. 2006. October, 31. URL: <https://www.scoop.co.nz/stories/PO0610/S00369.htm>.
14. Orsman B. There's gold in ex-state homes. *NZ Herald*. 2002. November, 22. URL: https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=3005885.
15. Govt formally putting brakes on state house sales. *RNZ*. 2017. December, 20. URL: <https://www.rnz.co.nz/news/political/346609/govt-formally-putting-brakes-on-state-house-sales>.
16. Build them and they will come. *NZ Herald*. 2014. April, 11. URL: https://www.nzherald.co.nz/lifestyle/news/article.cfm?c_id=6&objectid=11236406.
17. Who we are // Kāinga Ora. URL: <https://kaingaora.govt.nz/about-us/who-we-are/>.
18. Tang E. Australia's pension funds shine in 2021 global rankings // Australian Trade and Investment Commission. 2021. February, 26. URL: <https://www.austrade.gov.au/news/economic-analysis/australias-pension-funds-shine-in-2021-global-rankings>.
19. Superannuation and Pensions in Australia // Living in Australia. URL: <https://www.livingin-australia.com/superannuation-pensions-australia/>.
20. Banney A. Australian Age Pension eligibility requirements. *Finder.com.au*. 2021. October, 20. URL: <https://www.finder.com.au/australian-age-pension-eligibility-requirements>.
21. New Zealand Superfund. URL: <https://nzsuperfund.nz/>.

22. Brian Gaynor: NZ badly behind times with age pensions. *NZ Herald*. 2011. November, 4. URL: https://www.nzherald.co.nz/business/news/article.cfm?c_id=3&objectid=10763926.
23. Brian Fallow: Super a fiscal bomb waiting to explode. *NZ Herald*. 2012. May, 9. URL: https://www.nzherald.co.nz/business/news/article.cfm?c_id=3&objectid=10804687.
24. Australian Bureau of Statistics. International Students in Australia. URL: <https://www.abs.gov.au>.
25. OECD. (2022). PISA 2022 Results. URL: <https://www.oecd.org/pisa>
26. Australian Bureau of Statistics. (2023). Education and Work, Australia. URL: <https://www.abs.gov.au>.
27. Australian Education Union. (2021). Impact of COVID-19 on Education. URL: <https://www.aeufederal.org.au>
28. Australian Government Department of Education. (2023). International Education Data. URL: <https://www.education.gov.au>.
29. Australian Trade and Investment Commission. (2023). International Student Data. URL: <https://www.austrade.gov.au>
30. Australian Universities, 2021.
31. New Zealand Ministry of Education. (2023). Education Statistics. URL: <https://www.educationcounts.govt.nz>.
32. New Zealand Herald. (2021). Remote Learning Challenges in New Zealand. URL: <https://www.nzherald.co.nz>
33. New Zealand Ministry of Education. International Students in New Zealand. URL: <https://www.education.govt.nz>.
34. Education Counts, 2023.
35. New Zealand Education Strategy. (2023). Global Engagement in Higher Education. URL: <https://www.educationstrategy.govt.nz>
36. New Zealand Ministry of Education, 2021.
37. Australian Government Department of Health. Health Expenditure in Australia. URL: <https://www.health.gov.au>.
38. New Zealand Ministry of Health. Health Expenditure in New Zealand. URL: <https://www.health.govt.nz>.
39. Страна Длинного Белого Облака. Медицина, здравоохранение Новой Зеландии. URL: <http://www.medicinform.net/medmir/newzil.htm>

АВСТРАЛІЙСЬКІ АРХІВИ І БІБЛІОТЕКИ У XXI ст. ТА УКРАЇНОЗНАВСТВО

Стаття присвячена скрупульозному аналізу австралійських архівів і бібліотек як цінному джерелу для пошуку українських слідів в Австралії. Вона є чудовим гідом для кожного, хто цікавиться українською історією на п'ятому континенті.

Ключові слова: Австралія, архіви, бібліотеки, українознавство, диджиталізація.

Olena Govor. Australian archives and libraries in the XXI century and Ukrainian studies. The article is dedicated to the scrupulous analyses of such Australian archives and libraries as valuable sources for Ukrainian traces in Australia. It is an excellent guide for everyone, who is interested in Ukrainian history on the fifth continent.

Keywords: Australia, archives, libraries, Ukrainian studies, digitalization.

Австралія посідає одне з перших місць у світі у сфері оцифрування своїх архівних та друкованих матеріалів. Зокрема, в галузі культури, військової та сімейної історії, імміграції. Доступ до оцифрованих матеріалів відкритий, як правило, через сайти архівних установ та бібліотек, у яких зберігаються ці документи. Крім того, в Інтернеті існує низка баз даних для пошуку інформації про осіб, життя яких було пов'язане з Австралією. Ці електронні ресурси можуть надати велику допомогу дослідникам, які займаються історією української діаспори в Австралії та австралійсько-українських контактів.

Розповідь про ці скарби хотілося б розпочати з особистої нотки. Понад сорок років тому, коли я, студентка Мінського інституту культури, захопилася Австралією, неоціненну допомогу мені надала Алла Савеліївна Петриківська (1930-2019 рр.), випускниця філологічного університету Київського державного університету. Для Алли Савеліївни українська мова була рідною, і я пам'ятаю, як ми обговорювали з нею публікації, пов'язані з Австралією, в українському журналі «Всесвіт». Тоді ж, у глухих 1970-х рр. радянської влади, вона порадила мені зайнятися темою «Історія бібліотек Австралії та їхня роль у культурному житті країни». Довгими зимовими вечорами у Державній республіканській бібліотеці в Мінську я читала та переписувала статті та книги, отримані на мікрофільмах з австралійських бібліотек через міжнародний міжбібліотечний абонемент. Вже тоді робота з австралійськими першоджерелами допомогла мені побачити, що в Австралії існує підхід до бібліотек і – ширше – джерел інформації, який відрізняється від радянської періодики. З одного боку, – це було прагнення австралійців зробити друковане слово максимально доступним для звичайної людини, чи то дитини, чи робітника, який живе у провінційному містечку. З іншого – це було швидко зростаюче застосування нових інформаційних технологій у бібліотечній справі та бібліографії. І хоча моя праця, яка стала дипломною

роботою, так і залишилася неопублікованою, у мене назавжди збереглося «особливе» ставлення до австралійських бібліотек.

У 1990 р. моя мрія здійснилася – я вперше побувала в Національній бібліотеці Австралії в Канберрі, фотографію якої – легка сучасна будівля, що стоїть на березі озера, оточена спрямованими вгору білими колонами, – я колись розглядала в книзі в мінській бібліотеці. На той час карткові каталоги в Національній бібліотеці доживали свої останні роки, але вже читальна зала газет вражала своєю технологічністю – там стояли десятки апаратів для читання мікрофільмів усіх основних австралійських газет за весь період їхнього існування, з яких легко можна було надрукувати копію потрібної сторінки. Звичайно, після Радянського Союзу, де копіювання в бібліотеках було доступне лише професорам, а апарати для читання мікрофільмів у бібліотеках обчислювалися одиницями, це вражало уяву. Але найсильнішим враженням від того першого візиту виявилось інше – тільки вийшовши з бібліотеки, я раптом усвідомила, що ніхто не зажадав у мене паспорт і читацький квиток з фотографією певного розміру, ніхто – ні на вході, ні на виході – не обшукав мою сумку, не зажадав проштемпельований певним чином контрольний листок. А співробітники, що видавали книги та мікрофільми, були водночас і відмінними консультантами на тему вашого дослідження. У таку бібліотеку справді хотілося приходити знову і знову!

У той час будівля Національної бібліотеки, споруджена у 1968 р., знаходилася в самому серці Канберри, у так званому парламентському трикутнику, неподалік від музеїв та національних галерей. Споруді ж Австралійського архіву потрапити туди пощастило не одразу. Як аспірантка Австралійського національного університету на початку 1990-х рр. я часто працювала в читальному залі цього архіву, позбавленого якоїсь аури минулого – він знаходився на околиці Канберри, в бетонній будівлі самого репозиторію. Однак невдовзі і щодо архівів відбулася революція. У 1998 р. архів був перейменований на Національний архів Австралії і переміщений у красиву історичну споруду, яка називається Східний блок і розміщується в тому ж парламентському трикутнику, поряд із будинком старого Парламенту (нині в ньому Музей демократії). Зміна у назві та місці розташування була пов'язана з новою концепцією бачення ролі архівів. Поряд із традиційним завданням зберігання документів, створених державними установами, відтепер головним завданням архіву також стало сприяти їх використанню громадськістю. З цією метою архів здійснив величезну роботу – від організації найцікавіших виставок, що пропагують його колекції, до створення спеціальної кімнати з мікрохвильовою піччю та безкоштовним чаєм та кавою, де читачі архіву могли перекусити під час роботи. Були також встановлені спеціальні штативи з лампами для фотоапаратів читачів, де вони можуть безкоштовно і якісно перезнімати архівні документи. Крім того, архів підтримував видання книг та їх презентацію.

У зв'язку із презентаціями варто згадати цікавий факт «української присутності» у стінах архіву. У 2005 р. архів, який підтримав видання моєї книги «Російські анзаци в австралійській історії», запросив на її презентацію

відомого австралійського історика та заступника директора Австралійського військового меморіалу Майкла Маккернана. У своїй полум'яній промові про австралійський мультикультуралізм він звернув увагу присутніх на свою жовто-блакитну краватку. Як виявилось, його дружиною була українка, і він знав про роль українців в австралійській історії не з чуток. На презентації також грав запрошений архівом український бандурист, і всі разом ці символи вже у 2005 р. свідчили, що в австралійському суспільстві зростає розуміння, що за англійським словом *Russian* є прихована, «субальтерна» – використовуємо цей новий термін – історія інших націй. Подивимося, як таке нове розуміння історії проявляється у роботі архівних установ Австралії.

В електронний каталог Національного архіву Австралії можна увійти через веб-сайт архіву <http://naa.gov.au/>, вибравши «RecordSearch». Проводити пошук та використовувати оцифровані документи можна як гість, але для контактів з архівом потрібно зареєструватися. Варто сказати, що RecordSearch, пошукова система архіву, не відображає всі його колекції, але постійно поповнюється. Її програма також має один великий недолік, який треба враховувати під час пошуку прізвищ іммігрантів – вона дає змогу шукати тільки точне написання слова. Єдиною альтернативою є пошук слова з усіченим закінченням, коли ставиться знак «*» (wildcard).

Набравши у пошуковому полі *Ukrain**, що включає слова *Ukraine*, *Ukrainian*, *Ukrainians*, в результаті одержимо майже 20 тис. документів. Для того, щоб скласти уявлення про них, зручно розсортувати їх за серіями (фондами), відповідними типами документів та їхньою тематикою. Відкривши будь-який документ у серії та натиснувши на позначення серії в ньому, можна отримати архівну довідку про цю серію з інформацією про тип документа та про міністерство чи підрозділ, який створив цей документ.

Двадцять тисяч документів, пов'язаних із Україною, розпадаються на три великі групи. Це, насамперед, документи, пов'язані з Україною як державою, створені австралійським Міністерством закордонних справ та торгівлі, а також іншими державними органами. Слід зазначити, що з 1920-х рр. австралійські державні органи бачили Україну як окрему територію як у складі Польщі, так і у складі Радянського Союзу (див. наприклад, серії A432, A981, A2937, A11804).

Другу, найбільшу групу складають документи, пов'язані з імміграцією українців, переважно після Другої світової війни. До цієї групи входять дуже змістовні документи щодо відбору потенційних іммігрантів, потім реєстраційні картки, що заповнювалися під час прибуття (значна частина їх оцифрована), документи реєстрації іноземців в Австралії та, нарешті, документи про натуралізацію (нині – отримання громадянства).

До третьої групи входять різноманітні документи, пов'язані з життям українських громад в Австралії. Тут і матеріали про реєстрацію та діяльність громадських організацій та церков, і листування, пов'язане з боротьбою української діаспори за права людини в Україні (за радянських часів). Цікавими є колекції фотографій (більшість з них оцифрована) та аудіо-

візуальних матеріалів, що відображають трудове, культурне, церковне та спортивне життя української діаспори.

Слід зазначити, що частина документів у різних серіях вже оцифрована та доступна для перегляду та скачування на сайті архіву. Частину документів архів сканує відповідно до своїх програм (наприклад, досьє, пов'язані зі службою в армії та імміграцією), інші ж стають доступними для всіх в електронному вигляді, якщо хтось, наприклад родич або дослідник, вже замовляв цей документ [1].

З сайту архіву можна замовити оцифрування будь-якого документа, проте вартість цієї послуги останніми роками збільшилася і становить 30 австрал. дол. і вище за досьє. На допомогу дослідникам в архіві існує система грантів, що покривають вартість оцифрування справ [1].

Нині більшість документів стає доступною для користувачів через 20 років після їх створення [2]. Частина матеріалів у відкритих документах пізнішого періоду може закриватися архівом відповідно до чинного законодавства. Водночас позначка у графі про доступ до документа Not yet examined (у нашому масиві українських документів таких досьє майже 4 тисячі) означає лише, що документ не було перевірено співробітником архіву; у цьому випадку дослідник, зареєструвавшись на сайті, може сам запросити допуск до нього через лінк Request copy [2].

Національна бібліотека Австралії (<https://nla.gov.au/>) містить багаті колекції книжок та періодичних видань українських організацій та авторів, що мешкають в Австралії. Для їх знаходження можна використовувати пошук за предметною рубрикою Ukrainian Australians та подібною. З будь-якого видання можна замовити електронні копії. Є українські матеріали й у відділі рукописів бібліотеки. Особливий інтерес становлять збірники «Український голод, 1932-1933, 1983-1994» [3]. Вони включають відео та аудіозаписи та транскрипти спогадів про голодомор, записані з розповідей українських іммігрантів в Австралії. Є кілька персональних фондів, наприклад, композитора Анатолія Мірошника та журналіста Степана Радіона.

Важливим джерелом більш поглибленого пошуку матеріалів є створена у Національній бібліотеці пошукова система Trove (<https://trove.nla.gov.au/>). Її назву можна перекласти як Скарб, і це дійсно джерело інформації. Вона дає змогу вести пошук по публікаціях у більшості австралійських газет до 1955 р. та безкоштовно завантажувати знайдені матеріали. Цікаво, що назва України в австралійських газетах з'явилася ще 1806 р. Характерною рисою австралійського мультикультуралізму стала перша ластівка у сфері оцифрування українсько-австралійської періодики – газета «Вільна думка (Free Thought)» за 1949-1954 рр. На Trove є пошук і за іншими джерелами інформації, наприклад, з образотворчих матеріалів і фотографій, що охоплює колекції різних австралійських архівів та бібліотек. Тут можна наголосити на колекції фотографій Майкла Террі, зроблених під час його служби в британських військах в Україні під час Першої світової війни.

Поряд із федеральними установами, такими, як Національна бібліотека та Національний архів, багаті друковані та архівні колекції зберігаються у центральних бібліотеках штатів. Наприклад, у відділі рукописів Бібліотеки штату Новий Південний Вельс (<https://www.sl.nsw.gov.au/>) є найбагатші збори фондів українських громадських організацій цього штату (Українсько-австралійський архівний проєкт). Матеріали, пов'язані з Україною, можна знайти у персональних фондах відділу рукописів цієї бібліотеки [4]. У Бібліотеці штату Вікторія пошук показує цікаві добірки фотографій українців у таборах для переміщених осіб та у домашній обстановці [5]. Аналогічні матеріали можна знайти і у відділах рукописів чи спеціальних колекцій та у бібліотеках інших штатів. Крім того, матеріали українських громадських організацій знаходяться і в бібліотеках та архівах самих цих організацій, але це вже тема іншого дослідження.

В Австралії є багаті ресурси для дослідження української діаспори через долі окремих осіб. Для збору біографічних відомостей найкращим відправним пунктом може бути RecordSearch Національного архіву Австралії. Тут є окрема пошукова система для пошуку осіб у пасажирських списках (Passenger arrivals) з другої половини 1920-х до 1970-х рр. (вони всі оцифровані). Цінними в біографічному сенсі є імміграційні досьє осіб, які в'їжджали до Австралії після Другої світової війни. Вони містять відомості про батьків, місця проживання та роботи до еміграції, знання мов. Це, до речі, у ряді випадків дає змогу уточнити етнічне походження емігранта, оскільки нерідко особи, які народилися на території України, що входила до Радянського Союзу, змушені були під час розгляду їхніх документів видавати себе, наприклад, за громадян Польщі. Робилося це для того, щоб уникнути депортації до сталінського Радянського Союзу. Імміграційні досьє часто містять фотографії іммігрантів. Реєстрація іноземців та натуралізація дає змогу простежити життя та роботу іммігранта в Австралії, отримати відомості про його родину. Додаткові відомості можуть міститися у таких документах, як запити на запрошення родичів та друзів, досьє служб національної безпеки, особисті досьє військовослужбовців.

Важливим аспектом пошуку по цій базі є з'ясування форми написання прізвища та імені, під якими людина в'їхала до Австралії та жила в ній. Тут одразу треба зазначити, що колишнє написання їхніх прізвищ та імен найчастіше не відповідає нинішнім нормам транслітерації кирилиці. Так, українська літера «і» або російська літера «и» може бути передана англійськими літерами «i», «e», «ee», «ie», літера «у» – «u», «oo», «ou», «k» – «k», «c», «ck», «ч» – «ch», «tch», «tsch», «cz», літера «в» – особливо в кінці слів, може перетворюватися на «ff» та «w». У деяких випадках, особливо це стосується дореволюційних іммігрантів, прізвища та імена можуть бути записані фонетично і, нарешті, у прізвищах можуть бути пропущені літери або зроблені описки. Особисті імена можуть бути записані англійською мовою, а у переміщених осіб, які прибули з Європи після війни, – польською або німецькою. Як вже зазначалося, база пошуку всіх архівних документів RecordSearch дозволяє використовувати wildcard «*» тільки в кінці слова.

Тому при пошуку найкраще вводити лише перші літери прізвища, які супроводжуються знаком «*». Гнучкішим є пошук у пасажирських списках – він дає змогу використовувати wildcard і в середині слова на місці будь-яких «проблемних» літер.

Наприклад, при пошуку відомостей про українську родину Волковських ми не отримуємо результатів у RecordSearch при пошуку на Volkovsk*, проте у пасажирських списках при пошуку на Volko*sk* ми знаходимо написання прізвища як Volkofsky (фонетичне написання) та Volkotsky (помилка у транскрибуванні документа). При пошуку RecordSearch на Volkofsky ми бачимо запрошення їхнього родича на прізвище Wolkowsky, особисте ім'я якого, до речі, пишеться в чотирьох варіантах: Voicih, Woicih, Woichiech і Wojciech. Однак, подолавши ці пошукові труднощі, ми знаходимо багаті матеріали, пов'язані з цією сім'єю.

Для подальших пошуків інформації про життя іммігрантів можна використати пошук по газетах у Trove. Імена пересічних мешканців нерідко згадувалися в австралійських газетах, особливо місцевих виданнях, у зв'язку з різними подіями – від дорожніх пригод до участі дітей у школі у спортивних змаганнях. Для біографічних відомостей можна звернутися до документів австралійських загсів. Вони організовані за штатами і надають безкоштовний пошук історичних відомостей про народження, шлюб та смерть. Відомості про народження закриті за останні сто років, відомості про шлюб – за 50-70 років та смерть – за 30 років (період давності має деякі відмінності між штатами). За попередні роки можна замовляти за помірну плату електронні копії документів. Такі документи в Австралії зазвичай містять цінну біографічну інформацію – імена батьків, їх рід діяльності, місце народження іммігранта, імена та вік дітей, місце проживання тощо. Відомості про померлих у пізніші роки можна знайти у The Ryerson Index (<http://ryerson.arkangles.com/notices.php>) – пошуковій базі, складеній на основі сповіщень у газетах про смерть (доведено до сьогодні). Повідомлення про смерть часто містять імена дітей, що дає змогу знайти нині живих нащадків. Новим джерелом, що швидко розвивається, є електронні бази кладовищ, іноді навіть з фотографіями надгробків [6]. Існують й інші джерела інформації, що дають змогу простежити життя іммігрантів в Австралії, наприклад, списки виборців, які дають відомості про професію та місце проживання. Вони доступні на платних генеалогічних сайтах, таких як <https://www.ancestry.com/>.

І, говорячи про пошук біографічних відомостей про іммігрантів, слід нарешті згадати про таку важливу групу іммігрантів, як уродженці України, які служили у збройних силах Австралії та брали участь у Першій та Другій світовій війнах у їхньому складі. Якщо імігранти, які прибули після Другої світової війни в архівних джерелах часто ідентифікуються через слово Ukraine або Russian, то ранні іммігранти залишаються «невидимими» і ховаються під дахом Росії та росіян. Біографічні та архівні відомості про уродженців України, які брали участь у Першій світовій війні, представлені мною на сайті, присвяченому російським анзакам (службовцям

Австралійсько-новозеландського армійського корпусу) – <https://russiananzacs.net/>. Число українських військовослужбовців у складі Австралійської армії у Другій світовій війні, за моєю оцінкою, становить не менше 200 осіб, і історія їхнього життя досі не досліджена. Відомості про них через пошук за місцем народження можна знайти на сайті Міністерства у справах ветеранів <https://nominal-rolls.dva.gov.au/refineSearch#PlaceSearch>, а потім у службових дос'є (багато з них оцифровані) у Національному архіві Австралії.

Таким чином, сучасні технології успішно долають відстані та допомагають вести дослідження української діаспори навіть у найвіддаленіших від України куточках землі.

Використані джерела і література:

1. National archives of Australia. URL: <https://www.naa.gov.au/help-your-research/research-grants-and-scholarships>
2. Archives Act 1983/ URL: <https://www.legislation.gov.au/C2004A02796/2013-07-01/text>
3. National Library of Australia. Catalogue. URL: <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/3063392>
4. Пошук можна проводити за предметною рубрикою Ukrainians--New South Wales або шукати на Ukrain* у відділі рукописів
5. Пошук на Ukrain* обмежений Pictures
6. Для лінків до вищезгаданих джерел можна використовувати путівники на генеалогічних сайтах, наприклад https://www.familysearch.org/en/wiki/Australia_Online_Genealogy_Records/ і <https://www.monlib.vic.gov.au/Family-and-Local-History/Family-History-Online-Resources>

УДК 94 : 37+ Covid-19 (94)

Миرونчук О. А.

МІЖНАРОДНА ОСВІТА АВСТРАЛІЇ І ГЛОБАЛЬНІ ВПЛИВИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

У статті розглянуто деякі аспекти впливу пандемії COVID-19 на розвиток системи вищої освіти Австралії. Виокремлено проблеми та виклики, з якими стикнувся сектор міжнародної освіти Австралії. Здійснено огляд основних напрямів таких впливів, визначено сутність трансформацій урядової політики щодо міжнародної освіти, окреслено перспективи розвитку галузі у сучасних умовах.

Ключові слова: пандемія COVID-19, міжнародна освіта, австралійські університети, іноземні студенти, глобальні впливи.

Olena Myronchuk. Australia's international education and the global impacts of the COVID-19 pandemic. The article examines some aspects of the impact of the COVID-19

pandemic on the development of Australia's higher education system. Issues and challenges faced by Australia's international education sector are highlighted. An overview of the main directions of such influences was carried out, the essence of the transformations of the government policy regarding international education was determined, and the prospects for the development of the industry under modern conditions were outlined.

Keywords: *COVID-19 pandemic, international education, Australian universities, international students, global influences.*

Пандемія COVID-19, яка охопила світ на початку 2020 р., зачепила всі сфери суспільного життя та призвела до глобальної кризи. Вона суттєво вплинула на освітні системи в усьому світі, призвела до майже повного закриття шкіл, університетів і коледжів. Пандемія коронавірусної хвороби істотно вплинула на освітній процес в Австралії, а однією зі сфер, яка постраждала найбільше, стала вища освіта, передусім її міжнародний сегмент.

На початку пандемії багато університетів в Австралії тимчасово закрилися, практикували дистанційне та змішане навчання, згодом зосередились переважно на онлайн навчанні, намагаючись уповільнити поширення COVID-19.

З одного боку, навчання онлайн стало життєво важливим для вищої освіти країни, оскільки університети прагнули звести до мінімуму можливість зараження хворобою. З іншого боку, перехід на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 спричинив зниження якості та доступності освіти, а також загострення низки освітніх нерівностей. Пандемія відкрила численні проблеми, що впливали на доступ до освіти, а також на ширші соціально-економічні проблеми.

Актуальність дослідження обумовлена новими викликами людству, пов'язаними з пандемією COVID-19 як на локальному, так і на глобальному рівні, що розгорталася в умовах глобалізації. Окремі аспекти проблеми були предметом наукових студій Ф. Ларкінса, Я. Маршмана, Е. Уелча, Б. Ліск, К. Зігураса, В. Рахманіної, В. Новікова, М. Дебич. Однак проблематика впливу пандемії коронавірусної хвороби на сферу вищої освіти, зокрема, Австралії, ще не стала предметом ретельного вивчення та узагальнення і потребує ґрунтовних досліджень.

Стаття має на меті виявити та узагальнити проблеми, з якими зіткнулася сфера вищої освіти Австралії протягом періоду пандемії COVID-19, виокремити основні чинники розвитку міжнародної освіти в цих умовах та проаналізувати комплекс заходів австралійського уряду, спрямованих на усунення кризових явищ в галузі, спричинених пандемією коронавірусної хвороби.

Міжнародна освіта є однією з найбільших історій успіху Австралії. В Австралії навчаються студенти з більш ніж 190 країн і за останні 20 років в країні отримали освіту понад три мільйони іноземних студентів [1].

Міжнародна освіта та інтернаціоналізація в галузі вищої освіти є невід'ємною частиною стратегії розвитку Австралії і відіграє важливу роль

як у становленні національної системи освіти, так і в зміцненні економіки країни [2, с. 65].

Криза COVID-19 стала серйозним викликом для системи вищої освіти Австралії і продемонструвала необхідність серйозних змін і новацій. Згідно з дослідженням центру вивчення вищої освіти Мельбурнського університету, більше половини австралійських університетів зіткнулися з серйозними проблемами через кризу COVID-19 [3]. За даними цього звіту, університетам може знадобитися до п'яти років для відновлення повноцінної діяльності за минулими показниками, оскільки більше половини фінансування університетських досліджень надходить від іноземних студентів.

Моделювання, проведене дослідниками Мельбурнського університету, показало, що більшість університетів мають достатні грошові та інвестиційні резерви, щоб витримати втрати доходу від іноземних студентів у 2020 р. Однак відсутність додаткового фінансування може спричинити серйозну інституційну реструктуризацію у вигляді потенційного злиття та поглинання, а також призвести до серйозних репутаційних втрат [3].

У 2020 р. після п'яти років зростання значно зменшилась кількість заявок іноземних студентів на навчання в закладах вищої освіти Австралії, що стало одним із наслідків пандемії COVID-19. Щоправда, така тенденція була очікуваною під час пандемії. Більшість австралійських університетів зазначають при цьому, що падіння числа заявок стало результатом рішення уряду припинити оформлення навчальних віз і, як наслідок, відновлення міжнародного студентського ринку можливе не раніше 2025 р. [4].

За даними федерального уряду, кількість заявок на отримання міжнародних студентських віз до Австралії впала у 2020 р. більш ніж на третину. Цей факт призвів до зростаючих побоювань провідних австралійських університетів, що сектору знадобиться до п'яти років, щоб відновитися [5].

У 2022 р. індустрія міжнародної освіти вартістю 40 млрд астрал. дол. скоротилася вдвічі, йдеться у звіті підкомітету з питань торгівлі Об'єднаного постійного комітету із закордонних справ [6].

В ситуації, що склалася в результаті пандемії, основний попит іноземних студентів на навчання в Австралії залишався все ще високим, однак університети не мали змоги отримати доступ до ринку, а ринок, відповідно, до австралійських закладів вищої освіти [4].

За таких умов постав ризик втратити іноземних студентів на користь Великої Британії та Канади, головних конкурентів Австралії на міжнародному ринку освітніх послуг, які на той час мали відкриті кордони і дозволяли в'їзд студентам після двотижневої самоізоляції. Цей факт викликав занепокоєння серед представників австралійської сфери вищої освіти, оскільки він міг привабити до цих країн на початок навчального року тих іноземних студентів, які за інших обставин обрали б країною навчання Австралію [7].

За даними Департаменту освіти, кваліфікації та зайнятості, опублікованими у червні 2020 р., десятки тисяч іноземних студентів

призупинили навчання в Австралії через кризу COVID-19. У березні 2020 р. ця цифра склала 20682, у квітні – 22277 проти 3750 і 3138 у ті ж місяці 2019 р. [8, 9].

Кількість тих, хто прибули до Австралії з міжнародною студентською візою у квітні 2020 р., склала лише 30 осіб, що на 44 470 студентів менше порівняно з тим самим місяцем попереднього року. Тож у 2020 р. спостерігався майже 100% спад [8].

Десятки тисяч іноземних студентів не змогли розпочати або продовжити навчання в австралійських університетах на початку 2020 р. з огляду на запроваджені обмеження на подорожі. Згубний вплив коронавірусних обмежень на студентів та університети продовжував наростати і у другій половині року, оскільки більшість студентів не змогли прибути на другий семестр.

З огляду на те, що міжнародна освіта є багатомільярдною індустрією з оборотом у кілька мільярдів доларів на рік, яка підтримує 250 000 робочих місць з повною зайнятістю, австралійський уряд вживав необхідних заходів, що дозволили б іноземним студентам відновити або розпочати навчання [8].

Передумовами для цього мали стати відкриття внутрішніх кордонів австралійських штатів і територій в Австралії, а також повернення до навчання в кампусах місцевих студентів та іноземних студентів, які знаходились в Австралії.

Наростання кризових явищ у секторі вищої освіти, а також невтішні прогнози щодо майбутнього галузі змушували найбільші університети Австралії ініціювати перед урядами штатів і федеральним урядом запровадження з вересня 2021 р. пілотної програми для іноземних студентів, яка би дозволила їм продовжити навчання, а університетам – відновити потік студентів та захистити запланований набір на наступний рік, а також і мільярди доларів прибутку як для сектору, так і штатів та територій [10].

Стан та перспективи розвитку галузі міжнародної освіти з урахуванням шкоди та збитків, заподіяних пандемією COVID-19, змусили австралійський уряд та зацікавлені сторони до пошуку оптимальних шляхів виходу із кризи – розробки спеціальних пілотних програм, які б дозволили «найважливішому експортному сектору якнайшвидше повернутися до роботи і захистити 250 000 австралійських робочих місць з повною зайнятістю, створених цією галуззю» [11].

Влітку 2020 р. спільними зусиллями Австралійського національного університету та Університету Канберри за підтримки Австралійської Столичної Території (АСТ) та федеральних урядів була розроблена пілотна програма повернення іноземних студентів до Австралії, яка мала закласти основу для широкомасштабних прибуттів у 2021 р. [12].

За задумом розробників, реалізація такої пілотної програми дозволила б студентам з усієї Азії повернутися до очного навчання в Австралії за умови дотримання суворих карантинних умов та вимог до перетину кордону. Передбачалося, що близько 350 іноземних студентів у липні 2020 р. прибудуть до Канберри чартерним рейсом із визначеного пункту в Азії.

По прибутті усі повинні були пройти двотижневий карантин. Витрати на переліт розподілялись між студентами та університетами. Розміщення та підтримка під час карантину мала фінансуватися університетами, а інша логістична підтримка – забезпечуватися АСТ [12].

Пріоритет для участі у програмі надавався студентам, які продовжували навчання на останніх роках бакалаврату чи аспірантури в Австралійському національному університеті та Університеті Канберри.

Південна Австралія своєю чергою оголосила про власний план із залучення 800 іноземних студентів, який також був схвалений урядом Австралійської Столичної Території, прем'єр-міністром Південної Австралії та федеральним урядом. Вирішальне значення для прийняття рішення про участь студентів у пілотній програмі відігравав принцип безпеки [12].

Новий спалах епідемії COVID-19 у штаті Вікторія у липні 2020 р. зруйнував плани університетів на реалізацію пілотних програм повернення іноземних студентів, відтак програма була відтермінована [10, 13].

Плани Південної Австралії та аналогічні ініціативи урядів Вікторії та Нового Південного Вельсу також були призупинені через невизначеність ситуації щодо COVID-19 [9].

Після того, як пробна програма створення безпечного коридору для іноземних студентів була відкладена на невизначений час, університети наполягали на тому, щоб федеральний уряд послабив попередні умови для реалізації програми, розглянув альтернативні заходи карантину, що дозволили б іншим штатам, крім Вікторії, почати приймати невеликі групи іноземних студентів [10].

Через побоювання, що коронавірусні обмеження змусять іноземних студентів звернутися до інших країн для здобуття освіти, в липні 2020 р. після кількох місяців лобювання з боку університетів, федеральний уряд ухвалив рішення про відновлення видачі нових навчальних віз та дозволив іноземним студентам, які навчаються дистанційно, зберігати право на роботу після закінчення навчання [7]. Урядове рішення передбачало також, що іноземні студенти, які вже мали візи, зможуть зарахувати час дистанційного навчання до вимог для отримання робочої візи після завершення навчання.

Цей крок пов'язаний з тим, що плани дозволити групам іноземних студентів відвідувати Австралію для навчання за умови дотримання карантинних заходів були зірвані через спалах нової хвилі COVID-19 у штаті Вікторія.

Для національної влади було вкрай важливо показати майбутнім студентам, що Австралія є безпечним місцем для навчання [10]. Тож рішення мали на меті продемонструвати, що Австралія готова і може почати приймати іноземних студентів у безпечний для COVID спосіб, як тільки кордони знову відкриються та відновиться очне навчання. Рішення уряду привітала «Велика вісімка», або ж «Група восьми», яка представляє найбільші наукоємні університети Австралії.

У 2019 р. надходження до австралійського бюджету від міжнародного освітнього сектора склали 39 млрд дол. Через зменшення кількості іноземних

студентів за час пандемії університети ризикували втратити до 19 млрд дол. протягом наступних трьох років по її завершенні [9].

Згубний вплив пандемії позначився і на місцевій економіці. В Австралії університети та заклади вищої освіти приносять значні доходи містам, штатам і територіям. Так, відмова від зарахування іноземних студентів до вишів Нового Південного Вельсу у 2021 р. означала додаткові втрати для штату в розмірі 10 млрд дол. Дослідження ASIC Allen показали, що економіка Нового Південного Вельсу ризикує втратити 2,6 млрд дол. і 12 100 робочих місць протягом десяти років через спад числа іноземних студентів лише в одному Сіднейському університеті, а згубний вплив на робочі місця не лише у сфері вищої освіти, але й в інших галузях, може тривати до 2030 р. [10].

Згідно з даними Австралійського статистичного бюро (ABS), у 2019-2020 рр. надходження до австралійської економіки від міжнародної освіти склали 37,4 млрд дол. порівняно з 37,6 млрд дол. у 2018-2019 рр. [14].

У 2020 р. до закладів вищої освіти Австралії вступили 418 168 іноземних студентів, що на 5,1 % менше, ніж у 2019 р., і це перше зниження з 2012 р. [15].

У 2019 і 2020 рр. зарахування іноземних студентів до закладів вищої освіти Австралії було здебільшого зосереджено в Новому Вельсі та Вікторії. У 2020 р. в усіх штатах, крім Північної Території, спостерігалось зниження кількості іноземних студентів, причому Вікторія та Австралійська Столична Територія зазнали найбільшого падіння у відсотковому вираженні – 9,7 % [15].

Серед іноземних студентів, зарахованих у 2020 р., 38,4% (160 430 чол.) склали студенти з Китаю, 19,0% (79 410 чол.) – з Індії, а решта – з Непалу, В'єтнаму, Малайзії, Пакистану, Індонезії, Шрі-Ланки, Гонконгу і Сінгапуру [15]. Тобто, десятку провідних країн-постачальників міжнародних студентів склали ті ж країни, що й у 2019 р. У 2020 р. кількість студентів з Індії, Малайзії, Пакистану, Шрі-Ланки та Сінгапуру скоротилася суттєвіше, ніж з інших ключових країн.

За даними опитування іноземних студентів, проведеного освітньою компанією IDP Connect у 2020 р., більше третини готові були брати участь у карантинних програмах, якби це означало швидший початок очного навчання. Близько 40 відсотків були готові до онлайн-навчання з переходом на очне на більш пізньому етапі, що вказує на те, що значна частина іноземних студентів сподівалась на відновлення повноцінного навчання [7].

Ще одного серйозного удару, окрім пандемії COVID, ключова австралійська експортна галузь зазнала від КНР на тлі погіршення відносин між двома країнами з огляду на те, що Китай офіційно попередив своїх студентів, які подорожують до Австралії [16].

Китай є одним із найбільших постачальників іноземних студентів в Австралії, тож австралійський сектор міжнародної освіти значною мірою залежить від китайського ринку як найбільшого джерела іноземних студентів. У 2019 р. частка китайських студентів становила 37,3% із

442 209 іноземних студентів, які навчалися в австралійських закладах вищої освіти [17].

Міжнародний сектор вищої освіти відчув на собі основний тягар обмежень, пов'язаних з коронавірусом, невдовзі після того, як 1 лютого 2020 р. Австралія закрила кордони для всіх подорожуючих, які раніше перебували на материковій частині Китаю і не є громадянами Австралії [18].

Напружені відносини між двома країнами ще більше погіршилися після того, як у березні 2020 р. Австралія закликала провести міжнародне незалежне розслідування походження коронавірусу і знайти відповідального в його розповсюдженні по всьому світу.

Своєю чергою Китай звинуватив Австралію в маріонетковій поведінці, яка просуває інтереси США в регіоні, і розгорнув масштабну кампанію з обмеження торгових зв'язків із Австралією. Влада КНР запровадила 80-відсоткові мита на поставки австралійського ячменю та призупинила імпорт яловичини з чотирьох найбільших м'ясопереробних підприємств Австралії [19].

На тлі ескалації напруженості між урядом Австралії та Китаю Міністерство культури і туризму КНР 5 червня 2020 р. порадило своїм громадянам уникати поїздок до Австралії у зв'язку із зростання расової дискримінації і актів насильства проти китайців під час пандемії, а 9 червня 2020 р. Міністерство освіти КНР своєю чергою попередило китайських студентів про зростаючий ризик расистських нападів на студентів в Австралії та закликала проявляти зважений підхід та обережність і переглянути планування поїздок до Австралії [20, 21].

Відразу після того, як Міністерство освіти Китаю опублікувало свою заяву, австралійський долар впав більш ніж на 1 відсоток [16].

Попри те, що усі звинувачення були відкинуті урядом Австралії як такі, що не мають під собою жодних підстав, рішення китайського уряду створило потенційну загрозу для австралійського університетського сектору, який, за прогнозами, може втратити 12 млрд дол. доходів від китайських студентів [22].

Китайські студенти становлять близько 60 % усіх іноземних студентів, які навчаються в університетах «Групи восьми», а також 69 % – у Сіднейському університеті, 66 % – в Університеті Нового Південного Вельсу, 56 % – у Мельбурнському університеті та 57 % – в Університеті Монаша. У Мельбурнському королівському технологічному університеті їхня кількість складає 37 %, у Технологічному університеті Сіднея – 53 %. Загалом же освітні агентства несуть відповідальність за 73 % набору китайських студентів до австралійських освітніх закладів [22].

Дані про зарахування студентів та фінансові показники провідних десяти австралійських університетів «Групи восьми», Мельбурнського королівського технологічного університету та Сіднейського технологічного університету свідчать, що надходження від 110 000 китайських студентів, зарахованих до цих університетів у 2018 р., склали приблизно 3,1 млрд дол. – основну частину із загальної суми в 5,4 млрд дол., що вони отримали від

іноземних студентів як плату за навчання [22]. Тож будь-яке скорочення кількості китайських студентів здатне поставити під загрозу діяльність основних елітних дослідницьких університетів.

Таким чином, дії КНР (заяви щодо туристів та студентів) продовжили тривале протистояння обох сторін, що почалося навесні 2020 р., – після того, як австралійський уряд підтримав вимогу США і закликав провести міжнародне розслідування походження коронавірусу COVID-19, вперше виявленого в Китаї, що викликало обурення КНР.

Рекомендації ж Китаю студентам щодо поїздок в Австралію підкреслюють вразливість сектора вищої освіти Австралії до геополітичної напруженості між Австралією та Китаєм.

У березні 2020 р. понад 30 000 китайських студентів прибули до Австралії після обов'язкової 14-денної обсервації в третій країні з моменту введення обмежень щодо в'їзду на територію країни та транзиту між окремими штатами і територіями. Це лише третина із 106 000 китайських студентів, які навчалися в австралійських університетах і перебували за межами країни [23].

Дані федерального уряду свідчать, що на тлі обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19, кількість заявок на студентські візи з Китаю в 2019-2020 фінансовому році знизилася на 20 % і на 33,5 % в цілому. Кількість заявок з Непалу впала на 61 %, а з Індії – на 47 %, що створило додатковий тиск на міжнародний студентський сектор в Австралії [5].

У цій ситуації найбільше постраждали менші університети та приватні постачальники професійної освіти та навчання. Окрім цього, потрібно також враховувати той факт, що між подачею заявки на візу та прибуттям студента до місця навчання зазвичай проходить 12-18 місяців, що також має свій вплив на кількість міжнародних студентів.

Тож ситуація, що мала місце в секторі міжнародної освіти Австралії у 2020 р., відчутно вплинула на діяльність університетів в 2021 і 2022 рр.

У звіті консалтингової групи в галузі міжнародної освіти Lygon Group про майбутнє інтернаціоналізації університетів, розробленому на замовлення Universities Australia, підкреслюється важлива роль, яку відіграє міжнародна освіта в підтримці економічного зростання та геополітичної стабільності, а також наголошується, що будь-які зміни в налаштуваннях політики міжнародної освіти в Австралії, які матимуть місце з огляду на формування глобальних реакцій на глобальні проблеми, глобальні демографічні зміни, мають бути спрямовані на підтримку глобальної репутації, економічного процвітання та соціального прогресу [24].

Звіт Lygon Group описує бачення міжнародного освітнього сектора та його позицію і зміни в глобальному дослідницькому та освітньому ландшафті, а також посилює потребу в проактивному та стратегічному підході до міжнародної освіти з огляду на значні переваги, які вона приносить суспільству.

Уряд Австралії спрямував максимум зусиль для розв'язання проблем, спричинених пандемією в освітньому секторі. З метою усунення негативних

наслідків, які спричинила пандемія сектору міжнародної освіти, підкомітет з питань торгівлі Об'єднаного постійного комітету із закордонних справ, оборони та торгівлі у жовтні 2023 р. оприлюднив ряд рекомендацій у вигляді звіту «Якість і цілісність – пошук сталого розвитку», які, як передбачається, допоможуть сектору міжнародної освіти «відновитися та перезавантажитися» після пандемії, а також забезпечити «стале зростання». Основний зміст цих рекомендацій – диверсифікація ринку має стати ключовим напрямком діяльності для австралійського сектору міжнародної освіти: заохочення «найрозумніших і найкращих» з визначених пріоритетних країн для навчання в Австралії [6].

На усунення наслідків пандемії в освітньому секторі спрямована Австралійська стратегія міжнародної освіти на 2021-2030 рр., яка визначає шлях до сталого зростання сектору міжнародної освіти Австралії з акцентом на диверсифікації, задоволенні національних потреб у навичках, зосередженні уваги на студентах та глобальній конкурентоспроможності [25].

У рамках стратегії австралійський уряд оголосив про цільові заходи на суму понад 37 млрд дол. для підтримки міжнародного освітнього сектору та його відновлення, з-поміж яких розширене звільнення від регулятивних зборів, додаткове грантове фінансування та зміни візового режиму, які, як передбачається, сприятимуть та прискорять процес відновлення галузі після COVID-19 [1].

Про потенційні можливості для майбутнього зростання сектора міжнародної освіти та його відновлення після пандемії йдеться також у спеціальному звіті, підготовленому на замовлення Austrade – Австралійської торгової комісії, який мав на меті сформулювати доказову базу для потенційного зростання австралійської міжнародної освіти у найближчій перспективі [26].

В урядових дослідженнях та звітах йдеться про серйозні втрати сектора міжнародної освіти від пандемії: багато іноземних студентів виїхали за межі країни, коли кордони закрилися, а інші відчули на собі вплив карантинних заходів. Зарахування іноземних студентів у деяких сегментах сектора скоротилося на 70 % порівняно з показниками до пандемії [1]. Однак, завдяки повторному відкриттю кордонів, цільовій державній підтримці та новій десятирічній стратегії, 2022 рік виглядав позитивним для сектора та для іноземних студентів, які навчаються в Австралії.

Згідно із дослідженням Universities Australia, здійсненим у 2022 р., в найближчі роки австралійський університетський сектор може втратити 16 млрд дол. через падіння доходів від оплати за навчання, оскільки прогнозовані втрати закладів вищої освіти на 2020 р. складали від 3,1 до 4,8 млрд дол. [27].

Дохід від іноземних студентів складає приблизно 40% річного доходу австралійських університетів. З огляду на те, що надходження від міжнародних студентів серйозно скоротились через закриття кордонів, а у більшості університетів не було інвестиційних резервів, необхідних при різкому спаді доходів від іноземних студентів у 2020 р., університети

змушені вживати рішучих дій для скорочення своїх щорічних видатків для того, щоб збалансувати свої бюджети, у тому числі переглянути кількість пропонованих курсів та оцінити доцільність утримання кількох кампусів, оскільки понад 50 % бюджету університету становлять витрати на співробітників [27].

Для австралійської вищої освіти підготовка майбутніх кадрів є ключовим пріоритетом. За даними Департаменту освіти, навчок і зайнятості (DESE), значні переваги у кваліфікованій робочій силі Австралія отримує завдяки міжнародній освіті [28]. Окрім того, багато професій австралійської економіки покладаються на освіту, яка підтримується заходами, зосередженими на університетському кампусі, такими як особисте спілкування з іншими студентами, взаємодія та стосунки між студентом і репетитором, інтегроване навчання та подальші практичні заняття. Звісно, що з поширенням COVID-19 і переходом до дистанційного навчання досягти подібного рівня глибини було дуже важко.

Закриття університетів призвело до значних індивідуальних, організаційних та навчальних негативних наслідків для студентів, викладачів, адміністраторів і самих установ. Внаслідок COVID-19 університети втратили значні прибутки, а студенти – велику кількість необхідних освітніх заходів.

Особливо відчутно пандемія позначилася на іноземних студентах, котрі навчаються в Австралії і часто платять вищу ціну за освіту та стикаються з вищими ризиками без державного та адміністративного захисту під час кризових періодів, яким стала пандемія COVID-19.

Під час пандемії іноземні студенти стикнулися з більшими незручностями порівняно з перебуванням на батьківщині. Головним чином це відбувалося через пов'язані з імміграцією урядові рішення щодо закриття кордонів, різкі зміни у візовій та імміграційній політиці. Іноземні студенти мали вищий рівень психічних і депресивних розладів порівняно з місцевими студентами. Пандемія спричинила також додатковий фінансовий стрес і занепокоєння іноземних студентів.

Зміни в академічному житті були протилежними тому, чого очікували іноземні студенти від навчання в Австралії. Відсутність особистої взаємодії, соціальних і професійних мереж, а також обмежений доступ до навчальних ресурсів і зручностей – усе це погіршувало якість життя та навчання студентів. Тож іноземним студентам довелося адаптуватися до цих академічних перешкод на додаток до звичайних викликів у нормальний час.

Пандемія призвела до зменшення кількості іноземних студентів в Австралії у результаті закриття кордонів, скасування міжнародних рейсів та змін в імміграційній політиці. Найбільш помітний спад спостерігався серед числа нових зарахованих студентів.

Попри те, що Австралія протягом багатьох років демонструє високий рівень вищої освіти і має добре розвинений ресурс для дистанційного навчання, проблема поглиблення освітньої нерівності її також не оминула [29, с. 29]. Серед студентів університетів поглиблення освітньої нерівності

виявилось, насамперед, через фінансовий чинник. Через пандемію 10 % студентів змушені були відкласти завершення навчання і ще приблизно стільки ж – відрахуватися принаймні з одного навчального курсу.

Оскільки міжнародний сектор вищої освіти щорічно приносить в економіку країни 40 млрд дол. та фінансує більшу частину університетських досліджень Австралії, цілком закономірно, що після COVID-19 Австралія зіткнулася з жорсткою конкуренцією за найкращих студентів.

Таким чином, пандемія COVID-19 значно вплинула на сектор вищої освіти Австралії. Після вимушеного закриття закладів вищої освіти у березні 2020 р. основною проблемою для австралійських університетів було забезпечити безперервність навчання та створити умови для якісного дистанційного та змішаного навчання.

Водночас пандемія сприяла розвитку галузі вищої освіти Австралії: заклади вищої освіти отримали цінний досвід адаптації освітнього процесу до нової реальності й створення безпечних умов для викладачів та студентів.

Зміни в сфері вищої освіти Австралії в період пандемії, виклики та проблеми, з якими стикнулася галузь, відображають значні ризики та втрати як для самої системи вищої освіти, так й для сталості соціально-економічного розвитку суспільства в цілому. Криза вказала не тільки на небезпечні явища, але й необхідні перетворення в галузі вищої освіти Австралії.

В період пандемії австралійські університети потребували оперативної розробки стратегій і прийняття тактичних рішень для надання допомоги іноземним студентам, як тим, хто опинився в країні в період пандемії, так і тим, хто опинився за її межами. Іншим стратегічним питанням стало, яким чином залучати нових абітурієнтів в умовах невизначеності, як при зменшенні кількості міжнародних студентів переорієнтуватися на внутрішній ринок і зберегти при цьому свої позиції та привабливість на міжнародному ринку. Тож практика боротьби з пандемією стала тестом для кожного австралійського університету і національної системи вищої освіти в цілому.

Наслідки пандемії COVID-19 в освітньому секторі, що відбувалася в умовах глобалізації, призвели до відчутних економічних втрат, що не могло не позначитися на національній економіці Австралії, а також вплинути на національні пріоритети на міжнародній арені. Від ефективності економічного відновлення залежить позиціонування вищої освіти Австралії у міжнародних глобальних рейтингах.

Використані джерела і література:

1. New way forward for Australian international education. Australian Government. Department of Foreign Affairs and Trade. URL: <https://www.dfat.gov.au/about-us/publications/trade-investment/business-envoy/business-envoy-february-2022/new-way-forward-australian-international-education>

2. Мирончук О. Міжнародна освіта Австралії в контексті глобалізаційних процесів. *Міжнародні відносини і безпека в багатопольному світі: контури нового світоустрою для України та світу*: матеріали V Міжнародної наукової конференції (Суми, 30 червня 2023 р.). Суми, 2023. С. 65-68.

3. Larkins F., Marshman I. Impact of the pandemic on the 2020 financial health of 37 Australian universities. Melbourne Centre for the Study of Higher Education at the University of Melbourne. 2021. 25 p. URL: <https://melbourne-cshe.unimelb.edu.au/publications/fellow-voices/australian-unis-and-the-pandemic>
4. Patty A. «Quite serious»: International student visa applications plummet. *The Sydney Morning Herald*. 2020. July 29. URL: <https://www.smh.com.au/national/quite-serious-international-student-visa-applications-plummet-20200728-p55gbc.html>
5. Student visa and Temporary Graduate visa program report at 30 June 2020. Australian Government. Australian Home Affairs. URL: <https://www.homeaffairs.gov.au/research-and-stats/files/student-temporary-grad-program-report-june-2020.pdf>
6. Inquiry into Australia's tourism and international education sectors. «Quality and Integrity – the Quest for Sustainable Growth»: Interim Report into International Education. Parliament of Australia. Canberra. October 2023. URL: https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/committees/reportjnt/RB000037/toc_pdf/InquiryintoAustralia%e2%80%99stourismandinternationaleducationsectors.pdf
7. Baker J. Study visas to resume amid fears overseas students will turn to other countries. *The Sydney Morning Herald*. 2020. July 20. URL: <https://www.smh.com.au/national/study-visas-to-resume-amid-fears-overseas-students-will-turn-to-other-countries-20200720-p55drm.html>
8. Study in Australia: Re-Start in July. *Thinking Australia*. 2020. June 16. URL: <https://www.thinkingaustralia.com/study-in-australia-re-start-in-july/>
9. Hunter F. Unis «press pause» on pilot plan to bring back international students. *The Sydney Morning Herald*. 2020. July 9. URL: <https://www.smh.com.au/politics/federal/unis-press-pause-on-pilot-plan-to-bring-back-international-students-due-to-covid-19-fears-20200709-p55al0.html>
10. Patty A. Universities plead for September lifeline to trial international student scheme. *The Sydney Morning Herald*. 2020. July 12. URL: <https://www.smh.com.au/national/nsw/universities-plead-for-september-lifeline-to-trial-international-student-scheme-20200709-p55ai0.html>
11. Hunter F. International students could start returning next month under pilot program. *The Sydney Morning Herald*. 2020. June 12. URL: <https://www.smh.com.au/politics/federal/international-students-could-start-returning-next-month-under-pilot-program-20200612-p55211.html>
12. Hunter F. International students to fly to Canberra next month under pilot program. *The Sydney Morning Herald*. 2020. June 17. URL: <https://www.smh.com.au/politics/federal/international-students-to-fly-to-canberra-next-month-under-pilot-program-20200617-p553hb.html>
13. Ward R. As it happened: Victoria records 273 cases and another Melbourne death. *The Sydney Morning Herald*. 2020. July 12. URL: <https://www.smh.com.au/national/coronavirus-updates-live-nsw-on-high-alert-as-victoria-sees-covid-19-spike-roll-on-australian-death-toll-stands-at-107-20200711-p55b6a.html>
14. International Trade: Supplementary Information, Financial Year. 2022-2023. Australian Bureau of Statistics. URL: <https://www.abs.gov.au/statistics/economy/international-trade/international-trade-supplementary-information-financial-year/latest-release>.
15. Ferguson H., Spinks H. Overseas students in Australian higher education: a quick guide. Parliament of Australia. 2021. URL: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp2021/Quick_Guides/OverseasStudents
16. Bagshaw E. China warns students about travelling to Australia. *The Sydney Morning Herald*. 2020. June 9. URL: <https://www.smh.com.au/world/asia/china-warns-students-about-travelling-to-australia-20200609-p550yl.html>

17. Needham K. Australian economy would suffer if China students stay away. *Reuters*. 2020. June 10. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-australia-education-idUSKBN23H0KO>
18. Australia issues China travel ban. *The Guardian*. 2020. February 1. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2020/feb/01/coronavirus-latest-updates-us-ban-china-death-toll-hits-259-live-news?filterKeyEvents=false&page=with:block-5e3515118f0811db2faef496#block-5e3515118f0811db2faef496>
19. Корсунський С. Гордіїв вузол Південно-Східної Азії. *Главком*. 2020. 28 листопада. URL: <https://glavcom.ua/columns/korsunsky/gordijiv-vuzol-pivdenno-shidnoji-aziji-721035.html>
20. Uribe A. China warns citizens not to travel to Australia. *The Wall Street Journal*. 2020. June 6. URL: <https://www.wsj.com/articles/china-warns-citizens-not-to-travel-to-australia-11591446223>
21. MOE issues first warning statement in 2020 for students preparing to study abroad. Ministry of Education of the People's Republic of China. 2020. June 10. URL: http://en.moe.gov.cn/news/press_releases/202006/t20200619_467021.html
22. Bagshaw E., Hunter F., Liu S. «Chinese students will not go there»: Beijing education agents warn Australia. *The Sydney Morning Herald*. 2020. June 10. URL: <https://www.smh.com.au/politics/federal/chinese-students-will-not-go-there-beijing-education-agents-warn-australia-20200610-p55151.html>
23. Hunter F. Over 30,000 Chinese students have arrived in Australia since travel ban started. *The Sydney Morning Herald*. 2020. March 12. URL: <https://www.smh.com.au/politics/federal/over-30-000-chinese-students-have-arrived-in-australia-since-travel-ban-started-20200312-p549fm.html>
24. University internationalisation futures. Australia's universities in the world in 2050. URL: https://www.thelygongroup.com/files/ugd/418d7d_f5c6cdb1702c412291b72091b6663822.pdf
25. Australian Strategy for International Education 2021-2030. Australian Government. Department of Education. URL: <https://www.education.gov.au/australian-strategy-international-education-2021-2030#:~:text=>
26. Growth and opportunity in Australian international education. Australian Government. Australian Trade and Investment Commission. URL: <https://education.austrade.gov.au/australian/education/services/australian-international-education-2025/growth-and-opportunity>
27. COVID-19 to cost universities \$16 billion by 2023. *Universities Australia*. 2020. June 3. URL: <https://universitiesaustralia.edu.au/media-item/covid-19-to-cost-universities-16-billion-by-2023/>
28. The value of international education to Australia. Sydney : Deloitte Access Economics, 2016. URL: <https://internationaleducation.gov.au/research/research-papers/Documents/ValueInternationalEd.pdf>
29. Рахманіна В. С. Освітня нерівність у період пандемії COVID-19. *Наукові записки НАУКМА. Соціологія*. 2021. Т. 4. С. 28-35.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ: ДОСВІД АВСТРАЛІЇ

Стаття відображає результати авторського дослідження реалізації міжнародного співробітництва в сфері науки і технологій (МНТС) в Австралії. В статті надано характеристику МНТС Австралії, проаналізовано двосторонні та глобальні зв'язки національних наукових установ; визначені пріоритетні напрями співпраці з науковими інституціями європейських, азійських країн та США. За результатами узагальнення інформації щодо зв'язків із закордонними партнерами і міжнародними організаціями обґрунтовано, що одним із пріоритетів урядової політики є інтеграція національної сфери ДР (досліджень і розробок) у глобальний науково-технологічний простір, розширення зв'язків із зарубіжними університетами і міжнародними організаціями; визначено, що уряд прагне диверсифікувати міжнародні науково-технологічні зв'язки, орієнтуючись на стратегічних партнерів – Велику Британію, США – та розширює МНТС із країнами – технологічними лідерами Європи і країнами Індо-Тихоокеанського регіону (ІТР); визначено, що спільні дослідження науковців Австралії та країн-партнерів спрямовані на вирішення як національних, так і глобальних проблем, пов'язаних зі зміною клімату, експлуатацією морських ресурсів, проблемами Антарктики. Зроблено висновок: партнерські відносини між науковцями з різних країн прискорюють інтеграцію знань і передового досвіду в національні економіки та підвищують результативність дослідницької діяльності. МНТС стало не лише важливим засобом вирішення національних і глобальних проблем, а й необхідним інструментом зовнішньої та внутрішньої політики країн.

Ключові слова: Австралія, науково-технічний потенціал, наукові дослідження і розробки, науково-технологічний простір, наукові установи.

Lubov Ovcharova. International cooperation in the science and technology sphere: the experience of Australia. The article reflects the results of the author's research on the implementation of international cooperation in the field of education, science, and technology (ISTC) in Australia. The article provides a description of Australia's ISTC, analyzes bilateral and global connections of national scientific institutions. The priority areas of cooperation with scientific institutions in European, Asian countries, and the USA are identified. Based on the summary of information on relations with foreign partners and international organizations, it is substantiated that one of the priorities of Australia's government policy is the integration of the national R&D sector into the global science and technology space, as well as the expansion of ties with foreign universities and international organizations. It has been determined that the government seeks to diversify international science and technology connections by focusing on strategic partners such as the United Kingdom and the USA, while expanding ISTC with countries that are technological leaders in Europe and nations of the Indo-Pacific region (IPR). It is noted that joint research by scientists from Australia and partner countries addresses both national and global issues related to climate change, marine resource exploitation, and problems in Antarctica. The conclusion was made: partnerships between scientists from different countries accelerate the integration of knowledge and best practices into national economies and enhance the effectiveness of research activities. ISTC has become not only an important means of addressing national and global issues but also a necessary tool for the external and internal policies of countries.

Keywords: *Australia, science and technology potential, research and development, science and technological space, science institution.*

В умовах глобальних та національних викликів міжнародне співробітництво в галузі освіти, науки та технологій (МНТС) набуває дедалі більшого розвитку в різних країнах світу. МНТС стало не лише важливим засобом вирішення національних і глобальних проблем, а й необхідним інструментом зовнішньої та внутрішньої політики держави. Обмін знаннями, талантами, доступ до унікальної дослідницької інфраструктури, спільні статті та розробки науковців з різних країн – актуальна тенденція інтеграційних процесів в національних науково-освітніх закладах. Уряди усвідомлюють переваги МНТС і стимулюють підвищення рівня міжнародних наукових зв'язків, оскільки вони здатні змінити глобальне лідерство країни в сфері ДР (досліджень і розробок). В прийнятих урядових програмах, стратегіях, аналітичних доповідях більшості країн обґрунтовується важливість залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у сферу ДР, участі іноземних технологічних компаній у комерціалізації інноваційних вітчизняних розробок та їх фінансуванні; значна увага приділяється залученню іноземних студентів і висококваліфікованих кадрів до науково-дослідної діяльності.

Враховуючи, що національні інтереси України у сфері науки й технологій вимагають системної реалізації курсу на інтеграцію до Європейського дослідницького простору (ЄДП), актуальним вбачається висвітлення позитивного досвіду міжнародного співробітництва в сфері ДР в розвинених країнах. З огляду на економічні досягнення Австралії, її значний науковий та освітній потенціал, тридцятирічний досвід співробітництва в сфері ДР з європейськими країнами, багаторічний досвід МНТС зі США, Канадою, Китаєм, Індією іншими азійськими країнами, дослідження особливостей реалізації міжнародного співробітництва в австралійській науково-технологічній сфері буде корисним для України.

Мета статті: висвітлити участь Австралії в глобальних інтеграційних процесах, розкрити особливості реалізації міжнародного співробітництва в сфері науки і технологій; проаналізувати двосторонні та глобальні зв'язки наукових установ Австралії; визначити пріоритетні напрями співпраці з науковими інституціями європейських, азійських країн та США; обґрунтувати важливість МНТС для вирішення національних і глобальних проблем, підвищення ефективності діяльності наукових установ.

Джерельну базу дослідження склали аналітичні звіти та огляди, виконані на замовлення австралійського уряду й державних інституцій [1-6], звіти Австралійської академії гуманітарних наук (ААН) [7-9], інформація Фонду глобальної науково-технічної дипломатії (GSTDF) [10], інформаційні матеріали 16-го засідання Об'єднаного комітету Австралії і ЄС з науково-технічного співробітництва [11], Стратегічний план Генерального директорату Єврокомісії з досліджень й інновацій на 2020-2024 рр., [12], Європейська стратегія міжнародного співробітництва [13], публікації

вітчизняних науковців, зокрема, доктора політичних наук О. В. Зернецької [14-16].

В аналітичних доповідях експерти обґрунтовують важливість залучення іноземних студентів і висококваліфікованих кадрів до науково-дослідної діяльності в Австралії; дають об'єктивну оцінку стану МНТС в університетах і державних установах та значимості участі науковців у спільних міжнародних проєктах [1-6]. Досить значна увага приділяється в публікаціях питанням залучення прямих іноземних інвестицій у сферу ДР, участі іноземних технологічних компаній у комерціалізації інноваційних розробок та їх фінансуванні.

Важливе значення для розуміння перспектив розвитку МНТС в Австралії мають статті та звіти Австралійської академії гуманітарних наук. Так, у звіті [7] наголошується, що міжнародне співробітництво науковців є ключовою особливістю австралійського дослідницького ландшафту; збільшення міжнародних зв'язків і поглиблення міжнародної участі в дослідженнях має важливе значення для збереження конкурентоспроможності вітчизняних досліджень в довгостроковій перспективі, а також сприяє розвитку досліджень, спрямованих на забезпечення економічного і соціального прогресу.

У звіті, підготовленому за замовленням ААН [9], значна увага приділяється австралійсько-азійському співробітництву в гуманітарній сфері. Автори звіту висвітлюють потенціал гуманітарних наук в азійському регіоні і визначають можливості розширення співпраці науковців – гуманітаріїв Австралії з країнами Азії. Федеральний уряд Австралії, інші урядові установи високо оцінили значимість і актуальність звітів Академії: вони є джерелом знань для політиків, уряду, освітян і науковців Австралії, оскільки розкривають перспективи співробітництва наукових інституцій в азійському регіоні [9].

Протягом останнього десятиліття дослідники державних наукових інститутів, університетів, підприємницького сектору Австралії демонструють високий рівень МНТС й широко представлені в міжнародних наукових проєктах. В Австралії відсутній закон або програма щодо МНТС. Мета й завдання МНТС включені до відповідних документів міністерств і відомств: Міністерства промисловості, інновацій і науки Австралії, Міністерства оборони, Національної ради з охорони здоров'я й медичних досліджень (NHMRC), Австралійської дослідницької ради (ARC), Академії наук Австралії та інших.

В ухвалених державних програмах і стратегіях розвитку сфери ДР в Австралії значна увага приділяється встановленню зв'язків із закордонними партнерами і міжнародними організаціями з метою розширення й поглиблення наукових досліджень для вирішення соціальних, екологічних і економічних проблем країни, підвищення рівня знань наукових кадрів. Як зазначено в офіційних документах, МНТС має на меті втримання лідерських позицій Австралії в галузі прикладних досліджень і залучення висококваліфікованих фахівців для підвищення рівня фундаментальної

науки. Сьогодні урядові ініціативи спрямовані на підтримку участі студентів, науковців, дослідників із бізнес-сектору в міжнародних наукових проєктах, що відкриває їм доступ до міжнародних інноваційних технологій та дослідницької інфраструктури [4].

Впродовж останнього десятиліття Австралія значно розширила двосторонні й глобальні зв'язки в сфері ДР. Історично австралійські дослідники активно співпрацювали в міжнародних проєктах із партнерами з Європи й Північної Америки. Нагадаємо, що Австралія, з одного боку, є частиною англосаксонського світу із британською культурою, цінностями й системою управління, а також тісними союзницькими зв'язками зі США, з іншого – географічно приналежна до Індо-Тихоокеанського регіону (ІТР), країни якого динамічно розвиваються, в тому числі завдяки економічному і науково-технологічному співробітництву. Дослідження показало, що австралійський уряд прагне диверсифікувати міжнародні науково-технологічні зв'язки, орієнтуючись на стратегічних партнерів – Велику Британію, США, Канаду, Нову Зеландію, та розширює МНТС із країнами-технологічними лідерами Європи і країнами ІТР. Проаналізувавши дані про обсяги інвестицій, результати досліджень і спільні публікації, можна зробити висновок, що динамічно розвиваються відносини з дослідниками з Китаю та Індії, поглиблюється співпраця австралійських наукових установ з Японією, Південною Кореєю й Тайванем [16]. Так, дослідницькі проєкти вчених Індії, Китаю та Австралії підтримуються Австралійсько-індійським фондом стратегічних досліджень (AISRF) та Австралійсько-китайським фондом наукових досліджень (ACSRF). Двосторонні партнерські відносини між науково-дослідними установами й бізнес-структурами Австралії та країн-членів АСЕАН спрямовані, насамперед, на підготовку студентів і кваліфікованих кадрів з цих країн [8-9].

Австралійсько-китайське співробітництво в сфері ДР. Важливе місце в зовнішньополітичному курсі Австралії займає Китай. Австралійсько-китайське науково-технічне співробітництво стало розвиватися вже в перші роки після встановлення дипломатичних відносин. Підписавши в 1980 р. Угоду про співробітництво в галузі науки й техніки сторони зобов'язалися сприяти обміну візитами та досвідом, організації наукових симпозіумів і обміну науково-технічною інформацією. За останні роки наукове й освітнє співробітництво Австралії з Китаєм стало важливим напрямком, що розвивався незалежно від історично непростих відносин (кризи в австралійсько-китайських політичних відносинах). Активізації співробітництва в сфері ДР сприяло створення Австралійсько-китайського фонду наукових досліджень (ACSRF). Пріоритетом фінансування Фонду є спільні проєкти в таких галузях, як сільське господарство й біологія; астрономія; енергетика; захист навколишнього середовища; інженерія й матеріалознавство; інформаційні технології; фізика, медицина й фармацевтика. Кошти Фонду також спрямовуються на проведення семінарів й симпозіумів на підтримку програм обміну молодими вченими [8; 18].

Необхідно зазначити, що урядові установи Австралії також підтримують та фінансують участь австралійських вчених в проєктах з актуальних проблем науки. Наприклад, Міністерство навколишнього середовища Австралії підтримує співробітництво з Китаєм з таких перспективних напрямів, як питання зміни клімату й захисту навколишнього середовища, а також співпрацю щодо дослідження Антарктики. Активно співпрацюють в сфері ДР з Китаєм Австралійська дослідницька рада, Австралійське бюро метеорології, інші державні установи.

Між вищими навчальними закладами й науковцями обох країн існує більше тисячі угод. Експерти відзначають, що університети Австралії й Китаю десятиліттями працювали над налагодженням академічного діалогу, що сприяло збільшенню обмінів студентами і викладачами, створенню в Австралії дослідницьких центрів, програми яких орієнтовані на вивчення китайської філософії, мови, літератури, культури, політики й історії. Зараз значна увага китаєзнавців в Австралії зосереджена на вивченні особливостей розвитку в Китаї медицини, геології, права, управління і фінансів [8; 18]. Австралійські дослідники налагодили також співпрацю у галузі досліджень з медіакомунікацій із багатьма молодими дослідниками із КНР. Особливого значення набуло співробітництво науковців в галузі медицини. Китайські вчені зацікавлені в досвіді австралійських дослідників в галузі розробки вакцин, профілактики інфекційних захворювань, водночас вчені Австралії зацікавлені в клінічних дослідженнях колег з Китаю щодо застосування штучного інтелекту в медичній галузі. Незважаючи на те, що в період епідемії COVID-19 скоротилась участь вчених обох країн у спільних семінарах і симпозіумах, а також у програмах обміну молодими вченими, у червні 2023 р. Національним фондом австралійсько-китайських відносин (NFACR) було проведено форум, присвячений австралійським і китайським інноваціям в галузі біомедичних досліджень.

Експерти відзначають важливість науково-технічного співробітництва між двома країнами, оскільки значні інвестиційні можливості Китаю та інноваційні технології австралійських науковців сприяють зростанню наукового потенціалу обох країн.

Роль Австралійсько-індійського фонду стратегічних досліджень (AISRF) в зміцненні зв'язків з Австралією в сфері ДР [17]. Фонд був заснований у 2009 р. з метою розширення зв'язків між Австралією та провідними університетами й науково-дослідними інститутами Індії. AISRF підтримує вчених і винахідників в Індії й Австралії, які здійснюють дослідження у стратегічно важливих галузях. За період свого існування фонд підтримав більш як 360 спільних заходів в рамках виконання проєктів в пріоритетних галузях. Аналіз проєктів, що фінансуються Фондом, свідчить, що пріоритетними галузями співпраці науковців Австралії та Індії є: сільське господарство, відновлювальні джерела енергії, нанотехнології, розробка вакцин тощо. У 2022 р. в рамках 14-го раунду Австралійсько-індійського фонду на спільні дослідницькі проєкти було виділено 5,2 млн дол. Кошти Фонду були спрямовані на дослідження за такими напрямками: квантові

технології, переробка відходів, профілактика й контроль інфекційних захворювань, впровадження сучасних технологій в охороні здоров'я. У 2024 р. AISRF виділив 3,8 млн дол. на гранти, що виконуються в рамках наукового співробітництва між Австралією та Індією. Фінансування отримують 5 дослідницьких проектів, що спрямовані на впровадження штучного інтелекту для моніторингу стану ґрунту, на розробки нових протимікробних препаратів для лікування інфекцій та матеріалів для очищення води тощо.

На думку експертів, кооперація науковців Австралії, Індії й Китаю має важливе значення не тільки для розвитку національних сфер науки й освіти, але й для розвитку глобальної сфери науки й технологій.

Роль Фонду глобальної науково-технічної дипломатії (GSTDF) в підтримці МНТС [10]. В Австралії у 2022 р. за ініціативою Академії наук Австралії та Австралійської академії технологій та інженерії (ATSE) було створено GSTDF з метою розширення глобального партнерства в галузі науки й технологій та підвищення авторитету країни в галузі наукових і технологічних досліджень і розробок. Уряд Австралії виділив на фінансування Фонду 60,2 млн дол. Керівники уряду вважають, що створення Фонду сприятиме доступу до найкращих світових досліджень, технологій і дослідницької інфраструктури в ключових галузях науки, що дасть можливість австралійським дослідникам і підприємцям отримати знання, необхідні для підтримки економічного відновлення й процвітання держави в перспективі.

Фонд протягом наступних чотирьох років підтримуватиме міжнародне співробітництво австралійського бізнесу, підприємців і дослідників, які прагнуть зробити комерційно привабливими свої інноваційні ідеї та розробки й зміцнювати зв'язки з колегами в зарубіжних країнах. В уряді Австралії заявили, що GSTDF фінансуватиме спільні проекти з партнерами в чотирьох пріоритетних напрямках: новітні технології для промисловості (США, Італія, Велика Британія, Франція, Швейцарія); штучний інтелект і квантові обчислення (Японія, Велика Британія, Франція, Іспанія, США); виробництво водню (Німеччина, Канада, Малайзія, Південна Корея, Таїланд); сучасні розробки РНК-вакцини й методи лікування (США, Іспанія, Японія, Бразилія, Сінгапур) [10]. Пріоритети щорічно переглядатимуться з урахуванням національних потреб і глобальних викликів.

Міжнародне співробітництво Австралії та Європейського Союзу (ЄС) в галузі науки та освіти. ЄС і його члени є пріоритетними країнами для МНТС. Австралійський уряд розглядає МНТС із країнами ЄС як найважливіше джерело знань і можливість доступу до їхньої унікальної дослідницької інфраструктури. Державні установи ЄС та Австралії мають спільні інтереси та зацікавлені у розширенні МНТС в різних галузях науки. Між ЄС і Австралією в 1994 р. підписано Рамкову угоду та створено Об'єднаний комітет з науково-технологічного співробітництва (JSTCC), що забезпечує правову основу для МНТС. Для ефективної співпраці в сфері ДР урядом Австралії налагоджено зв'язок з Європейською комісією,

Європейською дослідницькою радою (*ERC*), іншими європейськими структурами. З метою розширення участі австралійських дослідників у проектах ЄС в 2018 р. підписано додаткові угоди з Національною радою з охорони здоров'я й медичних досліджень Австралії (*NHMRC*), в 2019 р. – з Науковою радою Австралії (*ARC*); розширено участь у Міжнародному форумі з біоекономіки (*IBF*). В 2016 р. підписано угоду про технічну експлуатацію глобальної європейської системи моніторингу навколишнього середовища (програма *Copernicus*) [11], що передбачає постачання науковим установам і держорганам геоінформаційних продуктів і послуг на основі даних космічного моніторингу від сімейства європейських супутників дистанційного зондування Землі. Підписані угоди сприяють розширенню співробітництва в різних дослідницьких структурах, у біомедичних і клінічних дослідженнях, у наукових галузях, як-то фізика, астрономія, енергетика.

Аналіз урядових звітів показав, що спільні дослідження Австралії та ЄС спрямовані на вирішення глобальних проблем, пов'язаних зі зміною клімату, експлуатацією морських ресурсів, проблемами Антарктики. Підтвердженнями є участь у європейському проекті *MESOPP*, спрямованому на створення морських екосистем, а також співпраця з Європейською комісією в рамках Глобальної системи спостереження Землі (*GEOSS*), участь у рамкових програмах ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт». Важливе значення для Австралії має і участь у міжнародному проекті зі створення найбільшого в світі радіотелескопу *Square Kilometer Array (SKA)*. Проект *SKA* є результатом глобального співробітництва 20 країн і спрямований на отримання знань про еволюцію Всесвіту. Завдяки стратегічному партнерству з *Європейською організацією з астрономічних досліджень у Південній півсфері (ESO)* австралійські астрономи мають унікальні можливості досліджувати таємниці близького й далекого Всесвіту, отримавши доступ до найпродуктивнішої у світі обсерваторії.

У 2024 р. на засіданні Об'єднаного комітету «ЄС – Австралія» з науково-технічного співробітництва, яке відбулося з нагоди тридцятиріччя підписання Угоди, у виступах представників ЄС та керівників уряду Австралії відзначалась важливість співробітництва [11]. Зокрема, представники Австралії відзначили, що партнерство між ЄС та Австралією в галузі досліджень та інновацій принесло відчутну користь суспільству; спільні зусилля науковців сприяли вагомим результатам в медицині, енергетиці, вирішенню екологічних проблем. За три десятиліття – починаючи з програми *Horizon 4* (1994-1998 рр.) до нинішньої програми *Horizon Europe*, – було підписано 749 грантів за участю більше 900 організацій, при цьому австралійські проекти одержали фінансування ЄС на суму 36,41 млн євро. Важливе значення для дослідників Австралії мали спільні дослідження в медичній галузі за такими напрямками: нейробіологія, нейродегенеративні захворювання, черепно-мозкові травми, які виконувались австралійськими організаціями в рамках проекту *Horizon*

Еуропа за фінансової підтримки Національної ради з охорони здоров'я й медичних досліджень Австралії (NHMRC).

Австралійські дослідники долучались до програми Марії Склодовської-Кюрі» (MSCA), яка сприяє обмінам і партнерству між дослідниками на різних етапах кар'єри. За сім років участі у програмі Horizon 2020, 48 австралійських організацій взяли участь в 184 проектах MSCA, 611 дослідників MSCA були прийняті в австралійських організаціях, 259 австралійських дослідників отримали підтримку за програмою.

Крім того, з 2015 р. більше 2000 студентів і вчених взяли участь в проекті Erasmus+ International Credit Mobility; більше 60 спільних магістерських програм Erasmus Mundus (EMJM) мають австралійських партнерів; 65 австралійських студентів виграли стипендії EMJM; 60 грантів Жана Моне були надані австралійським установам для впровадження передового досвіду щодо викладання й дослідження в галузі європейської інтеграції [11].

Узагальнення інформації щодо співробітництва Австралії та країн ЄС дає підстави стверджувати, що потенціал МНТС в перспективі буде розширюватися, австралійський уряд сприятиме розвитку партнерства в пріоритетних галузях досліджень. Перспективними сферами досліджень для країн є: ДР в галузі зеленого водню, океану, біоекономіки, екологічних проблем, розробки в галузі вакцин, акумуляторів, напівпровідників і робототехніки. З метою створення безпечної та надійної цифрової економіки в Австралії пріоритетом спільних ДР визначено штучний інтелект і квантові обчислення.

Поглиблення й розширення МНТС Австралії зі США. Співробітництво з Американською асоціацією сприяння розвитку науки (AAAS) спрямоване на кооперацію в галузі науки, технологій, інженерії й математики (STEM). Австралійські вчені тісно співпрацюють в космічній галузі з Європейським космічним агентством (ESA) та Національним агентством з аеронавтики й дослідження космічного простору (НАСА), беруть участь у проектах США з дослідження Місяця й Марса, включаючи програму НАСА «Артеміда» [19]. Австралія є безцінним партнером ще й тому, що на п'ятому континенті розміщена велика кількість станцій спостереження НАСА.

Співробітництво Австралії зі своїми союзниками (США, Великою Британією, Канадою й Новою Зеландією) є важливим фактором розвитку науково-технологічного потенціалу в оборонній сфері країни. Спільна участь у ДР з оборонної тематики має вирішальне значення для оновлення та впровадження в оборонну галузь Австралії технологій світового рівня. Виконуючи спільні проекти, навчаючись у кращих американських університетах, австралійські дослідники мають доступ до інноваційних розробок США. Створення оборонного пакту Австралії зі США й Великою Британією (AUKUS) у 2021 р. значно спрощує можливості австралійських університетів і підприємств для співробітництва й обміну стратегічними технологіями в оборонній галузі. Дослідники трьох країн отримали змогу

поділитися знаннями, методами та технологіями, використовуваними для підвищення військового потенціалу [16].

Заслуговує на увагу рішення правлячої партії лейбористів (2022 р.) щодо створення в Австралії Агентства перспективних стратегічних досліджень (ASRA) на зразок Агентства перспективних оборонних дослідницьких проєктів США (DARPA) [20]. Передбачається, що ASRA розширить участь Австралії в обміні технологіями, а також у ДР у межах угоди AUKUS. Основними напрямками фінансування будуть дослідження з проривних технологій, спрямовані на посилення національної безпеки, включаючи штучний інтелект, квантові обчислення, кібербезпеку й гіперзвук. Австралійські розробники зацікавлені у доступі до конфіденційної інформації щодо сучасних розробок і технологій DARPA: протикорабельних безпілотників, реактивних винищувачів шостого покоління, видобутку води з атмосфери, багаторазових роботизованих космічних кораблів, розробок в медіа-криміналістиці тощо [21]. На думку експертів, поглиблення партнерства зі США та Великою Британією в межах AUKUS значно прискорить інноваційні розробки для оборонної галузі Австралії та заощадить бюджетні кошти.

Дослідження показало, що політика австралійського уряду, спрямована на подальшу інтеграцію національної сфери ДР в міжнародний науково-технологічний простір, позитивно вплинула на результативність наукових установ Австралії. Сьогодні державні наукові установи та університети роблять досить вагомий внесок у глобальну науку, про що свідчить аналіз загальноприйнятих показників публікаційної активності [16].

Уявлення про рівень МНТС можна отримати шляхом розрахунку частки статей, написаних у співавторстві, у загальній кількості публікацій. За даними ЮНЕСКО, рівень МНТС Австралії зріс із 53,9 % у 2015 р. до 62,2 % у 2019 р. Середній глобальний індикатор МНТС збільшився у вказаний період із 22 до 24 %, в країнах ОЕСР – з 30,5 до 35,7 %. Для порівняння наведемо показники азійських країн за 2019 р.: рівень МНТС вище за середній глобальний індикатор мали Малайзія (44 %), Пакистан (56 %) і Сінгапур (71 %), нижче за середній – Китай (23 %) та Індія (19 %).

Зростання кількості публікацій австралійських науковців у співавторстві із зарубіжними колегами свідчить про відкритість наукової системи країни, мобільність учених, їхні тісні міжнародні зв'язки.

За результатами узагальнення інформації щодо реалізації науково-технічного співробітництва в Австралії зроблено наступні **висновки**.

В сучасних умовах глобальних науково-технологічних, соціально-економічних і геополітичних викликів існує потреба в об'єднанні зусиль і науково-технічних ресурсів країн і світового співтовариства шляхом інтеграції, співробітництва й кооперації для вирішення національних і глобальних проблем. МНТС стало одним із пріоритетів урядової політики Австралії, що дозволить в перспективі втримати лідерські позиції країни в галузі прикладних досліджень і підвищити рівень фундаментальної науки. Урядові ініціативи спрямовані на розширення зв'язків із закордонними

партнерами і міжнародними організаціями. Уряд заохочує й підтримує науково-дослідні установи, університети та підприємницький сектор, які активно долучаються до міжнародних проєктів. Про це свідчить створення Фонду глобальної науково-технічної дипломатії для підтримки МНТС та виділення значних коштів на фінансування міжнародних проєктів.

В уряді Австралії є розуміння, що інтеграція в глобальний науково-технологічний простір дозволить підвищити рівень знань наукових кадрів, відкриє їм доступ до міжнародних інноваційних технологій та дослідницької інфраструктури, а отриманий досвід сприятиме вирішенню соціальних, екологічних і економічних проблем країни.

Аналіз МНТС засвідчив, що австралійські науковці задіяні в масштабних дослідницьких проєктах з багатьма науковими інституціями з різних країн світу та міжнародними організаціями. Вони активно співпрацюють в міжнародних проєктах із партнерами з Європи й Північної Америки, з азійських країн. Уряд Австралії диверсифікував міжнародні науково-технологічні зв'язки, орієнтуючись на стратегічних партнерів – Велику Британію, США, Канаду, Нову Зеландію, – та розширив МНТС із країнами-технологічними лідерами Європи і країнами ІТР. Сьогодні динамічно розвиваються відносини з дослідниками з Китаю та Індії, поглиблюється співпраця австралійських наукових установ з Японією, Південною Кореєю і Тайванем. Значно розширився перелік пріоритетних галузей досліджень: від ДР в галузі медицини до енергетики.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що послідовна та скоординована політика австралійського уряду в сфері МНТС підвищує ефективність національної дослідницької системи; забезпечує високий рівень наукових досліджень, їх спрямованість на вирішення сучасних проблем науки й техніки.

Використані джерела і література:

1. National Innovation and Science Agenda Report. URL: https://www.industry.gov.au/sites/default/files/May%202018/document/pdf/australia-2030-prosperity-throughinnovation-full-report.pdf?acsf_files_redirect
2. Australia 2030: Prosperity through Innovation. URL: <https://www.industry.gov.au/publications/national-innovation-and-science-agenda-report>
3. Driving Effective Government Investment in Innovation, Science and Research. URL: https://www.industry.gov.au/sites/default/files/2021-01/gov_investment_in_innovation_science_and_research.pdf
4. Expanding global partnerships for Australian science and technology. 7 April 2022. URL: <https://www.minister.industry.gov.au/ministers/price/media-releases/expanding-global-partnerships-australian-science-and-technology>
5. International Research Collaboration. URL: <http://www.arc.gov.au/internationalresearch-Collaboration>
6. Australian Strategy for International Education 2021-2030. URL: <https://www.education.gov.au/education-2021-2030>
7. Measuring the Value of International Collaboration, 2015. URL: <https://humanities.org.au/our-work/research-reports/>

8. Australia's China Knowledge Capability. URL: <https://humanities.org.au/our-work/research-reports/>
9. Australian-Asian Research Collaborations in the Humanities: Mapping the Present, Planning the Future, 2020. URL: <https://humanities.org.au/our-work/research-reports/>
10. Global Science and Technology Diplomacy Fund strategic element. URL: [https://www.industry.gov.au/science-technology-and-innovation-Australia-n/international-collaboration-science-and-research/global-science-and-technology-diplomacy-fund-strategic-element](https://www.industry.gov.au/science-technology-and-innovation/Australia-n/international-collaboration-science-and-research/global-science-and-technology-diplomacy-fund-strategic-element)
11. EU-Australia mark 30 years of research and innovation collaboration with reaffirmed commitment to science and technology cooperation. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/and-innovation-news/_enaustralia-mark-30-years-research-and-innovation-collaboration-reaffirmed-commitment-science-and-2024-04-11_en
12. Strategic plan 2020-2024 – Research and Innovation. URL: https://commission.europa.eu/publications/strategic-plan-2020-2024-research-and-innovation_en
13. On the Global Approach to Research and Innovation Europe's strategy for international cooperation in a changing world. Brussels. 18.5.2021. COM (2021) 252 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/documents/ec_rtd_com_2021-252.pdf
14. Зернецька О.В. Роль культурної політики Австралії у створенні позитивного іміджу країни у світі. *Зовнішні справи*. 2020. № 5-6. С. 48-55.
15. Зернецька О.В. Глобальна комунікація. Київ : Наук. думка, 2017. 350 с.
16. Зернецька О.В., Овчарова Л.П. Особливості досліджень і розробок в умовах глобалізації (на прикладі Австралії). *Наука та наукознавство*. 2023. №3 (121). С. 111–141. URL: <https://doi.org/10.15407/sofs2023.03.111>.
17. Fifteen years of the Australia-India Strategic Research Fund (2022). URL: <https://www.industry.gov.au/news/fifteen-years-australia-india-strategic-research-fund>
18. Collaborating with China on Science and Research. URL: <https://www.industry.gov.au/technology-and-innovation/science-and-research/science-and-research>.
19. Australian Space Agency. Advancing Space: Australian Civil Space Strategy 2019-2028. URL: <https://publications.industry.gov.au/publications/strategy-2019-2028.pdf>
20. Australian Strategic Research Agency (2022). URL: <https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id%3A%22library%2Fpartyol%2F8579591%22>.
21. Implementation of the Australia – United Kingdom – United States Partnership (AUKUS). URL: <https://www.gov.uk/government/publications/implementation-of-the-australia-united-kingdom-united-states-partnership-aukus-fact-sheet/fact-sheet-implementation-of-the-australia-united-kingdom-united-states-partnership-aukus>

УДК : 9.94/379.85

Дронів В. В.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В АВСТРАЛІЇ

Стаття висвітлює інформацію про те, як розвивалася туристична економіка Австралії у 2022 р. Розглянуто щорічний огляд основних подій у туристичній економіці від Tourism Research Australia (TRA), розроблений з метою допомогти галузі та урядам зрозуміти та адаптуватися до зміни попиту та середовища постачання. Додано деяку

додаткову інформацію про перші місяці 2023 р. та подальші перспективи, щоб отримати більш повне уявлення про траєкторію розвитку австралійського туризму.

Аналізуються дані з різних джерел, що стосуються як попиту, так і пропозиції, щоб надати повний опис стану туристичного сектору в 2022 р. Висвітлено проблеми та сфери можливостей для туристичної економіки, оскільки вона продовжує відновлюватися після спаду, пов'язаного з пандемією.

Ключові слова: внутрішній туризм, міжнародний туризм, пандемія COVID-19, туристична економіка, попит і пропозиція.

Victoria Droniv. Tourism sector of Australia: impact of the COVID-19 pandemic and further development prospects. This paper provides information on how Australia's tourism economy has developed in 2022. It examines Tourism Research Australia's (TRA) annual review of key developments in the tourism economy, designed to help the industry and governments. To understand and adopt to the changing demand and supply environment and beyond to provide a more complete picture of the trajectory of Australian tourism some additional information on the early months of 2023 is added/

Data from a variety of sources, covering both supply and demand, is analyzed to provide a comprehensive picture of the situation of the tourism sector in 2022. Challenges and areas of opportunity for the tourism economy are highlighted as it continues to recover from the pandemic-related downturn.

Keywords: domestic tourism, international tourism, COVID-19 pandemic, tourism economy, supply and demand.

У статті розглядаються різні показники та наративи для характеристики австралійського туризму у 2022 р. Роки COVID-19 були надзвичайно виснажливими для великих сегментів туристичної економіки, і показники не можуть повністю відобразити вплив пандемії на окремих людей і компанії. Ми можемо бачити, наприклад, падіння числа зайнятих у сфері туризму в 2020 і 2021 рр., але не можемо точно сказати, як впливає втрата робочих місць у сфері туризму на окремих людей чи бізнес.

Протягом 2022 р. домінуючою темою стало відновлення туристичної галузі після пандемії COVID-19. Австралійський міжнародний кордон відкрився на початку 2022 р. Прибуття іноземних студентів значно зросло. Ділові та культурні заходи знову стали центральними подіями, які привертали увагу туристів і місцевих жителів, повертаючи собі роль основних атракцій у програмі подорожей. Туристичні місця та відомі маршрути повернулись до життя, оскільки відновився внутрішній туризм і самі австралійці стали частіше та довше подорожувати країною. Почали повертатися міжнародні туристи – спочатку для відвідування друзів і родичів, але все частіше – для відпочинку.

Але в той же час зайнятість у туризмі залишалася далекою від доковідного рівня, і залучення та утримання робочої сили стало головною проблемою. Брак робочої сили завжди обмежує розвиток всієї туристичної економіки й потребує скоординованого рішення між підприємствами, представниками галузі та всіма рівнями влади (саме у вирішенні цього питання національна довгострокова стратегія розвитку туризму «THRIVE 2030» відіграє важливу роль).

Термін «туризм» у міжнародних стандартах не обмежується дозвіллям. Він включає до себе короткострокові поїздки у справах або з інших причин, таких як навчання, за умови, що пункт призначення знаходиться за межами звичного середовища людини. Таким чином, туризм – це явище розглядається з боку попиту і визначається, по-перше, переміщенням особи за межі її звичного середовища, а по-друге, типом товарів і послуг, які споживає турист. Попит відвідувачів на туристичні враження, житло і транспорт повинен доповнюватися можливостями з боку пропозиції.

У 2022 р. Австралія вийшла з пандемії, і туристична економіка почала свій довгий шлях до відновлення. Вплив пандемії на цей сектор був надзвичайним, але до кінця 2022 р. відновлення значно просунулося, і деякі сектори туристичної економіки вже перевищили рівень споживання, який був до пандемії. Слід зазначити, що у 2022 р. загальні витрати на туризм в Австралії перевищили рівень 2019 р. завдяки значному відновленню внутрішніх подорожей, які становили 91% загальних витрат в Австралії у 2022 р. порівняно з 77% у 2019 р. [1]

Суттєве зростання витрат відвідувачів у 2022 р., ймовірно, є результатом поєднання змін у моделях подорожей, нових уподобань мандрівників та підвищення цін. Це включає:

- значне збільшення подорожей із середніми та високими витратами, які раніше відновлювалися повніше (таких як ділові поїздки та поїздки між штатами);
- трохи більша тривалість поїздки порівняно з допандемічними часами;
- високий попит на більш розкішні туристичні товари;
- збільшення кількості подорожей, що передбачають більш високі витрати (таких, як перельоти, оплачене проживання, квиткові заходи тощо);
- зростання інфляції в економіці, що призводить до зростання цін на подорожі [2].

Деякі з подорожей, ймовірно, були підкріплені впевненістю мандрівників, підвищеною свободою подорожей, відкладенням коштів під час пандемії, а також накопиченням відпускних та заощадженнями. Галузеві дослідження також показують, що у 2022 р. (відносно попередніх років) зросла готовність бронювати та оплачувати заходи та подорожі заздалегідь.

Повторне відкриття міжнародних кордонів на початку 2022 р. привело до стабільного зростання кількості іноземних відвідувачів. Австралійці швидко відреагували на можливість знову вільно пересуватися країною. Тим не менш, очікується, що для повного відновлення знадобиться деякий час, особливо для тих підсекторів і регіонів, які сильно залежать від міжнародних туристів.

Офіційні показники туристичного споживання та валового внутрішнього продукту (ВВП) туризму в 2021-2022 рр. зросли відповідно до відновлення витрат відвідувачів:

– у 2021-2022 р. ВВП від туризму склав 36,5 млрд дол., що на 31% більше, ніж у 2020-2021 рр., однак залишився на 39% нижчим, ніж у 2018-2019 рр.

– споживання туризму становило 96,8 млрд дол. у 2021-2022 р. Це на 20% (або на 16,4 млрд дол.) більше, ніж у попередньому році. Однак споживання було знижене на 36% (55,5 млрд дол.) порівняно з допандемічним рівнем у 2018-2019 рр.

Таким чином, у 2021-2022 рр. на сектор туризму припадало 1,6% усієї економічної діяльності в Австралії. Це було вище, ніж у 2020-2021 рр. (1,3%), але все ще лише близько половини частки до пандемії (3,1%) [3].

Як і у багатьох країнах світу, у 2022 р. на стрімке зростання туристичного попиту в Австралії вплинули проблеми з пропозицією. Наприклад, пропускна спроможність авіації залишалася нижчою за допандемічний рівень, а нестача робочої сили була ключовою проблемою для багатьох підприємств, пов'язаних із туризмом, і призвела до операційних обмежень [4].

Стратегія «THRIVE 2030» (Стратегія розвитку австралійської в'їзної економіки до 2030 р.), розроблена у 2022 р. та оновлена у 2023 р., закладає міцну основу для координації різних частин туристичної економіки. Наприклад, з питань робочої сили вона створює технічну робочу групу для координації 12 конкретних заходів, пов'язаних зі зростанням стійкої робочої сили. «THRIVE 2030» також визначає пріоритетність заходів щодо диверсифікації та модернізації туристичної економіки. Затвердження «THRIVE 2030» та зусилля з відвідуванням після COVID-19, безсумнівно, є найважливішими моментами року [5].

В подальшому Стратегію «THRIVE 2030» для Австралії було оновлено, і вона продовжує підтримувати туристичну економіку під час відновлення. Стратегія планує відновити туристичну галузь до рівня до пандемії в термін до кінця 2024 р., а потім продовжити зростання, щоб витрати в туристичній економіці досягли 230 млрд. дол. до 2030 р.

В основі стратегії «THRIVE 2030» лежить сім пріоритетів:

1. Досягнути успіху завдяки комплексній співпраці.
2. Покращити дані та статистику.
3. Розвивати безпечну та стійку робочу силу.
4. Використовувати передові методи ведення бізнесу.
5. Покращити інфраструктуру відвідування.
6. Створювати ринки та залучати відвідувачів.
7. Виготовляти унікальні та високоякісні продукти, включаючи досвід корінних націй.

корінних націй.

Пріоритети узгоджуються з трьома елементами бачення Стратегії:

- диверсифікація за ринками, досвідом і напрямками;
- модернізація продуктів та пропозицій;
- співпраця з усіма зацікавленими сторонами, щоб задовольнити потреби сучасних відвідувачів.

Відповідно до Стратегії, у 2022 р. було досягнуто прогрес в даних цілях, включаючи заходи щодо:

- вирішення короткострокових проблем робочої сили та нарощування її потенціалу;
- розроблення стратегії диверсифікації, визначення нових ринкових можливостей для міжнародних відвідувачів;
- Партнерства «корінних націй» в туристичній економіці, що включає представників «перших націй», штатів і територій, Національне агентство корінних жителів Австралії [5].

Також у 2022 р. TRA очолив «Робочу групу» з питань галузевих даних та експертного аналізу (IDEA), яка була створена для підтримки ширшої та більш глибокої інтерпретації туристичної економіки Австралії. У 2022 р. робоча група IDEA ініціювала 4 дослідницькі проекти, включаючи фреймворк Longitudinal Indicators for the Visitor Economy (LIVE). Структура LIVE – це набір провідних і відстаючих індикаторів прогресу для туристичної економіки, що охоплює соціальні, екологічні та економічні показники. Очікувалось, що до середини 2024 р. буде опубліковано початкову інформаційну панель «LIVE framework», яка використовує понад 70 пріоритетних показників [6].

Щоб допомогти сектору розвиватися, TRA інвестувала кошти в нові пропозиції, такі, як дані про мобільність і бронювання, адміністративні та психографічні дані. Забезпечуючи дотримання найсуворіших протоколів конфіденційності шляхом використання деідентифікованих даних, методів статистичного агрегування та обмежень вибірки для публікації, TRA дослідила використання даних, які:

- найкраще відповідають визначенням туризму Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO).
- мають більш часту здатність звітувати;
- забезпечують більш детальний рівень деталізації (географічний);
- забезпечують випереджаючі індикатори;
- пропонують можливості для нових ідей і моделювання [3].

У 2021-2022 рр., коли туристичний сектор виходив із пандемії, кількість туристичних підприємств зросла більше, ніж за будь-який з попередніх 5 років. Станом на червень 2022 р. в Австралії було 358277 туристичних підприємств, що на 5,7%, або 19233 підприємств більше, ніж у попередньому році.

Зростання туристичного бізнесу було зосереджено в 3 секторах промисловості:

- послуги роздрібною торгівлі – додатково 10 422 підприємства, з яких 39% займалися немагазинною роздрібною торгівлею та роздрібною комісією (онлайн-бізнес);
- кафе, ресторани та послуги з виносом – додатково 4735 компаній (переважно компанії з виносом);

– культурно-спортивні та оздоровчі послуги – з них додатково 3390 підприємств було додано до сектору творчого мистецтва, де непрацюючі художники, музиканти та виконавці займають помітне місце [7].

Хоча збільшення кількості туристичних підприємств є значним, це зростання було дещо нижчим, ніж середній показник для всіх австралійських підприємств (7,0%) у 2022 р. Це пояснюється тим, що туристичний сектор особливо сильно постраждав від COVID-19. Незважаючи на це, станом на 30 червня 2022 р. 1 із 7 австралійських підприємств (14%) були безпосередньо пов'язані з туризмом, більше того – кількість підприємств продовжувала зростати в період пандемії. Це відбулося за рахунок такого:

– збільшення кількості мікро- та малих підприємств, найчастіше в секторах роздрібної торгівлі та кафе, ресторанів та послуг з виносом, де розширилися послуги онлайн-доставки та доставки додому;

– здійснення урядами різноманітних програм підтримки, які дозволили багатьом підприємствам продовжувати працювати з меншими оборотами.

Туристичний бізнес класифікується як: непрацюючий (одноосібний підприємець), мікро (1-4 співробітники), малий (5-19 співробітників), середній (20-199 співробітників) або великий бізнес (200 і більше співробітників). Переважна більшість туристичних компаній в Австралії (близько 95%) мала менше 20 працівників. У червні 2022 р.:

– 48% туристичних підприємств (172263) були мікро- або малими підприємствами;

– 47%, або 169 897, не мали жодного працівника, крім власника;

– лише 4,5% мали на роботі 20 і більше людей [7].

Ще одним позитивним аспектом було те, що за рік до червня 2022 р. найсильніше зросли бізнеси серед тих, хто повідомив про більший товарообіг. Кількість підприємств з оборотом менше 200 тис. дол. зросла на 4,2%, а кількість підприємств зросла на:

– 6,3% для тих, хто має оборот від 200000 до 2 млн дол.

– 11% для тих, хто має оборот 2 млн. дол. або більше.

Станом на 30 червня 2022 р. в столиці було розташовано 250710, або 70% усіх туристичних підприємств країни, тоді як 107567 туристичних підприємств були розкидані по регіональних районах Австралії. З червня 2017 р. по червень 2022 р. кількість туристичних підприємств у регіоні Австралії зросла в середньому на 2,3% порівняно з 4,5% у столиці. Повільніші темпи зростання в туристичних регіонах призвели до зменшення регіональної частки туристичних підприємств з 32,3% у червні 2017 р. до 30,0% у червні 2022 р. З червня 2021 р. по червень 2022 р. кількість підприємств у регіональній Австралії зросла на 4,9%, більше ніж вдвічі перевищив середній темп зростання за 5 років. Це все ще менше, ніж зростання бізнесу в столиці, на 6,0% за рік [7].

Висновки. Пандемія COVID-19 відчутно вплинула на туристичний сектор Австралії, призводячи до раптового зменшення туристичного потоку та значних економічних втрат. Обмеження на міжнародні подорожі та

обмеження щодо в'їзду призвели до скорочення кількості туристів, що прибувають до країни, і викликали необхідність переорієнтації на внутрішній туризм. Проте, пандемія також стимулювала інновації в галузі та сприяла зростанню певних сегментів бізнесу, зокрема в сфері цифрових технологій та альтернативних форм туризму.

Водночас, важливим аспектом є реакція державного сектору на кризу, яка включає в себе фінансову підтримку для туристичних підприємств, стимулювання внутрішнього туризму та розвиток нових стратегій залучення туристів. У цьому контексті, хоча пандемія COVID-19 стала викликом для туристичного сектору Австралії, вона також створила можливості для переосмислення та розвитку, що можуть сприяти його подальшому зростанню та стабільності в майбутньому.

Таким чином, пандемія COVID-19 стала каталізатором для трансформації туристичної галузі в Австралії та Океанії. Завдяки інвестиціям у цифрові технології, екологічно відповідальні проекти та диверсифікацію послуг регіон має можливості для стійкого зростання та підвищення своєї міжнародної привабливості.

Використані джерела і література:

1. Tourism Research Australia (TRA). Стан галузі 2019. URL: <https://www.tra.gov.au/>
2. Tourism Research Australia (TRA). Національне опитування відвідувачів. Червень 2022 р., вересень 2022 р., грудень 2022 р. URL: <https://www.tra.gov.au/>
3. Tourism Research Australia (TRA). Монітор туристичних інвестицій 2021–2022 рр. URL: <https://www.tra.gov.au/>
4. Департамент інфраструктури, транспорту, регіонального розвитку, комунікацій та мистецтв (BITRE). Щомісячні показники діяльності авіакомпаній у сфері міжнародних авіакомпаній – грудень 2022 р.
5. Австралійська комісія з торгівлі та інвестицій (Austrade). Переглянута стратегія THRIVE 2030. Березень 2023 р. URL: <https://www.austrade.gov.au>
6. Tourism Research Australia (TRA). Прогнози розвитку туризму в Австралії на 2022–2027 рр. URL: <https://www.tra.gov.au/>
7. Tourism Research Australia (TRA). Туристичний бізнес в Австралії: червень 2017–2022 рр. URL: <https://www.tra.gov.au/>

РОЗДІЛ III. ДОПОМОГА УКРАЇНІ ВІД АВСТРАЛІЇ У БОРОТЬБИ ПРОТИ АГРЕСІЇ РФ

УДК : 355.241.2 (94) «2019/2024»

Бондарець М. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБОРОННО- ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ АВСТРАЛІЇ У 2019-2024 рр.

У статті розкрито особливості п'ятого етапу розвитку оборонно-промислового комплексу Австралії (2018-2024 рр.). Виокремлено та досліджено головні програми виробництва озброєнь та військової техніки зеленого континенту у цей період. Акцентовано увагу на військовій та гуманітарній допомозі Україні в її війні проти росії.

Ключові слова: Австралія, оборонно-промисловий комплекс, етапи розвитку оборонної промисловості Австралії, програми виробництва сучасних видів озброєнь, військова та гуманітарна допомога Україні.

Maryna Bondarets. Current development trends of Australia's defense industrial complex in 2019-2024. *The article reveals the features of the fifth stage of the development of Australia's defense-industrial complex (2018-2024). The main programs for the production of weapons and military equipment of the green continent during this period have been singled out and studied. The focus is on military and humanitarian aid to Ukraine in its war against Russia.*

Keywords: Australia, defense-industrial complex, stages of development of Australia's defense industry, production programs of modern types of weapons, military and humanitarian aid to Ukraine.

Оборонна промисловість будь-якої країни створюється та розвивається, виходячи з її соціально-економічного стану, геополітичної ситуації та участі у військово-політичних блоках. Оборонно-промисловий комплекс (ОПК) Австралії у XX-XXI ст. пройшов певні часові етапи розвитку:

I етап (1901-1938 рр.) – зародження оборонного виробництва під протекторатом Великобританії;

II етап (1939-1950-ті рр.) – розвиток оборонного виробництва в умовах Другої світової війни та у післявоєнний період;

III етап (1951-1990-ті рр.) – залучення іноземних інвестицій та інноваційних технологій в економіку країни, трансфер цивільних технологій подвійного призначення в оборонне виробництво;

IV етап (1991-2018 рр.) – введення ліцензій та дозволів на виробництво для іноземних виробників озброєння та військової техніки;

V етап (з 2018 р. і донині) – розвиток ОПК згідно національної експортної стратегії.

Зосередимось на останньому, п'ятому етапі еволюції ОПК Австралії.

У рамках реалізації Білої Книги оборони (2016 р.) МО (Міністерство оборони) Австралії прийняло «План оборонно-промислового потенціалу»,

котрий передбачає створення міцної та конкурентоспроможної на міжнародному рівні бази оборонної промисловості, яка буде сприяти задоволенню потреб оборонного потенціалу та розвитку економіки Австралії [1].

План містить державні стратегії та програми, спрямовані на зміцнення потенціалу місцевої промисловості щодо забезпечення обороноздатності. У ньому визначаються правила виходу на ринок підприємств, які бажають приєднатися до оборонної промисловості Австралії, і програми, котрі доступні підприємствам, що вже постачали товари та послуги для потреб оборони. У плані запроваджено нову оцінку суверенного оборонно-промислового потенціалу та перелік пріоритетів його розвитку. План узагальнює комплексну інвестиційну програму та визначає майбутні інвестиційні можливості.

Отже, метою австралійського уряду до 2028 р. було проголошено створення оборонної промисловості, що має потенціал і стійкість для задоволення оборонних потреб Австралії.

Виділимо головні стратегічні підходи Плану:

- розширена оборонно-промислова база, де гнучкі малі та середні підприємства (МСП) краще взаємодіють з місцевими та глобальними оборонними компаніями і не залежать виключно від Австралійських сил оборони;

- пріоритетні інвестиції уряду в оборонну промисловість та максимальна участь австралійських підприємств у роботі оборонного сектору;

- розвиток інновацій та підвищення конкурентоспроможності оборонної промисловості за рахунок розширення співробітництва між підприємствами, університетами та науково-дослідним сектором;

- підвищення експортного потенціалу оборонної промисловості за допомогою стимулювання внутрішнього попиту;

- розвиток партнерства в галузі оборони та промисловості, яке дозволить Австралії підготуватися до майбутніх змін у стратегічному середовищі та зростання технологічної складності виробництва. Цього можна досягти шляхом підготовки висококваліфікованого кадрового потенціалу [1].

У 2018 р. австралійський уряд поставив перед собою амбітне завдання – посісти дев'яте місце у рейтингу найбільших експортерів зброї у світі. Країна розраховувала за 10 років увійти до десятки головних експортерів зброї та зрівнятися за обсягами експорту озброєнь із Великою Британією та Німеччиною. Задля цього уряд готовий виділити з бюджету кошти на кредитування підприємств та створення сприятливих умов збільшення експорту товарів та послуг військового призначення.

Відповідно спостерігається динаміка зростання оборонного бюджету Австралії. Якщо у 2016 р. оборонні витрати становили 23,7 млрд дол. – 1,3% ВВП країни [2], то до 2022 р. вони зросли до 32,3 млрд дол. [3], тобто в 1,4 рази. У 2022 р. Австралія займала 13 місце у світі по оборонному бюджету (1,9 % ВВП) [3].

Через зростання загрози з боку Китаю Австралія планує вдвічі збільшити оборонний бюджет та досягти витрат у 100 млрд австрал. дол. на рік, разом з тим передбачається активне скорочення військових програм заради вивільнення коштів на морську компоненту захисту. Навесні 2024 р. уряд Австралії оголосив план зі збільшення оборонних витрат, який передбачає поступове зростання з 32,4 млрд дол. до 64,4 млрд дол. до 2033 р. Зростання буде здійснюватися планомірно у межах від 3 млрд дол. до 7 млрд дол. на рік [4].

Зокрема 1,9 млрд дол. планується додатково отримати за рахунок відмови від збільшення кількості літаків F-35. Зауважимо, що існували плани збільшити їхню кількість з 72 до 100, але за новою програмою додаткових закупівель F-35 не передбачено.

Прийнято також рішення скоротити замовлення і на корейську БМП AS21 Redback з 450 до 129 машин. Це дозволить зекономити ще 10 млрд австрал. дол. Скороченню підлягають й кошти на закупівлю 2-х кораблів підтримки та на модернізацію оборонних об'єктів у Канберрі. Це у підсумку складе 73 млрд австрал. дол., які будуть перерозподілені на інші програми.

Пріоритетною програмою стане будівництво атомних підводних човнів, на які планується витратити до 63 млрд австрал. дол. Австралія ухвалила рішення замовити у Великої Британії атомні підводні човни класу SSN-A, які будуть будуватися на її потужностях, окрім ядерної компоненти, яка буде збиратися британцями. Ще 32 млрд австрал. дол. планується витратити на 6 новітніх фрегатів класу Hunter, які мають посилити австралійський флот.

Отже, акцент на океанську компоненту у програмі Австралії стає її прагматичним вибором, якій свідчить про намір ліквідувати загрозу ще на підступах до континенту. На орієнтацію проти китайської загрози вказує і вкладання 18 млрд австрал. дол. для розбудови баз на півночі Австралії [4].

Зупинимось докладніше на програмі будівництва атомних підводних човнів та на наявних здобутках щодо її виконання.

Австралійська програма підводних човнів із звичайним озброєнням та атомними двигунами передбачає, що як приватні особи, так і підприємства мають допомагати у будівництві нової суверенної галузі для створення та підтримки цього критично важливого потенціалу. 1 липня 2023 р. була створена Австралійська агенція з підводних човнів для придбання, будівництва, доставки, технічного управління, підтримки та утилізації австралійських атомних підводних човнів із звичайним озброєнням у рамках партнерства в AUKUS (*аббревіатура від англ. Australia, United Kingdom, United States*).

Важливою подією для AUKUS та австралійської промисловості стало те, що уряд Австралії повідомив про вибір партнерів з будівництва та обслуговування атомних підводних човнів, а згодом оголосив Австралію суверенним партнером для будівництва та обслуговування атомних підводних човнів зі звичайним озброєнням. Цей стало важливим кроком на шляху Австралії до будівництва, експлуатації та обслуговування атомних

підводних човнів, який одночасно зміцнів промислову базу підводних човнів усіх трьох партнерів по AUKUS [5].

Важливим питанням є безпека реалізації даного проекту. Відомо, що оборонна промисловість, національна безпека та безпека бізнесу взаємопов'язані. У міру зростання кількості кібератак, випадків шпигунства та іноземного втручання сектор безпеки та оборонна промисловість мають працювати разом, щоб усунути ризики шкоди суверенітету та національним інтересам.

Тому атомні підводні човни та пов'язані з ними технології вимагатимуть посиленого контролю безпеки в порівнянні з тими, що вже застосовуються в оборонній промисловості, а також у військово-морському суднобудуванні та постачанні. Це має важливе значення для створення інтегрованої колективної виробничої бази, передбаченої AUKUS.

Австралійська програма створення атомних підводних човнів SSN-AUKUS є найбільш значним промисловим і технічним проектом в історії Австралії. Австралійська промисловість має стати «готовою до AUKUS», виконавши відповідні вимоги до безпеки та даних, необхідних для участі у тристоронній програмі створення атомних підводних човнів.

Згідно цього австралійська промисловість та наукові кола мають підготуватися до участі у програмі створення атомних підводних човнів із звичайним озброєнням, розглянувши реалізацію наступних вимог безпеки, що наведені у Програмі безпеки оборонної промисловості (DISP), багаторівневій програмі членства, що ґрунтується на Основах принципів оборонної безпеки (Принцип 16, Контроль 16.1, Безпека оборонної промисловості), а також на втіленні Основ політики захисної безпеки, що викладені у «Посібнику із протидії іноземному втручанню в австралійському університетському секторі», опублікованому Цільовою групою університету з іноземного втручання (UFIT) [6].

Якщо австралійська промисловість та наукові кола реалізують вимоги та стратегії, викладені у цих політичних документах, вони матимуть основу, що необхідна для участі в австралійській програмі створення атомних підводних човнів. Всебічний розгляд питань безпеки допоможе також підвищити довіру між партнерами.

Програма передбачає будівництво об'єкта, який являтиме собою виробничо-технічний та інженерно-виробничий цех з обслуговування та ремонту вузлів та засобів морської ядерної установки. Він також прийматиме, оброблятиме, знезаражуватиме та тимчасово зберігатиме низькоактивні радіоактивні матеріали, що утворюються на атомних підводних човнах із звичайним озброєнням, які будуть експлуатуватися на авіабазі HMAS Stirling з 2027 р. Очікується, що будівництво об'єкта розпочнеться у 2025 р. і неухильно відповідатиме вимогам процедури ліцензування Австралії. Згідно цього Австралійське агентство з підводних човнів (ASA) подало заявку на отримання окремої ліцензії у Австралійського агентства з радіаційного захисту та ядерної безпеки (ARPANSA) для будівництва об'єкта в установленому порядку. А 17 липня

2024 р. генеральний директор ARPANSA повідомив, що вони видали ліцензію ASA відповідно до розділу 32 Закону Австралії про радіаційний захист і ядерну безпеку 1998 р. Ця ліцензія дає дозвіл на підготовку майданчика для радіаційного об'єкта (контрольований промисловий об'єкт або CIF), який буде розташований у HMAS Stirling на острові Гарден, Західна Австралія [7].

Отже, при проектуванні та будівництві цього об'єкта для австралійських атомних підводних човнів зі звичайним озброєнням ASA надає пріоритет найвищим стандартам безпеки для людей, населення та навколишнього середовища.

Нині уряд Австралії продовжує розвивати програму будівництва австралійських атомних підводних човнів із звичайним озброєнням. Він визначив партнерів із концептуального проектування нової верфі з будівництва підводних човнів Submarine Construction Yard (SCY) у Південній Австралії. Компанії Kellogg, Brown and Root (KBR) та спільні підприємства AECOM та Aurecon були оголошені партнерами з проектування нового SCY у Південній Австралії в Осборні.

KBR має великий досвід підтримки проектування та управління проектами будівництва об'єктів інфраструктури наземної, повітряної та морської оборони по всій країні та проектуватиме територію SCY, заплановану для об'єктів з обробки та виробництва сталі. Спільні підприємства AECOM та Aurecon розроблять концептуальний проект для решти об'єкта, який призначений для оснащення, складання та введення в експлуатацію австралійських атомних підводних човнів із звичайним озброєнням. До складу проектних груп входять фахівці з ядерної інфраструктури та досвідчений персонал, який брав участь у попередніх інфраструктурних проектах верфей в Осборні, Хендерсоні та країнах-партнерах AUKUS. Комплекс SCY займатиме площу понад 75 гектарів та буде побудований з дотриманням найвищих стандартів безпеки.

Заступник прем'єр-міністра Річард Марлес заявив, що цей проект створить тисячі місцевих робочих місць та допоможе забезпечити набуття найважливішого оборонного потенціалу в історії країни. «На піку свого розвитку до 4000 робітників буде залучено для проектування та будівництва інфраструктури заводу з будівництва підводних човнів в Осборні, тоді як очікується, що ще 4000-5500 робочих місць буде створено безпосередньо для будівництва атомних підводних човнів у Південній Австралії» [8].

Попередні підготовчі роботи, необхідні для підтримки майбутнього будівництва SCY в Осборні, розпочалися у грудні 2023 р. з підготовки майданчика будівництва нової автостоянки.

У партнерстві з урядом Південної Австралії уряд Албані також проектує та будує нову Академію в Осборні для навчання та підготовки елітних кадрів військово-морського суднобудування. Міністр оборонної промисловості Пет Конрой заявив, що будівництво SCY в Осборні надасть висококваліфіковані робочі місця на десятиліття вперед, забезпечуючи фінансову безпеку тисячам австралійців: «Цей проект гарантує, що Австралія

опиниться в авангарді виробництва найсучасніших підводних човнів у світі, і є ще одним прикладом того, як уряд Албані продовжує співробітництво з AUKUS» [8]. Проект будівництва Академії є частиною інвестицій австралійського уряду в цю програму на суму 53-63 млрд австрал. дол. протягом наступного десятиліття, включаючи приблизно 2 млрд австрал. дол. інвестицій в інфраструктуру Південної Австралії лише за кілька років. Це ще одна важлива подія, яка гарантує, що будівництво першої австралійської SSN-AUKUS розпочнеться до кінця цього десятиліття.

До особливостей розвитку оборонної промисловості Австралії V етапу (з 2018 р. і донині) можна віднести:

- прийняття національної експортної стратегії розвитку оборонної промисловості, спрямованої на забезпечення умов зростання експорту продукції військового та подвійного призначення, шляхом державної підтримки вітчизняних підприємств та створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних компаній;

- створення Спеціального експортного фонду зі статутним капіталом 3 млрд дол. з метою надання пільгових кредитів на поповнення оборотного капіталу суб'єктам ОПК, орієнтованих на експорт товарів та послуг військового та подвійного призначення (2018 р.);

- затвердження стратегічного кадрового плану для оборонної галузі (2018 р.). Згідно нього визначено квоти щодо навчання молодих спеціалістів необхідним професіям за рахунок підприємств, а також кількість робітників, які потребують перепідготовки;

- прийняття комплексної інвестиційної програми у шести напрямках: розвідка, спостереження, радіоелектронна війна, космос і кібернетика; людські ресурси, інфраструктура, інформаційно-комунікаційні технології, матеріально-технічне забезпечення; повітряна та морська мобільність; морська та протичовнова війна; аерокосмічні війська; наземні сили. У 2019 р. для кожного з шістьох напрямів уряд підготував стратегії промислового розвитку. У стратегіях враховано основні рішення уряду 2018 р., стан реалізації пріоритетів суверенного промислового потенціалу та власні ініціативи оборонної промисловості;

- визначення суверенних пріоритетів оборонного промислового потенціалу:

1. Будівництво верфей для проектування та виробництва підводних човнів, фрегатів та малих військових суден, що матиме вирішальне значення для досягнення нових можливостей та ефективності у суднобудівній галузі.

2. Модернізація сухопутних бойових машин до рівня наступного покоління, при якому рівень технологій має бути значно вищим, ніж у попередніх поколінь. Для цього австралійська промисловість повинна мати потенціал для проектування, розробки, виробництва, інтеграції та модернізації нових систем та обладнання.

3. Підвищення радіолокаційних здібностей активних і пасивних фазованих решіток, у виробництві яких сьогодні Австралія займає лідируючі позиції. Це підвищить здатність виявляти противника і матиме вирішальне

значення для наступальних та оборонних операцій. Отже, австралійська промисловість повинна посилювати можливості проектувати, розробляти, виробляти, обслуговувати та модернізувати пасивні та активні радіолокаційні системи з електронним скануванням.

4. Технології зниження вразливості бойової амуніції воїна. Австралійська промисловість має вдосконалювати та модернізувати технології скритності та живучості, рівень балістичного захисту, який дає воїнам перевагу у бою.

5. Розробка програмних додатків щодо обробки сигналів у галузі кібербезпеки, радіолокаційних, гідролокаторних та акустичних технологіях, підтримки радіоелектронної боротьби.

6. Спостереження та збирання розвідувальних даних, аналіз, розповсюдження та інтеграція складних систем. Оборонна промисловість повинна мати здатність проектувати, розробляти, підтримувати та модернізувати потенціал спостереження з тим, щоб можна було збирати, аналізувати та поширювати великі обсяги даних. Це включає в себе розробку та модернізацію датчиків та програмного забезпечення, загоризонтних радіолокаційних систем, космічних систем ситуаційного спостереження, криптографічного обладнання, інтеграцію розвідувальних та інформаційних систем у командування та управління, зв'язок, комп'ютерні та розвідувальні мережі, інтеграцію між платформами та системами зброї, які забезпечують захист.

7. Початкове та експлуатаційне тестування, оцінка, сертифікація та забезпечення оборонних платформ та систем є спільною оборонною та промисловою метою. Для цього необхідні кваліфікована робоча сила та обладнання, здатні забезпечити безпеку, доступність та зручність використання оборонних платформ та систем як у мирний час, так і під час військових операцій. Це має дозволити здійснювати швидку модифікацію та модернізацію на місцевому рівні.

8. Дослідження, проектування, розробка та виробництво боєприпасів, стрілецької та кінетичної зброї будуть і надалі основою військового потенціалу Австралійських сил оборони. Вони будуть здійснюватися, головним чином, промисловими підприємствами в рамках низки великих закупівель та підтримки проектів.

9. Всебічне технічне обслуговування аерокосмічних платформ – комплексне або спеціалізоване технічне обслуговування гелікоптерів та літаків, таких як винищувачі F-35A та безпілотні літальні апарати, має вирішальне значення як для стримування, так і для ефективного проведення військових операцій. Оборонна промисловість повинна забезпечувати їх ремонт та технічне обслуговування на різних етапах робочого циклу. Для цього необхідні навички та технології, що дозволяють знизити стратегічні та експлуатаційні ризики [9].

Досліджуючи розвиток оборонної промисловості Австралії у 2019-2024 рр., не можна оминати підтримку України в її війні проти росії. Мова йде і про зброю, і про гуманітарну та енергетичну підтримку.

Після 24 лютого 2022 р. Австралія почала допомагати Україні з озброєнням і за місяць стало відомо про перший пакет військової допомоги на більш ніж 15 млн дол. Тоді Австралія передала Україні 20 бронетранспортерів Bushmaster.

Вже у квітні 2022 р. Австралія надала новий пакет військової допомоги, до якого увійшли артилерійські гаубиці M777 і боєприпаси до них. У середині літа було оголошено про передачу бронетранспортерів M113 для української армії, а також нової партії бронетранспортерів Bushmaster, які на той момент вже пройшли випробування на полі бою. Через кілька місяців Австралія знову передала Україні бронемашини Bushmaster і направила контингент інструкторів для навчання українських військ на території Європи.

Згодом Австралія поставила в Україну бронемашини M113, вантажівки, причепи, антидронові комплекси Slinger, катери Sentinel 830R RHIB, переносні зенітні ракетні комплекси RBS 70 NG, які здатні знищувати цілі ворога на відстані 9 тисяч метрів. Австралія також приєдналася до коаліції дронів для України.

Протягом 2023-2024 рр. Австралія продовжила надавати Україні військову допомогу, а саме: обладнання для розмінування, портативні рентгенівські апарати, 3D-принтери з металу та системи протидії дронам.

Однак Австралія передала не всю допомогу, яку бажала б отримати Україна. Так, вона відмовилася передавати винищувачі F-18 Hornet і гелікоптери Taipan, які підлягали утилізації, мовляв ця пропозиція від України була надана занадто пізно. Також Україна закликала передати для ЗСУ танки Abrams, але поки уряд Австралії не схвалив таке рішення.

Крім озброєння Австралія допомагає Україні і в гуманітарній сфері та енергетиці. У 2023 р. країна виділила 110 млн дол., з яких частину було виділено на гуманітарну допомогу – житло, медичні послуги, воду, санітарні потреби.

У 2024 р. стало відомо, що австралійський уряд виділить ще 31 млн дол. на підтримку України: 20 млн дол. в енергетичний фонд і 11 млн дол. як гуманітарну допомогу.

При цьому Австралія один раз відправляла в Україну партію вугілля. Наприкінці минулого року Україна знову звернулася до Австралії по аналогічну допомогу, але натомість уряд Австралії вирішив надати Києву фінанси у розмірі 32,5 млн дол., мотивуючи це тим, що Україна розташована за 13 тис. км і можна знайти вугілля ближче [10].

Нещодавно уряд Австралії оголосив про найбільший із початку повномасштабного вторгнення РФ пакет військової допомоги Україні на суму близько 250 млн австрал. дол., що еквівалентно приблизно 169 млн дол. США.

Згідно з повідомленням на сайті австралійського уряду, на саміті лідерів НАТО у Вашингтоні віце-прем'єр-міністр і міністр оборони Річард Марлз зустрівся з президентом України Володимиром Зеленським та

партнерами з Індо-Тихоокеанської четвірки, де він підтвердив прихильність Австралії підтримці України в її захисті від незаконного вторгнення РФ.

Зазначається, що оголошений пакет військової допомоги містить: ракети ППО; озброєння класу «повітря-земля», включно з керованою зброєю; протитанкову зброю; боєприпаси для артилерії, мінометів, гармат і стрілецької зброї; партію якісного взуття, що дасть змогу Збройним силам України продовжувати роботу на передовій.

Таким чином уряд Австралії збільшує військову допомогу Австралії Україні до більш ніж \$ 1,1 млрд дол. від початку повномасштабного вторгнення Росії, а загальний обсяг допомоги перевищив \$ 1,3 млрд дол. [11].

Австралія також приєднається до нової ініціативи НАТО з безпеки та навчання для України як оперативний партнер. Це є доповненням до підготовки українських новобранців, яку проводять військовослужбовці Австралійських сил оборони в Сполученому Королівстві в межах Operation KUDU.

Під час свого візиту до Вашингтона заступник прем'єр-міністра також долучився до інших партнерів у підписанні Меморандуму про взаєморозуміння щодо коаліції дронів. Це слідує за зобов'язанням уряду Австралії надати Україні 30 млн австрал. дол. на безпілотники в межах коаліції.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що у 2019-2024 рр. Австралія модернізує оборонно-промисловий комплекс, оптимізує програми виробництва озброєнь згідно наявних ресурсів і спільних програм з партнерами по AUKUS.

Використані джерела і література:

1. Белая книга обороны Австралии. URL: <http://www.defence.gov.au/whitepaper>.
2. SIPRI Yearbook 2017. p. 288. URL: <http://www.sipriyearbook.org>
3. SIPRI Yearbook 2023. p. 166. URL: <http://www.sipriyearbook.org>
4. Defence Express. 18.04.2024. URL: <https://defense-ua.com>
5. Australian government. Australian Submarine Agency. Business and Industry. URL: <https://www.asa.gov.au/business-industry>
6. Australian government. Australian Submarine Agency. Industry Security Programm. URL: <https://www.asa.gov.au/business-industry/industry-security-program>
7. Australian government. Australian Submarine Agency. URL: <https://www.asa.gov.au/news/all-news/2024-07-17/licence-issued-site-preparation-controlled-industrial-facility-hmas-stirling>
8. Australian government. Australian Submarine Agency. URL: <https://www.asa.gov.au/news/all-news/2024-06-04/concept-design-partners-announced-south-australias-new-submarine-construction-yardo>
9. Центр военно-стратегических исследований Казахстана. Официальный сайт. URL: <https://cvsi.kz>
10. Підтримка з іншої частини планети. Яку допомогу Україна встигла отримати від Австралії. РБК -УКРАЇНА. 07.06.2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news>
11. Австралія оголосила про найбільший пакет військової допомоги Україні на \$170 млн. Interfax-УКРАЇНА.11.07.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/999716.html>

УДК 94 : 341.232.1+339.726.3] (477:94) «2022/2024»

Кордун О. О.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ АВСТРАЛІЄЮ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ

Австралія активно надає підтримку Україні у військовій сфері, що включає летальну зброю, бронетехніку, боєприпаси, медичне обладнання та індивідуальне захисне спорядження. Протягом 2022-2023 рр. ця країна передала Україні 120 MRAP Bushmaster, 56 бронетранспортерів M113A4, 6 155-мм причіпних гаубиць M777 та багато іншого обладнання. Ця військова допомога з боку Австралії відіграє важливу роль у підтримці обороноздатності України. Загальна підтримка Австралією України становила приблизно 960 млн австрал. дол. (\$655 млн), що значно більше, ніж Австралія надавала будь-якій іншій країні за останні роки. Водночас, потенціал співпраці у військовій сфері використовується нашою країною ще далеко не повно. Для посилення воєнної співпраці з Австралією та отримання більшої допомоги в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, наша держава має активно шукати спільні проекти або ініціативи, які можуть бути корисними для обох країн.

Ключові слова: міжнародна військова допомога, українсько-австралійські відносини, повномасштабне вторгнення Росії.

Oleksii Kordun. Some aspects of the provision of international military assistance to Ukraine by Australia in the conditions of a full-scale russian invasion. Australia has been actively engaged in providing military support to Ukraine amidst the ongoing conflict, offering a range of resources including lethal weaponry, armored vehicles, ammunition, medical supplies, and personal protective gear. Notably, during the period spanning 2022-2023, Australia facilitated the transfer of 120 MRAP Bushmaster vehicles, 56 M113A4 armored personnel carriers, 6 155 mm M777 towed howitzers, alongside numerous other equipment units to Ukraine. Such military aid from Australia stands as an important contributor to bolstering Ukraine's defense capabilities. The financial commitment from Australia towards this support endeavor amounted to approximately AU\$960 million (equivalent to \$655 million USD), surpassing the aid extended to any other nation in recent years. However, despite this considerable assistance, the potential for further collaboration in the military domain remains largely untapped. To enhance military cooperation and secure additional aid in the face of a full-scale Russian incursion into Ukrainian territory, Ukraine should actively pursue mutually beneficial joint projects or initiatives with Australia.

Keywords: international military aid, Ukrainian-Australian relations, full-scale invasion of Russia.

Враховуючи значний дисбаланс у ресурсах і озброєнні між Україною та Росією, без потужної фінансової та військової допомоги від західних партнерів Україна не була б спроможна зупинити наступ агресора та третій рік успішно протистояти повномасштабному вторгненню більш сильного у військовому та ресурсному плані ворога. З цього випливає важливість та актуальність наукових досліджень обсягів, механізмів, географії, причин виникнення проблем у наданні та інших аспектів міжнародної військової допомоги Україні, метою яких є вироблення рекомендацій щодо успішної взаємодії з союзниками України.

Однією з важливих тенденцій у наданні допомоги нашій державі стала підтримка України з боку навіть тих держав, які раніше не здійснювали військової співпраці з Україною. До таких країн, зокрема, належить Австралія, розташована за 16 тис. км від України. Повномасштабне вторгнення Росії кардинально змінило ситуацію, знизивши вплив таких чинників, як географічна віддаленість країн чи розбіжності в їхніх оборонних пріоритетах. Так, Австралія, зацікавлена в збереженні миру та стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, водночас розуміє, що надання допомоги Україні може допомогти запобігти поширенню збройного конфлікту на інші регіони та створенню небезпечного прецеденту безкарності у порушенні норм міжнародного права.

Питання міжнародної військової та гуманітарної допомоги Україні, взаємовідносин України та Австралії в контексті російсько-української війни розглядаються у публікаціях В. Циганюк В. [1, с. 104-116], С. Масленик та Ю. Секунової [2, с. 133-136], М. Кулінича [3, с. 235-237] та ін. Не оминають увагою суттєвий внесок Австралії у постачання озброєнь Україні і представники держави-агресора, наприклад Н. Бубнова [4]. Але найповніше на сьогодні тема українсько-австралійських відносин в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну та ключові аспекти внеску Австралії у протистояння російській військовій агресії розглядається у низці робіт О. Зернецької та О. Мирончук (див., напр.: [5], [6]).

То ж *метою* даної розвідки є, радше, актуалізація стану українсько-австралійських відносин у безпековій сфері.

Протягом 2014-2023 рр. Австралія послідовно виступала проти російської агресії в Україні і підтримувала територіальну цілісність та суверенітет України. Ще до повномасштабного вторгнення фактично лише США, Велика Британія, Польща, країни Балтії та країни Британської співдружності (Канада та Австралія) усвідомлювали реальний рівень загрози з боку РФ [7] і готові були підтримати Україну у протистоянні з агресором. 24 лютого 2022 р. Австралія була серед перших світових держав, що виступили з позиції безумовної підтримки України у її протистоянні Росії [8].

За час повномасштабної війни Австралія не раз продемонструвала, що є справжнім другом нашої країни, а допомога цієї країни, в тому числі військова, стала однією зі складових ефективного спротиву нашої держави російській агресії [9, с. 883-898]. І це саме та країна, яка у січні 2022 р. вустами тогочасної міністерки іноземних справ Австралії Маріз Пейн заявляла, що не надаватиме військової допомоги Україні, водночас висловивши готовність надати Україні допомогу у питанні забезпечення кібербезпеки та протидії новим можливим атакам [10].

Протягом 2022-2023 рр. мала місце помітна активізація українсько-австралійських контактів. Серед понад 20 двосторонніх заходів високого та найвищого рівнів можна виділити перші в історії двосторонніх відносин візит Прем'єр-міністра Австралії Е. Албенізі в Україну (03.07.2022 р.) та

візит в Австралію Депутатської групи Верховної Ради України з міжпарламентського співробітництва з Австралією (20-25.03.2023 р.) [11].

Нинішня позиція уряду Австралії полягає в тому, щоб допомогти Україні припинити війну «на її умовах». І своєрідним символом цієї допомоги став бронетранспортер Bushmaster. У вересні 2022 р. надані Австралією бронеавтомобілі MRAP Bushmaster зіграли вирішальну роль в успішному контрнаступі на Харківщині. У 2022-2023 рр. уряд Австралії подарував Україні щонайменше 120 цих машин чотирма партіями: у квітні, травні, липні та жовтні 2022 р., п'ята партія – у липні 2023 р. [12] Це було найшвидше рішення про виділення військової допомоги в історії країни. За українським часом усе відбулося протягом одного дня [13].

Також в рамках військової допомоги Австралія передала Україні 56 бронетранспортерів M113AS4, 6 – 155-мм причіпних гаубиць M777 та багато іншого обладнання. До речі, згідно з даними Military Balance, станом на 2021 р. Австралія мала на озброєнні 54 155-мм гаубиці M777A2. Тобто ця країна відразу віддала понад 10% цього важливого для України озброєння [14]. Це менше, ніж передала на той час Франція (12%), але більше, ніж Канада (4%) [15].

Також відомо, що захищаючи Україну від російської агресії, загинуло принаймні двоє громадян Австралії: у листопаді 2022 р. доброволець з Австралії Тревор К'елдала [16], в грудні того ж року – Сейдж О'Доннелл [17].

У 2022 р. Україна отримала від Австралії майже 80 000 тонн вугілля вартістю 30 млн австрал. дол. (\$19,5 млн за нинішнім курсом). Цього ж року Австралія вирішила не передавати нову партію вугілля Україні через те, що країна розташована досить далеко й існує можливість знайти енергоресурси десь ближче. Натомість країна 15 лютого 2024 р. надала грант у розмірі 50 млн австрал. дол. (\$32 млн) для Міжнародного фонду для України, який адмініструється Великою Британією. За словами прем'єр-міністра Австралії Ентоні Альбанезе, Україна може використати ці гроші на власний розсуд – для придбання зброї чи енергоресурсів [18].

Австралія також активно долучається до навчання українських військових і вже оголосила про розширення програми та кількості інструкторів (з 70 до 90) для тренування українських військових в межах програми «Операція Куду» (Operation Kudu) на 2024 р. Протягом 2023 р. австралійські інструктори допомогли навчити понад 1200 українців у межах міжнародної тренувальної місії, очолюваної Великою Британією [19].

Опосередковано Україні допомагають і Королівські ВПС Австралії. Свого часу літак RAAF E-7A Wedgetail відіграв ключову роль у захисті міжнародного гуманітарного потоку в Україну, забезпечуючи раннє виявлення можливих дій або погроз з боку Росії за межами України, спрямованих проти гуманітарної та військової допомоги. Wedgetail, який побудований на основі Boeing 737-700 і обладнаний передовим радаром дальнього спостереження, має можливість одночасного відстеження як повітряних, так і морських цілей [20].

Країна здійснює підтримку України і шляхом приєднання до різних ініціатив, спрямованих на підтримку обороноздатності ЗСУ. Так, 21 березня 2024 р. Австралія приєдналася до очолюваної Латвією та Великою Британією Коаліції дронів, яка покликана забезпечити Сили оборони України безпілотниками [21]. Австралія вже постачала картонні одноразові вантажні дрони Corvo Precision Payload Delivery System від австралійської компанії SYPAQ для забезпечення логістичних завдань у важкодоступних місцях і як приманку [22].

Напередодні другої річниці повномасштабного вторгнення Росії уряд Австралії надав грант у розмірі 50 млн австрал. дол. Міжнародному фонду для України [18], безпосередньо підтримуючи закупівлю пріоритетних військових засобів.

А наприкінці квітня 2024 р. уряд Австралії виділив для України новий пакет військової допомоги вартістю 100 млн австрал. дол. (\$65 млн) [23]. Зокрема відомо, що до цього пакета увійде партія сучасних катерів Sentinel 830R RHIB [24].

Нещодавно стало відомо, що Австралія готується передати партію переносних зенітних ракетних комплексів RBS 70 NG для України [25]. Вони здатні знищувати цілі ворога на відстані до 9 тисяч метрів та мають вдосконалену систему наведення. Подробиці про кількість пускових установок і боєприпасів RBS 70 NG, які будуть поставлені, а також про те, чи буде надано додаткові елементи, як-от радари ППО Giraffe AMB від шведської компанії Saab, поки не розголошуються.

Всього, станом на 24 лютого 2024 р., загальна підтримка Австралією України становила приблизно 960 млн австрал. дол. (\$655 млн), включаючи 780 млн австрал. дол. (\$540 млн) військової підтримки [26]. Це значно більше, ніж Австралія надавала будь-якій іншій країні за останні роки.

Водночас, як з точки зору України, так і багатьох австралійців, влада країни робить явно недостатньо для підтримки нашої держави [27].

Свого часу Австралія вважалася «найбільшим контрибутором» України, що не входить до НАТО [28]. Але, за даними Ukraine Support Tracker дослідників з Кільського інституту міжнародної економіки (Німеччина) [29], за обсягами підтримки України Австралія станом на березень 2024 р. була лише п'ятою країною, що не є членом НАТО, – після Японії, Швейцарії, Південної Кореї та Австрії.

На сьогодні серед розвинутих країн G20 Австралія є одним із найменших донорів України, незважаючи на те, що через зміни на світових ринках та торговельних шляхах вона стала одним з основних непрямих економічних бенефіціарів війни. Згідно з підрахунками Джеймса Макінтайра з Bloomberg Economics, за 15 місяців після повномасштабного вторгнення різке зростання цін на енергоносії та інші товари принесло Австралії близько 150 млрд австрал. дол. (\$102 млрд) додаткових прибутків. Проте країна надала Україні військову та гуманітарну допомогу на суму, яка еквівалентна лише 0,5% цих незапланованих прибутків та 0,04% від розміру ВВП цієї країни [30].

За оцінками аналітиків ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма»», у 2022 р. співпраця з Австралією стала одним із найуспішніших напрямів зовнішньої політики України. Робота дипломатів та вищого керівництва була злагодженою та сфокусованою на розвиткові двосторонніх відносин, а також залученні політичної, військової, гуманітарної та фінансово-економічної підтримки. Австралія стала найбільшим донором військової допомоги для України з-поза меж НАТО і запровадила сумарно 1166 санкційних заходів, з них 974 (тобто понад 83%) [31] – з лютого 2022 р. Також Австралія наклала фінансові санкції на олігархів та політиків з Росії, заборонила імпорту золота з Росії до Австралії, а також зняла мита на українські товари, експортовані до Австралії. Окрім цього, Австралія заборонила експорт бокситів до Росії, долучилася до верхньої цінової стелі на нафту та запровадила 35% тарифи на російську та білоруську продукцію [32, с. 90-93].

Однак до кінця 2023 р. почало спостерігатися деяке зниження інтенсивності та рівня політичної залученості. Основна активна робота велась на рівні посольства України в Австралії, а стратегічні комунікації щодо Австралії на рівні вищого політичного керівництва були досить спорадичними та здебільшого обмежувалися інтерв'ю ЗМІ та висвітленням домовленостей. Товарообіг між двома державами значно впав з \$236 млн у 2022 р. до \$97 млн у 2023 р. за рахунок втричі зменшеного імпорту з Австралії при збереженні обсягів українського експорту [33, с. 92-95].

Висновки. Зараз Австралія активно надає підтримку Україні як у гуманітарній, так і військовій сферах. Вона надала Україні значну військову допомогу, включаючи летальну зброю, бронетехніку, боєприпаси, медичне обладнання та індивідуальне захисне спорядження. Військова допомога з боку Австралії відіграє важливу роль у підтримці обороноздатності України. Ця допомога свідчить про солідарність Австралії з Україною та її прагнення до захисту демократії та міжнародного порядку. Однак потенціал співпраці у військовій сфері використовується нашою країною ще далеко не повно.

Так, Австралія може бути цікава Україні можливістю потенційної передачі низки військової техніки. Посол України в Австралії Василь Мірошниченко заявив, що Україна чекає на зміну підходу Австралії до надання військової допомоги Україні, зокрема Україна була б рада, якщо Австралія погодиться передати частину з 59 застарілих танків Abrams M1A1, які планується замінити на новішу версію, чи хоча б частину із 43 гелікоптерів Taipan, які планується утилізувати [34]. Відомо також, що Австралія веде зі США перемовини щодо можливості передати Україні біля 40 винищувачів F/A-18 Hornets [35]. Це винищувач-бомбардувальник та штурмовик, розроблений у 1970-х рр. минулого століття і наразі знятий з виробництва, який, проте, все ще перебуває на озброєнні США, Канади, Австралії, Іспанії, Швейцарії, Фінляндії, Кувейту та Малайзії.

Для посилення воєнної співпраці з Австралією та отримання більшої допомоги в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, Україна має активно шукати спільні проекти або ініціативи, які можуть бути

корисними для обох країн. Це може бути співпраця у сфері оборони, розвитку військової техніки чи модернізація гірничо-видобувної промисловості України [36], де Австралія є одним зі світових лідерів технологій.

Україна може також використовувати свої зв'язки з іншими країнами та міжнародними організаціями, зокрема Великою Британією, щоб заохочувати Австралію до більшої підтримки нашої держави. Не менш важливим є публічне представлення успіхів спільних проєктів, що може стимулювати подальше співробітництво: надавати австралійському уряду звітність про використання наданої допомоги, демонструвати, що допомога використовується за призначенням і дає результати.

Зокрема, може йтися про організацію спеціальних форумів, конференцій чи виставок проєктів, на яких будуть представлені успішні приклади співпраці між Україною та Австралією в різних галузях, що створить можливість для обміну досвідом та встановлення нових контактів. Ці заходи можуть допомогти не лише публічно представити успіхи спільних проєктів з Австралією, але і стимулювати подальше співробітництво між країнами.

Використані джерела і література:

1. Циганюк В. Військова та гуманітарна допомога США Україні у 2014–2020 роках. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. Чернівці : Чернівецький національний університет. 2021. Т. 43. С. 104-116.
2. Масленик С., Секунова Ю. Україна та Австралія: співпраця і взаємовідносини в контексті світової політики. *SWorldJournal*. 2021. № 2(10-02). С. 133-136.
3. Кулініч М. Україна – Австралія: співпраця, що базується на людських цінностях. *Україна дипломатична*. 2018. Випуск XIX. С. 235-241.
4. Бубнова Н. И. Военная помощь США и других западных стран Украине после начала российской специальной военной операции. Киберленинка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voennaya-pomosch-ssha-i-drugih-zapadnyh-stran-ukraine-posle-nachala-rossiyskoj-spetsialnoj-voennoj-operatsii>
5. Зернецька О., Мирончук О. Наративно-хронологічний метод аналізу Австралії в системі сучасних воєнно-політичних викликів. *Researchgate.Net*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/376894127>
6. Зернецька О. В. Підтримка Австралією України у війні з Росією. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rfproty-ukrainy/pidtrymka-avstraliieiu-ukrainy-u-viini-z-rosiieiu.html>
7. Юськів К. Австралія почала евакуювати сім'ї дипломатів з України – ЗМІ. *Korrespondent.net*. 24.01.2022. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4440226-avstraliia-pochala-evakuivaty-simi-dyplomativ-z-ukrainy-zmi>
8. Morrison, S. Statement on Russia's invasion of Ukraine. Australian Minister for Foreign Affairs. 24.02.2022. URL: <https://www.foreignminister.gov.au/minister/marise-payne/media-release/statement-russias-invasion-ukraine>
9. Зернецька О. В., Мирончук О. А. Глобалізаційні наслідки війни в Україні: виклики для Австралії та Нової Зеландії. *Historia localis. Historia globalis. Студії на пошану Андрія Кудряченка*: відпов. ред. Василь Ткаченко; упоряд. Степан Віднянський, Петро Вознюк, Денис Іванов, Віктор Лушак, Андрій Мартинов, Володимир Розумюк, Вікторія Солошенко, Василь Ткаченко. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії

- Національної академії наук України», Інститут історії України Національної академії наук України, 2024. С. 883-898.
10. Ransley, E. Marise Payne says Aussie troops won't be sent to Ukraine, but cyber assistance to be rendered. *News.com.au*. 25.01.2022. URL : <https://www.news.com.au/finance/work/leaders/marise-payne-says-aussie-troops-wont-be-sent-to-ukraine-but-cyber-assistance-to-be-rendered/news-story/599899ff550ce1eeb6b99deb8728ceda>
  11. 4 територіальний департамент. Міністерство закордонних справ України. 20.06.2023. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnnye-spivrobotnictvo/4-td>
  12. Австралія відправила Україні партію бронемашин Bushmaster. *Мілітарний*. 07.12.2023. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/avstraliya-vidpravyla-ukrayini-partiyu-bronemashyn-bushmaster/>
  13. White House says the US has evidence that the war against Ukraine has been 'a strategic disaster' – as it happened. *The Guardian*. 01.04.2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2022/mar/31/russia-ukraine-war-latest-news-ukraine-braces-for-attacks-in-east-us-says-putin-misled-by-advisers-live>
  14. Нові фото гаубиць М777 з українським прапором: зброю відправили Україні з Австралії. *Defense Express*. 27.04.2022. URL: https://defence-ua.com/news/novi_foto_m777_z_ukrajinskim_praporom_zbroju_vidpravili_ukrajini_z_avstraliji-7120.html
  15. Наскільки потужним буде залп по рашистам: постачання Україні артилерії з країн НАТО (аналіз). *Defense Express*. 26.04.2022. URL: https://defence-ua.com/news/naskilki_potuzhnim_bude_zalp_po_rashistam_postachannja_ukrajini_artileriji_z_krajin_nato_a_naliz-7115.html
  16. Доброволець з Австралії Тревор К'єлдада загинув, захищаючи Україну. *Цензор.НЕТ*. 05.11.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3378540/dobrovolets_z_avstraliyi_trevor_kyeldala_zagynuv_zahyschayuchy_ukrayinu
  17. Доброволець з Австралії О'Доннелл загинув, боронячи Україну. *Цензор.НЕТ*. 28.12.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3389761/dobrovolets_z_avstraliyi_odonnell_zagynuv_boronyachy_ukrayinu
  18. \$50 million in Australian support for International Fund for Ukraine. Prime Minister of Australia. 15.02.2024. URL: <https://www.pm.gov.au/media/50-million-australian-support-international-fund-ukraine>
  19. More troops to train Ukraine recruits. *Defence*. 14.12.2023. URL: <https://www.defence.gov.au/news-events/news/2023-12-14/more-troops-train-ukraine-recruits>
  20. Hurst, D. Australia will bring home surveillance aircraft supporting Ukraine within weeks. *The Guardian*. 19.03.2024. URL: <https://www.theguardian.com/australia-news/2024/mar/19/australia-raaf-e-7a-wedgetail-plane-ukraine-russia-war-return-home>
  21. Australia joins «drone coalition» agreement to aid in Ukraine war effort – video. *The Guardian*. 21.05.2024. URL: <https://www.theguardian.com/world/video/2024/mar/21/australia-joins-drone-coalition-agreement-to-aid-in-ukraine-war-effort-video>
  22. Packham, B. Cheap Australian drones made of cardboard and rubber bands helping Ukrainian troops. *The Australian*. 03.03.2023. URL: <https://www.theaustralian.com.au/nation/cheap-australian-drones-made-of-cardboard-helping-ukrainian-troops/news-story/72e4913bc4f34c2b3fbfc8921fc2bc58?amp&nk=b99952ea57811988e54cbd92acfa08bd-1715697892>
  23. Безпілотники та ППО: Австралія готує новий пакет військової допомоги для України. *Мілітарний*. 28.04.2024. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/bezpilotnyku-ta-ppo-avstraliya-gotuye-novuj-paket-vijskovoyi-dopomogy-dlya-ukrayiny/>
  24. Пакет військової допомоги Україні від Австралії міститиме катери. *Еспресо*. 15.05.2024. URL: <https://espresso.tv/svit-paket-viyskovo-dopomogi-ukraini-vid-avstralii-mistitime-kateri-posol-miroshnichenko>

25. Australia to transfer RBS 70 NG air defence systems to Ukraine. *Defence Industry Europe*. 09.05.2024. URL: <https://defence-industry.eu/australia-to-transfer-rbs-70-ng-air-defence-systems-to-ukraine/>
26. Two years on, Australia stands with Ukraine. Australian Minister for Foreign Affairs. 24.02.2024. URL: <https://www.foreignminister.gov.au/minister/penny-wong/media-release/two-years-australia-stands-ukraine>
27. Rudnytski B. Про війну і допомогу українцям від Австралії, UKIFEST 2024 і зустрічі у Канберрі. *SBS Ukrainian*. 14.03.2024. URL: <https://www.sbs.com.au/language/ukrainian/uk/podcast-episode/the-war-in-ukraine-help-australia-meetings-canberra-ukifest-2024/52ursd5az>
28. Oleksii Reznikov on X. X. 29.05.2023. URL: <https://twitter.com/oleksiireznikov/status/1662944820132708353>
29. Ukraine Support Tracker. Kiel Institute. 29.02.2024. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/?cookieLevel=not-set>
30. Heath M. Australia Urged to Give More Ukraine Aid After \$102 Billion Russia War Windfall. *Bloomberg*. 20.06.2023. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-20/australia-urged-to-give-more-ukraine-aid-after-100-billion-russia-war-windfall?srnd=premium-europe>
31. 32. Government support to Ukraine: By donor country GDP, incl. and excl. EU share. Kiel Institute. 29.02.2024. URL: https://app.23degrees.io/embed/F1tc2gv8QzFCs1ij-bar-stacked-horizontal-figure_3_4_csv_v2-1
32. Українська призма: Зовнішня політика 2022. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ : ТОВ «Вістка», 2023. 308 с.
33. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ : ТОВ «Вістка», 2024. 336 с.
34. Clark C. Ukraine asks Australia for tanks, transport vehicles, new authorities. *Breaking Defense*. 28.02.2024. URL: <https://breakingdefense.com/2024/02/ukraine-asks-australia-for-tanks-transport-vehicles-new-authorities/>
35. Coorey, Ph., Tillett, A. Russia-Ukraine war: Australia may send Retired RAAF fighter jets to Zelensky. *The Australian Financial Review*. 06.06.2023. URL: <https://www.afr.com/politics/federal/retired-raaf-fighter-jets-could-be-sent-to-ukraine-20230605-p5de0h>
36. Коваленко О. «Австралійці не терплять несправедливості», – посол України в Австралії про військову допомогу. *Голос Америки*. 28.06.2023. URL: <https://www.holosameryky.com/a/avstraliia-interview-posol-ukrainy-dopomoga/7158456.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бондарець Марина Вадимівна, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Ветринський Ігор Михайлович, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Вітер Ірина Ігорівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Говор Олена Вікторівна, доктор філософії (історія), науковий співробітник, Коледж Азіатсько-Тихоокеанських досліджень Австралійського національного університету.

Дронів Вікторія Вікторівна, молодший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Зернецька Ольга Василівна, доктор політичних наук, професор, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Кордун Олексій Олександрович, PhD в галузі історії, науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Мирончук Олена Аркадіївна, молодший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Овчарова Любов Петрівна, науковий співробітник Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України».

Пошедін Олег Іванович, кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Чекаленко Людмила Дмитрівна, доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АВСТРАЛІЯ І ОКЕАНІЯ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ
(2019-2024 рр.)**

Збірник наукових праць

Редакційна колегія:

Зернецька О.В., д.політ.н., проф. (загальна редакція);
Вітер І.І., к.е.н., с.н.с., доц. (відповідальний редактор);
Бондарець М.В., к.е.н. (технічний редактор).

Видавець ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»